משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר זרעים

מלאכת שלמה על משנה שביעית

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה שביעית

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-שביעית/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ז 10
משנה ח 10
פרק ב 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 13
משנה ה 14
משנה ו 15
משנה ט 15
משנה י 16
פרק ג 17
משנה א 17
משנה ב 17
משנה ג 17
משנה ד 19
משנה ה 19
משנה ו 20
משנה ז 22
משנה ח 22
משנה ט 23
משנה י 24
פרק ד 24
משנה א 24
משנה ב 25
משנה ג 25
משנה ד 25
משנה ה 26
משנה ו 26
משנה ז 27
משנה ח 28
משנה ט 28
משנה י 29
פרק ה 30
משנה א 30
משנה ב 31
משנה ג 31
משנה ד 32
משנה ה 33
משנה ו 33
משנה ז 33
משנה ח 33
משנה ט 34
פרק ו 35
משנה א 35
משנה ב 37
משנה ג 38
משנה ד 39
משנה ו 40
פרק ז 40
משנה א 40
משנה ב 42
משנה ג 43
משנה ד 46
משנה ה 46

משנה ו 47
משנה ז 48
פרק ח 50
משנה א 50
משנה ב 50
משנה ג 51
משנה ד 52
משנה ה 52
משנה ו 53
משנה ז 53
משנה ח 54
משנה ט 54
משנה י 55
משנה יא 55
פרק ט 55
משנה א 55
משנה ב 58
משנה ג 59
משנה ד 61
משנה ה 62
משנה ו 62
משנה ז 63
משנה ח 65
משנה ט 66
פרק י 67
משנה א 67
משנה ב 68
משנה ג 69
משנה ד 70
משנה ה 70
משנה ו 72
משנה ז 73
משנה ח 75
משנה ט 75

פרק א

משנה א

עד אימתי חורשין שדה האילן. בלא בי"ת גרסינן וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל. והחכם הר"ש שירילי"ו ז"ל פי' וז"ל כל זמן שהוא יפה לפרי כל זמן שהחרישה יפה לפרי של ששית דהיינו אחר עבור עצרת קצת ומכאן ואילך לא דלצורך שביעית הוא חורש דמתני' סברא כר"ע דפ"ק דמ"ק ודפ"ק דר"ה דדריש קרא דבחריש ובקציר תשבות לתוספת שביעית דהיינו שלשים יום לפני ר"ה של שביעית ולית לי' לר' עקיבא הלכתא דעשר נטיעות דלהוי הלכה למשה מסיני למשרינהו עד ר"ה אלא ממילא הוא דקא שרי ר"ע ילדה עד ר"ה דס"ל דאוקומי אילנא הוא וערבה ונסוך המים בלחוד הוא דגמיר הלכתא ולא הוי איסורא דמפסח לשדה הלבן ומעצרת לשדה האילן עד לפני ר"ה אלא מתקנת ב"ש וב"ה הכי מסקי' לה במ"ק פ"ק:

עד העצרת. דהיינו מעט קודם שיעורייהו דב"ש ומשו"ה תנן וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו לפרש טעמן דב"ה. ובירושלמי פריך דאי הכי מקולי ב"ש וחומרי ב"ה היא ואמאי לא תני לה בעדיות שכולם נשנו לשם ואפי' הנהו דאליבא דיחיד ומשני דלא תני אלא מידי דלעולם הוי קולא לב"ש והכא פעמים שאין גשמים מצויין ואין הליחה מצויה והוא עתיד לחרוש קודם עצרת דאי ממתין לאחר עצרת יבשי ומתים הן וב"ה מקילין עד עצרת והוו ב"ה לקולא ע"כ ורש"י והתוס' ז"ל לא כך פירשו בפ"ק דמועד קטן ולא דקדקו יפה עכ"ל ז"ל. ובירוש' ר' קרוספדאי בשם ר' יוחנן רבן גמליאל הנשיא ובית דינו התירו איסור שני פרקים הראשונים ר' יוחנן בעי לא כן תנינן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהי' גדול ממנו בחכמה ובמנין. ומסיק רב אחא בשם ר' יונתן בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאסרו למקרא סמכו בחריש ובקציר תשבות בחריש שקצירו אסור ואיזה זה חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית ובשעה שהתירו למקרא סמכו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וכתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה אף ערב שבתות שנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע. פי' ר"ג זה שהתיר איסור שני פרקים הללו עם בית דינו הוא רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא: ובמועד קטן פ"ק דף ד' מסיק רב אשי דר"ג ובית דינו שבטלו הני שני פרקים אע"ג דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין היינו משום דס"ל כר' ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה ולא מקרא. דקרא דבחריש ובקציר.

תשבות מפיק לי' ליצא קציר העומר שהוא מצוה וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים דומיא דניסוך המים אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים לא וכתבו התוס' ז"ל וקא דייק ר"ג מאי שייכא תוספת שביעית גבי ניסוך המים שניתנו למשה גבי הדדי דבכל מקום שונה הני שלשה ביחד עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא ודאי למילף סמכינהו רחמנא ע"כ:

משנה ב

שלשה אילנות לבית סאה. בית סאה נ' על נ' דהוו להו תרי אלפי ות"ק גרמידי ושלשה אילנות גדולים וזקנים מפוזרים בבית סאה ובתנאי שלא יהיו מקורבין יתר מכשיעור דהיינו כשאין ביניהם כדי שיהא הבקר עובר בכליו כדתנן לקמן דאז מקורבין הן וצריכין נמי שלא יהו רחוקין יותר מכשיעור וכגון שאינם תוך בית סאה תוך טבלא של נ' על נ' דבכל חד מהני גווני לא מצטרפי ואין חורשין להם אלא צרכן ועוד בעי' שיהו עושין בין כולם פירות משקל ככר של חול דהיינו ששים מנה ומשקל כל מנה ליטרא וחצי וכל ליטרא ק' דרהם. באיטלקי. מפרש בפ"ק דקידושין גבי פרוטה דלפי שקבעה מטבע ומשקל בימי משה משערי' בה. פחות מכאן. שאינו עושה כל כך: אין חורשין {הגה"ה פי' ה"ר יהוסף ז"ל פי' העצרת כדין שדה אילן אלא שאין חורשין את כל השדה:}. כל הבית סאה אלא תחת האילן וחוצה לו מלא אורה וסלו ושאר השדה הוי שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח כדינו. מלא האורה וסלו. חוצה להן סביב האילנות למקום שכלים נופותיהם ולחוץ חורשין מן הקרקע כמלא המלקט וכמלא הסל ללקט פירות הנופות החיצונות ומפ' בירוש' דכלאים פ' איזהו עריס גבי מלא בוצר וסלו דשיעוריה שתי אמות ונראה דהה"נ הכא דהיינו שיעוריה אלא התם גבי גפנים תני בוצר והכא גבי תאנים תני אורה ומשום דכולהו אילנות משער להו תנא דמתני' בתאנים כדתנן לקמן תני בכולהו לישנא דאורה עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל. אבל בפי' הרמב"ם ז"ל ככר ר"ל גוף מחובר כדמות ככר לחם:

אם ראויים. ר"ל כל אחד מן השלשה אילנות:

אורה. ברוב הוא מלקט התאנים דכבר נאמר על הגפן וארוה כל עוברי דרך [תהלים פ'] ואשכחן נמי דקרוי עודר כמו שכתבתי בפט"ו דמס' יבמות וכן נמי במציעא פ' הפועלים דף פ"ט. תניא בהדיא הפועלים שהיו עודרים בתאנים גודרין {הגה"ה מצאתי ברש"ל ז"ל בפ' במה טומנין (שבת דף נ') שהגיה בשני דלתי"ן כל קציצת תמרים קרוי גדידה ע"ש ואין הכרח גמור לו מן הערוך שלא הביאו אלא בערך גד הרביעי אלא דה"נ מסתבר

לע"ד:} בתמרים בוצרים בענבים מוסקין בזתים וכו' אלא שבספר אהל מועד אות הלמ"ד מלת לקט משמע דגריס התם במציעא אורין בתאנים וכו':

משנה ג

אחד אילן סרק. מפ' בירושלמי טעמא מפני שהוא מעבה את הקורות שבו דאי לאו משום הכי כיון דאין פירות נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית ודוקא עד הפרקים הנזכרים אבל מכאן ואילך הוא מתיש את כחו בחרישה שכבר כלתה הליחה ואם נתיר לו אחרי כן אף הוא יתכוון לחרוש הקרקע ולעובדה לצורך שביעית:

ככר דבלה של ס' מנה. כשתדקדק בחשבון תמצא שהן חמשה עשר ליטרין דמשקלות של זמננו זה שהרי י"ב אוקיות בכל ליטרא וכל אוקיא היא חמשים דרה"ם וזה אחר שתבין מה שכתבתי לעיל בסמוך בשם הר"ש שירילי"ו ז"ל או בפי' הרמב"ם ז"ל שהביאו ר"ע ז"ל. וז"ל הרמב"ם ז"ל במוגה ככר של ששים מנה שערנו באבני משקלינו ס"ב [ליטרין] ושמונה אוקיות לא פחות ולא יותר שבכל ליטרא ששה עשר אוקיות והאונקיא ט"ז דרכמונים והדרכמון ל"ו גרגרי שעורים ע"כ. ירושלמי ולמה אמרו תאנים על ידי שפירותיהן גסים כו'. א"ר חייא בר אבא כל אילנייא עבדין שתא ומדלגין שתא והדא תאנה עבדה כל שתא. וכתב החכם הר"ס ז"ל אם ראויים לעשות ככר דבלה וכו'. מדברי הרא"ש ז"ל מפורש שצריך כל א' שיהא ראוי לעשות ככר דבלה וזה הדין הוא מג' ועד ט'. ואם הם עשרה או יותר אע"פ שאינם עושים חורשין כל בית סאה בשבילן. ועל עשרה קאי מ"ש רב ביבי בירוש' דבלבד שיהיו משולשין פי' שכל שלשה יעשו ככר. אבל דעת הרמב"ם ז"ל יראה שאין צריך אלא שכל השלש ראויין לעשות ככר דבלה וכן דעת הראב"ד ז"ל ופי' הוא ז"ל דהא דאמר רב ביבי שיהיו משולשין קאי אשלש אילנות וזעירא בר חנינא דאמר מתושעים קאי אתשעה וה"ה אחמשה וששה ושבעה דהוי מחומשים ומשותים ומשובעים וכן לכולן ולדעת הרא"ש ז"ל זעירא בר חנינא קאי אעשרה ופליג על רב ביבי עכ"ל ז"ל:

משנה ד

היה וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל היה אחד עושה ככר דבלה או שנים עושין אין חורשין להן אלא צרכן כך מצאתי הגירסא וגירסת הדפוס נ"ל דשבוש הוא דהא אין צריך אלא שיהא שלשתם יחד עושים ככר אחד של דבלה ואין צריך שיעשה כל אחד ככר וא"כ למה אין חורשין אע"ג שהשנים אין עושים ותו דהא אפילו אילן סרק שאינו עושה מאומה חורשין בשבילו אלא נראה דפי' המשנה הוא כן שאם אין בשדה אלא אילן א' והוא עושה כשלשה אילנות או שנים שעושים כשלשה אין חורשין להם כל השדה עכ"ל ז"ל:

או שנים עושין ואחד אינו עושה. בעבור אותו האחד אין חורשין לכל אחד אלא צרכו דהיינו מלא אורה וסלו חוצה לו אבל אם היו עשרה או יותר אע"פ שאינם עושים חורשין. ואמרי' עלה בירוש' רבי ביבי בשם ר' חנינא ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשין כלומר שכל שלש מהם יעשו ככר דהיינו שליש ככר לכל אחד זעירא בשם ר' חנינא ובלבד שלא יפחתו מחשבון מתושעים כלומר שכל תשעה מהן יעשו ככר דהיינו תשיעית ככר לכל אחד. הר"ש ז"ל. אבל לשון הרמב"ם ז"ל שם בפ"ג היו משלשה וכו' [ע' תי"ט]:

שנאמר בחריש ובקציר תשבות. ת"ק דר' ישמעאל הוא ר"ע כדמוכח התם במכות ובמנחות ובמ"ק ובר"ה:

בפי' ר"ע ז"ל. (ד"ה שנאמר) אריש קאי דתנן אין חורשין להן אלא צרכן וכו' כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דהא לא מייתי ראיה אלא על מה שאמרו שאסור לחרוש אפי' לפני שביעית וא"כ לא קאי אלא אריש דפרקין דאמר שאין חורשין עד ר"ה אלא עד העצרת ועלה קאמר שנאמר בחריש וכו' ומשום שהפסיק לפרש איזהו שדה האילן נטר עד כאן אבל לפי דברי המפ' קשה שהקשה מעט ותירץ לו הרבה ועוד שהקשה קושיא קטנה והניח את הגדולה כי הקשה מנין שאין חורשין כל הבית סאה עד העצרת והיה לו להקשות מנין שאין חורשין עד ר"ה ע"כ נראה לפ' דקאי אריש פירקין כמו שפירשתי עכ"ל ז"ל:

אין צריך לומר. י"ס דגרסי' אין צורך לומר וכו'. וכתוב בס' לקח טוב סוף פרשת כי תשא וז"ל ולת"ק מדבר בתוספת שביעית שמוסיפי' מחול על הקדש וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ועבודת ששת ימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואצ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגומר אלא חריש של ערב שביעית עכ"ל ז"ל:

רבי ישמעאל אומר מה חריש וכו'. ירושלמי. ר' ישמעאל כדעתי' ר' ישמעאל אומר אין העומר בא מסוריא וכ"ש מחו"ל פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל הכא וגם בשקלים פ' התרומה דה"פ דבפ' ר' ישמעאל במנחות מוכחינן מהך מתני' דלר' ישמעאל כיון דדחי שבת ודאי ס"ל דכל שלא נקצר כמצותו פסול דאי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת נקצריה מע"ש אלא מדדחי שבת ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול ופי' רש"י ז"ל דגבי לילה נמי מצותו בלילה ולא ביום ומפסיל וכ"ש כשמביאין אותו מסוריא דבודאי לא יקצר בלילה של ששה עשר בניסן ויביאוהו לירושלים ביום ששה עשר אא"כ יקצרוהו קודם זמנו. ואפילו אם תמצא לומר בגמלא פרחא או ע"י שם אפ"ה פסול דהא אינו כמצותו דכתיב וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר קצירה ולא של ח"ל ואין העומר

בא מסוריא היינו דאפי' בדיעבד פסול ומתני' דכל קרבנות הצבור בירוש' דשקלים מוקי לה כר' ישמעאל ובר פלוגתיה דר' ישמעאל היינו ר' יוסי בר יהודה ולית דחש לה להא דר' יוסי בר יהודה דמכשר בח"ל:

ה"ג במשנה יצא קציר העומר ול"ג יצא קציר העומר שהוא מצוה דבירוש' הוא דמפרש טעמא שהוא מצוה ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל שהיא מצות עשה שאע"פ שמצא קצור שלא לשם העומר צריך לקצור לשם העומר דכתיב וקצרתם את קצירה כדאי' במס' שבת פ' ר"א דמילה אבל בחרישה לא שייך מצוה דאי מצא חרוש אינו חורש ע"כ והכי מפ' לה רבא ג"כ בפ' שני דמכות. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ונ"ל דר' ישמעאל אינו אוסר תוספת שביעית ועל כן דריש הכי ע"כ:

משנה ה

וחורשין כל בית סאה בשבילן. יש מפרשים עד עצרת אבל בירושלמי קאמר בהדיא עד ר"ה ה"ר שמשון ז"ל ורש"י ז"ל ג"כ פי' שם עד עצרת אבל הר"ש שירילי"ו ז"ל פי' דלתנא דמתני' דסבר כר' עקיבא לא שרי אלא עד עצרת ובריייתא דמייתי בירוש' דקתני שלשה אילנות של שלשה אנשים וקרקע של אדם אחר הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה עד ר"ה אע"פ שבעל השדה חורשן מפני צורך שדהו ה"ז מותר ההיא סברא כר"ג ובית דינו דבטילו איסור שני פרקים דס"ל כר' ישמעאל דעשר נטיעות הלכתא הוא והיינו בזמן המקדש ומכי בטילו אפי' בזקנים חורשים עד ר"ה:

הַבָּקָר כמו חמר צייד. ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. (ד"ה כמלא) אבל פחות מכאן למיעקר קיימי וכו' כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דודאי חורשין בשבילן אך לא כל השדה כיון שאינם מתפשטים בכל השדה ע"כ:

משנה ו

עשר נטיעות וכו'. כתב רשב"ם ז"ל בפ' חזקת (בבא בתרא ד' ל"ז) דגבי נטיעות אשכחן עשרה לבית סאה ובאילנות אמרו שלשה לבית סאה ועל כרחך נטיעות היו מתחילה והיו עשרה לבית סאה אלא שכן דרך אילנות לנטוע הרבה ביחד בתחלה ואחר שגדלו מפזרין אותם ומיעטום לשלש לבית סאה כמו שעושים לירקות ע"כ. ירוש' ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' יוחנן עכשיו למה חורשין בזקנות א"ל בשעה שניתנה הלכה לכך ניתנה שאם בקשו לחרוש יחרוש. פי' עשר נטיעות הל"מ דחסה תורה על ממונם של ישראל שאם לא יחרוש להן מתייבשות דאין כחן יפה כזקנות וניתנה הלכה בנטיעות ע"מ שגם בזקנות אם מבקש לחרוש יחרוש ותימה דלא קאמר משום דנמנו על שני פרקים הללו

והתירום. ה"ר שמשון ז"ל: וז"ל החכם הר"ס ז"ל בסוכה פ' לולב הגזול פירש"י ז"ל וז"ל אבל אם אינם עשר או שאינם מפוזרות כהלכתן חורש תחת כל א' וא' כשיעור יניקתה לפי חשבון עשר לבית סאה ע"כ. וכן בשלש אילנות זקנות שאמרו בהן שחורשין כל בית סאה בשבילם עד העצרת פי' שם ז"ל וז"ל ואם אינם שלשה חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון ע"כ וזה דבר תימה דבזקנות תנן פחות מכאן אין חורשין להם אלא מלא אורה וסלו חוצה לו וכן בנטיעות תנן היו עשויות שורה וכו' אין חורשים להם אלא צרכן דהיינו מלא אורה וסלו ולא כפי חשבון עשר לבית סאה ועוד אם כדברי רש"י ז"ל שכשיהי' פחות נותנין להן כפי חשבון א"כ מאי רבותייהו דעשר המפוזרות הרי אפי' לפחות מכאן כך נותנים ואפי' לאחד וא"כ הי' ראוי להלכה למשה להודיענו סתם שלכל נטיעה נותנין כפי חשבון עשירית בית סאה וצ"ע. עכ"ל ז"ל:

היו עשויות שורה ומוקפות. אית דגרסי או מוקפות וכן גרסת הראב"ד ז"ל בהשגות ומ"מ הפירוש אפי' הרמב"ם ז"ל מודה שהוא כמו או. אלא שפירש הרמב"ם ז"ל שורה שיהיו בשורה אחת על קו אחד ומוקפות עטרה שהוא דומה לקשת. ולפירוש שהביא ר"ע ז"ל ק"ק דאי שורה לשון חומה ה"ל להיות באל"ף:

בפי' ר"ע ז"ל. עטרה גדר סביב. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה מגומגם הרבה שהי' לו לומר גדר מה ראה לומר עטרה ונראה דהכי פירושא היו עשויות שורה וכו' כלומר אם אינם מפוזרות בכל השדה אלא שהן עשויות בשורה זה אחר זה או שהם נטועים בעיגול כעטרה אין חורשין וכו' והאי עשויות דרישא קאי גם אסיפא וה"ק היו עשויות כשורה או שהיו עשויות מוקפות כעטרה ע"כ. עוד כתב אין חורשין להם אלא צרכן פי' אבל צרכן חורשין אפי' עד ר"ה. ע"כ:

משנה ז

רשבג"א עשרה דלועין וכו'. אית דלא גרסי מלת כל במשנה וכ"ה בירוש' וכתב הר"ש ז"ל והא דתניא ג' דלועין ג' קשואין וד' נטיעות מצטרפות מוקי לה בירוש' כרשב"ג דאמר כולן דלועין חורשין ובדלעת יונית היא מתני' ע"כ. ומשמע קצת מן הירוש' הזה דגרסי מלת כל:

חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. כצ"ל:

משנה ח

עד אימתי נקראו וכו'. **ר' יהושע אומר בת שבע שנים**. ס"א עד שבע שנים. ובתוספתא מוכח דלא א"ר יהושע עד שבע שנים אלא בזיתים. ובתאנים בני שש ובגפנים בני חמש:

כנטיעה. בין לענין חרישה בין לענין ערלה ור"ש ור"א בן יעקב אמרו דבר אחד דא"ר אלעזר בן יעקב הגומם כרמו פחות מטפח חייב בערלה מפני מראית העין. דברי חכמים עד שיגום מעם הארץ. ואיכא מאן דפסק דלא כר"ש משום דשיטה הוא ואיכא מאן דפסק כותיה משום דראב"י דמשנתו קב ונקי ס"ל כותיה:

פרק ב

משנה א

עד אימתי וכו'. וגם הכא גרסי' שדה הלבן בלא בי"ת וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:
עד שתכלה הליחה. היינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע במקשאות ובמדלעות שלהן. ופי' הרמב"ם ז"ל מקשאות מקום זריעת הקשואין ומדלעות מקום זריעת הדלועין ע"כ ופשוט הוא שהוא מלשון כמלונה במקשה (ישעיהו א':ח'). ובירוש' מפרש דלאו דוקא דאית לי' מקשאות ומדלעות אלא אפילו לית לי' כיון דמאן דאית לי' עתיד ליטע שרי שהרואה אומר חורש כדי ליטע ומפרש תו דת"ק דר"ש היינו ר"מ דפריך מאן תנא ליחה ר"מ הוא דסתם מתני' ר"מ ור"מ דאמר עד שתכלה הליחה כב"ש. דמשמע דתכלה הליחה היינו מעט אחר הפסח והיינו כב"ש דכי היכי דבאילן נקטי ב"ש כל זמן שהוא יפה לפרי וב"ה נקטי רגל ה"נ ר"ש נקיט רגל דפסח ור"מ נקיט כלתה ליחה. והאי דוחק גדול הוא דאכפל תנא לאשמועי' דעתייהו דב"ש דסתם לן דעתי' דר"מ ושנאה בלשון חכמים. ותו אמאי נקט ר"ש שדה האילן דהא לא פליגי ביה הכא. ומסיק אלא היינו דאשמועי' תנא דמתני' דתנא דלעיל פ"ק דתנא פלוגתא דב"ש וב"ה גבי אילן היינו ר"מ וה"ק ר"מ בההיא ב"ה מחמרי דעד עצרת ותו לא אבל גבי לבן כולהו מודי אהדדי דבתר ליחה אזלי' ולאו בתר רגל וכלתה ליחה היינו בתר פסח מעט. ור"ש סבר דמעולם לא הוזכר מחלוקת בין בזו ובין בזו והכא בפסח תליא מילתא והתם בעצרת תליא מילתא ולא נחלקו ב"ש וב"ה בחרישת תוספת שביעית לא באילן ולא בלבן והיינו דנקיט ר"ש בלישני' ובאילן דעד עצרת הוא משום דפליג אדר"מ בין אלבן בין באילן:
אר"ש נתת תורת כל אחד ואחד בידו. ס"א נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו וכו':

משנה ב

מזבלין ומעדרין וכו'. ובירוש' מפרש בבריי' דה"ה דחורשין בשוורים ונקט תנא הכי דדרך הגננים לעדור. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל והא דתנן הכא דחורשין עד ר"ה במקשאות ובמדלעות ובפירקין דלעיל סי' ז' פליגי רבנן ארשב"ג בהא וליכא למימר דמתני' כר"ג ובית דינו דהא תקנתא דר"ג בתר רבי הוה וצריכינן לאוקומי דה"ק לת"ק בשלשה דלועין

ושלשה קשואים וד' נטיעות וכ"ש לרשב"ג. ולרשב"ג אי כולהו דלועין נמי חורשין ובדלעת יונית. והרא"ש ז"ל כתב וקשיא לי דדוקא לרשב"ג דלועין כנטיעות ורשב"ג לא קאמר אלא בדלועין אבל בקשואין לא קאמר אלא בשלש מקשאות ושלש מדלעות וד' נטיעות וצ"ע ע"כ ואלו דברים למדן מה"ר שמשון ז"ל מפ"ק וכי ניים ושכיב אמרן או אחר תלאן ביני שיטי דחוץ מכבודו אין הירושלמי מתפרש כך וכו'. ובסוף דבריו כתב שגם הרמב"ם ז"ל מפרש הירוש' שם בפ"ג כמו שפירשו הוא ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. (ד"ה אף נוטל) ות"ק לא אמר אלא מפרקין את העלין וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל אין דמיון לדברי ר"ש עם מפרקין כי ר"ש לא התיר לפרק בשביעי' אלא שהתיר ליטול את העלה מן האשכול לבד מפני שהיא מקלקלת את האשכול ע"כ:

משנה ג

מסקלין וכו'. בירושלמי מוקי לה ר' יונה באבנים המחוברות ותחובות בקרקע דכיון דבנטילתם מזיז עפר איכא משום חורש בשביעית ולהכי לא שרינן אלא עד ר"ה. ומתני' דלקמן פ"ג דקתני המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ דהתם מתיר אפי' בשביעית עצמה דכל ההוא פירקא בשביעית מיירי. התם מיירי באבנים תלושות ואפילו הכי לא שרינן התחתונות הנוגעות בארץ מפני מראית העין וכתב בתי"ט ומ"מ קשה קצת דמסקלין הו"ל למתני בהדי מזבלין ע"כ ואפשר שיתורץ האי ק"ק עם מה שכתבתי בשם הירושלמי משום דזבול הוי בתלוש לעולם ומסקלין דהכא מוקמינן ליה במחובר כדכתיבנא אמטו להכי חלקן זה מזה:

מקרסמין. פי' ה"ר שמשון ז"ל מקרסמין היינו זימור אלא שלשון קרסום באילן וזימור בכרם מלשון זמורות שמכרתין ענפים של גפן ע"כ. וכתב החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל ויש מי שהקשה דהא בשדה איכא לשון קרסום דתנן בפ' שני דפאה שדה שקצרוה נכרים קצרוה לסטים קרסמוה נמלים והאי פירכא ליתא דכי אמרי' לשון קרסום באילן לאו למעוטי שדה אלא למעוטי כרם דבכרם לשון קרסום שלו קרוי זימור ועוד י"ל דכשמזכירין בעבודות שאדם עושה בידו הוא דקאמר דלשון קרסום באילן ולשון זמור בכרם אבל במה שעושה בהמה שייך לשון קרסום בכל דבר כדכתיב יכרסמנה חזיר מיער עכ"ל ז"ל:

מפסלין. ה"ג בכל הספרים אבל רש"י ז"ל במועד קטן גריס מפסגין ופירש אילן שנופו נוטה לכאן ולכאן קושרין אותו כדי שיעלו ענפיו למעלה ע"כ פירשו הרב ז"ל מלשון הירוש' דמתרגמי' ונתח אותו לנתחיו ויפסיג יתי' לפסיגוהי ונתחי האילן היינו ענפיו ומקשר ענפיו כדי שלא יתפזרו וישברו הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ר' יהושע אומר כזרודה וכפסולה וכו'. לאו דוקא נקט זרוד ופסול דה"ה קרסום וכן ר"ש דקאמר רשאי אני בפסולו לאו דוקא נקט פסול דה"ה קרסום וזרוד:

משנה ד

מזהמין וכו'. בירוש' מוקי מתני' כרבי דאסר זיהום בשביעית ומשו"ה קתני מתני' דוקא עד ר"ה ברם כרבנן תניא בברייתא מזהמין ומתלעין בשביעית עצמה. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל וכתלמודא דידן נקטינן דמתרץ מתני' אפי' כרבנן וקמפליג בין זיהום לזיהום דזיהום דברייתא דשרי רבנן אפי' בשביעית עצמה היינו כדי שלא ימות וזיהום דמתני' היינו לחזק את האילן ולהשביחו ומשו"ה עד ר"ה אין בשביעית לא. וכן פי' ה"ר שמשון ז"ל:

וקוטמין אותם. פי' בערוך תרגום אפר קטמא והקשה הרא"ש ז"ל דהיינו מאבקין דלעיל והרמב"ם ז"ל מפ' דהאי דלעיל בצמרת האילן ושל כאן בשרשים ורש"י ז"ל פי' בהיפך: בפי' ר"ע ז"ל. (ד"ה וקוטמין) וי"מ שובר הראשים כמו נקטם ראשו וכתב ה"ר יהוסף ז"ל לאו היינו מזרדין דלעיל דהכא מיירי דוקא בקטימת הראש של האילן ע"כ:

ומשקין אותן עד ר"ה. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל אבל לא בשביעית דתולדה דחורש הוי ולר' ישמעאל כי היכי דגמירי הלכתא גבי נטיעות הלכה למשה מסיני דחורשין בעשר נטיעות כל בית סאה עד ר"ה והכא נמי כיון דנטיעות הוו משקין דאוקומי אילנא הוי ולר' עקיבא דמקרא יליף תוספת דשביעית הא קא מודה דכל אוקומי אילנא שרי ולאו בבית השלחין עסיקינן דאילו בבית השלחין אפי' בשביעית עצמה שרי כדתנן בריש מועד קטן וכתב הראב"ד ז"ל בע"ז פ' ר' ישמעאל דכולה מתני' דתנא גבי נטיעות משנה שאינה צריכה היא דהא אפילו חרישה שהוא אב מלאכה בשביעית שרי לצורך נטיעות עד ר"ה אלא הא קמ"ל דעד ר"ה אין בשביעית לא אי נמי לאשמעי' דגבי נטיעות הוא דשרי דכיון דבחרישה לא גזרו דהל"מ היא כל שכן דבתולדות דידיה לא גזרו אע"ג דאברויי אילנא הוא ובשאר אילנות אסור אלא עד העצרת דוקא הוא דשרי א"נ בין בנטיעות בין בשאר אילנות לא גזרו על תוספת שביעית אלא בחרישה שהיא אב מלאכה ואפי' למ"ד שאין לוקין על חרישה בשביעית מ"מ מדאורייתא אסירא כדכתיב בחריש ובקציר תשבות אבל בשאר עבודות אילן דשביעית גופיה אינה אלא מדרבנן כדאיתא בריש מועד קטן לא גזרו עליהן ערב שביעית ע"כ:

ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר אף משקה הוא את הנוף וכו'. נ"א על הנוף. ירושלמי תני ר' יוסי בן כיפר משום ר"א בן שמוע בש"א משקה על הנוף ויורד על העיקר ובה"א משקה בין על הנוף בין על העיקר:

משנה ה

סכין את הפגים ומנקבין ומפטמין אותן. כצ"ל הגירסא. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ומנקבין ומפטמין חדא היא ופי' רש"י ז"ל ממלאים את הנקבים שמן והאי נמי פטומי פירא הוא ע"כ. ובירוש' פליגי אמוראי אי האי דקתני פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית הוי פירושא דרישא דתנן סכין את הפגין ור' יהודה אפגי שביעית שיצאו למוצאי שביעית קאי או רישא דמתני' בשל ששית שאין נכנסין לשביעית עסיקי' והשתא מפרש דינא דנכנסין לשביעית. ותנאי דבי רבי הוו גרסי במתני' גופה ואלו הן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית וכ"ש באין נכנסין דשרי לסוך ולנקב אותם והא דקתני מתני' לא סכין ולא מנקבין לאו אשל ערב שביעית שנכנסו לשביעית קאי אלא אשל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחודייהו קאי. אית דגרסי ר' שמעון מתיר באילן מפני שהוא רשאי בעבודת האילן ופירשו דר"ש מתיר לסוך ולנקב האילן עצמו דקא סבר דאדם רשאי בעבודת האילן. דלא אסר רחמנא אלא עבודת קרקע בתולה. וליתא דהא לעיל קאסר ר"ש בפסולו של אילן מעצרת ואילך ונראה דגרסי' ר"ש מתיר באלו בויי"ו וכך מצאתי בספר ישן ואפגין יוצאין קאי וה"ק דאילן מלא פגין של שביעית ויוצאין למוצאי שביעית מותרין כל העבודות הצריכות להן כדתניא בתורת כהנים שנת שבתון יהיה לארץ כיון שיצאת שביעית אע"פ שפירותיה שמטה פירוש שפירותיו אסורין עד ט"ו בשבט מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן דשנת שבתון כתיב וכן פי' ה"ר שמשון ז"ל קצת מזה. ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. אמר המלקט כמעט שהכל מבואר בפי' ה"ר שמשון ז"ל זולת הגירסא עצמה שמצא הרב ז"ל בספר ישן. וז"ל הר"ש ז"ל בקיצור דלא יתכן לפרש דקאי אסיכה דלעיל ר"ש אסר בפסולו של אילן ועוד וכו' ועוד וכו' אלא אתא לאשמועי' דאילן מלא פירות שביעית מותר לעשות במוצאי שביעית כל מלאכות ועבודות הצריכות כדתניא בת"כ שנת שבתון כיון שיצאת שביעית אע"פ שפירותיה שמטה מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן אפי' שפירותיו אסורין עד ט"ו בשבט ע"כ ומשמע ממה שכתב ז"ל עוד שם דלר' יוחנן דתני כתנאי דבי רבי ר' יהודה להחמיר אתא ואירישא קאי דשרי ת"ק בכל ענין וכדכתבינן ור' יהודה מפליג בפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית בין מקום שנהגו לסוך למקום שנהגו שלא לסוך ע"כ ועוד כתב שם תניא בתוספתא פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר' יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה מקום שנהגו שלא לסוך סכין ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית הכל שוין שאין סכין ואין מנקבין אותם פי' הכל שוין ר' יהודה ות"ק אבל ר"ש פליג כדפרישית במתני' עכ"ל ז"ל:

מקום שנהגו שלא לסוך. ה"ר יהוסף הגיה מקום שלא נהגו לסוך. וכתב עוד ר"ש מתיר באילן וכו' פי' לסוך ולנקב את האילן שיש בו מפגי שביעית שנכנסו למוצאי שביעית מפני שהוא מותר בעבודת האילן במוצאי שביעית כן נ"ל וצ"ע ע"כ:

משנה ו

אין נוטעין ואין מבריכין וכו'. ואיתא בר"ה פ"ק והתם קתני ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור דברי ר' אלעזר. ר' יהודה וכו' וכתבו שם תוס' ז"ל דמשנה היא בפ' שני דשביעית אבל ביבמות פרק הערל סתמא גרסי' לה. ונראה כי טעות היא שנפל שם בפ"ק דר"ה אלא סתמא גרסי' לה ור"מ היא דס"ל התם בגמרא בברייתא יום אחד בשנה חשוב שנה ובהכי אוקי פלוגתייהו דתנאי דמתני' הרמב"ם ז"ל דת"ק ס"ל יום אחד בשנה חשוב שנה א"כ מסברא שהוא צריך שלשים ואחד יום שלשים לקליטה ויום אחד אחר קליטה כדי שתעלה לו שנה אבל הוא סובר יום שלשים עולה לכאן ולכאן ר"ל שהוא נמנה מימי הקליטה ונמנה עם מה שאחריו ותעלה בו שנה ולא יהבינן לי' אלא יום אחד לתוספת שביעית דבכך חשובים שנה אחר זמן קליטה ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ס"ל דשלשים יום בשנה שלימים הוא דחשובים שנה ולכך בעי' ל' אחר זמן קליטה ע"כ ועי' עליו שם בגמ'. ושם כתבו תוס' ז"ל שר"ת ז"ל יש לו דרך אחרת בפי' הסוגי' אשר שם שהוא מפרש לדברי האומר ל' לקליטה צריך שלשים ושלשים לענין ערלה אבל לענין שביעית לא חיישי' אלא שלא תקלוט בשביעית והובאו דבריו באורך בפי' הר"ש ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. (ד"ה פחות) ל' דקליטה ול' דתוספת. כ' ה"ר יהוסף ז"ל דוחק דל' המשנה אינו משמע כן דהא תנן פחות מל' יום לפני ר"ה ע"כ:

יעקור. ואם לא עקר הפירות מותרין ומתני' דקתני יעקור היינו בסתם שלא נתברר לנו אי קלט אי לא קלט אבל אי ברי לנו שהשריש אפי' לכתחלה לא יעקור דהא קלט קודם וליכא נטיעה בשביעית:

משנה ט

הבצלים הסריסים וכו'. פי' בערוך בצלים שנחתך ראשן כמו הסריס ולא יעשו זרע פי' אחר שמיעך זרען קודם שהוקשו כדי להתגדל ראשן ע"כ. ואיתה בר"ה פ"ק די"ד. ופי' שם רש"י ז"ל בצלים הסריסים שאין נעשים גדולים כשאר בצלים ע"כ ופי' עוד שם בלשון ראשון דמתני' מוקי לה התם בגמ' כר' יוסי הגלילי דהתם בברייתא אבל בלשון שני פי' דגמ' מוקי הא מתני' כר' עקיבא דס"ל דטעמא דירקות היינו משום שגדלין על כל מים ומפ' טעמא בתלמוד ירושלמי א"ר מנא מכיון שמנע מהם מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל כלומר זמן חיובן למעשר לשעבר דהא לא נסתפקו מכל מים שהן מים

שאובין זה שלשים יום כי אם מימי גשמים הלכך יצאו מתורת ירקות הגדלות על כל מים ונכנסו בתורת שדה הבעל דמסתפקא במי גשמים ומתעשרין לשעבר. דרכן של בצלים הסריסים למנוע מהם מים שאובין פרק אחד לפני לקיטתם כדי להקשות לפיכך חלקום חכמים משאר ירקות אבל שאר ירקות שאין דרכן בכך אפי' מנע מהם לא יצאו מדין ירק ובטלה דעתו. ע"כ. והתוס' פי' שם כלשון אחרון דרש"י ז"ל דכן נראה בירוש'. גם ה"ר שמשון ז"ל כתב דמן הירוש' הזה משמע קצת דמתני' ר' עקיבא היא ולא ר' יוסי הגלילי. אע"ג דלכאורה משמע דאתיא כר' יוסי דאיהו דריש התם בר"ה פ"ק בבריי' הכי באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על מי שנה שעברה ומתעשרין לשעבר יצאו ירקות שגדלים על מי שנה הבאה ע"כ:

ופול המצרי. לת"ק דפליג אדר"ש שזורי בין שזרעו לזרע בין שזרעו לירק ולר"ש שזורי דוקא שזרעו לירק דאי זרעו לזרע קטנית הוא ולא הלכו בו אלא אחר השרשה:

פול המצרי. פאשולי בלע"ז. וכ"כ רש"י ז"ל במנחות דף ל' ובר"ה דף י"ג ב' ובירוש' דשבת דף ז' פול המצרי כשהוא רטוב קורין לו לוביא וכן נקראים בערבי עכ"ל הר"מ דלונזאנו ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. ופול המצרי שזרעו לירק דאי זרעו לזרע וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל קושיא זו אינה קושיא דלעיל אליבא דר"ש שזורי נאמר אבל חכמים חולקים עליו וכן נראה דאפי' בזרעו לזרע מיירי מדלא קאמר כאן ופול המצרי שזרעו לירק אך צ"ע ע"כ:

משנה י

התמרות שלהם אסורות בשביעית. הרמב"ם ז"ל בחבורו השמיט זו הבבא ולא ידעתי למה. מתוס' י"ט כ"ה בתוי"ט ד"פ בד"ה התמרות אחר מלות נ"ל.]:

[**ומרביצין** כו']. ובפי' המשנה פי' דנקרא עפר לבן המקום שיש בו אילנות מרוחקות עד יהיו עשרה מהן ביותר מב"ס. ורמב"ש ז"ל פי' עפר לבן לאו היינו שדה לבן אלא קרקע תיחוח ולח ויש בו אילנות ודי לו בהשקאה מועטת וכן דעת רש"י ז"ל שכ' בספר שופטים עפר חיור מין קרקע לח ומוכרין אותו ליוצרי כלי חרס. ור"ש מתיר דלהרויח קרקע אסור אבל להצילו מהפסד לא ואע"ג דטרחא הויא ודמיא לקילון דריש מועד קטן:

דברי ר"ש ראב"י אוסר. ירוש' אתיא דר"ש כרבנן ודראב"י כשיטתיה דתנן בפ"ק דמ"ק ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה. זרעים שלא שתו לא ישקם וחכמים מתירין בזה ובזה ובמסקנא אשכח תני מרביצין בעפר לבן בשביעית אבל לא במועד דברי ר"ש. וראב"י אוסר. ולשון הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' שמיטה וכן עפר הלבן מרביצין אותו במים בשביעית בשביל האילנות שלא יפסדו. ע"כ:

ממרסין באורז בשביעית דברי ר"ש אבל לא מכסחין. כן כתוב בספרים מדוייקים וכן הוא ג"כ בירוש'. ותימה למה שינה לשנות הלשון כך ולא שנה ר"ש אומר ככולהו דוכתי ושמא משום דכולא מילתא דר"ש ואין חולק עליו. והתם בירוש' פריך דר"ש אדר"ש. וקשיא לי לפי' הרמב"ם ז"ל דפי' אבל לא מכסחין ר"ל שאין מנכשין מאי קפריך בירוש' ולע"ד צ"ע אי דמי הניכוש לנטילת עלין מן האשכול אי לא:

בפי' ר"ע ז"ל. ממרסין באורז. משקין עפר האורז וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דדוקא כשיש שם אורז אלא שהשריש לפני ר"ה דהאי לא עבודת הקרקע אלא עבודת האורז ועל כן שרי אבל כשעושה זה לצורך הקרקע אסור ע"כ:

פרק ג

משנה א

מאימתי מוציאין וכו'. פי' הר"ש ז"ל לאחר שהוציא אשפתו לרה"ר כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה כונסו למקום אחד בשדה ועושה שם אשפה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה לזבלה. ופלוגתא בירוש' אם מותר לעשות אשפה על פתח חצרו עד שלא פסקו עובדי עבודה ע"כ. משיפסיקו עובדי עבודה. בירוש' פריך כיון דאיכא בית השלחין דתמיד עובדין אותה ואין לה זמן מוגבל להוי אסור לעולם. ומשני בני עירו יודעין אם יש לו בית השלהין אי לאו אבל אה"נ דאותו שיש לו בית השלהין אסור:

משׁיפְסְקוּ. גרסי' הפ"א בשב"א והסמ"ך בשב"א:

משייבש המתוק. פי' הרמב"ם ז"ל מתוק הוא הנקרא בערבי חנטל שבזמן ההוא מזבלין הארץ לעבודה ונקרא מתוק מפני שהוא מר כמו שיקראו לעור סגי נהור. ולשון הירושלמי פקועא דבקעתא והרמב"ם ז"ל נראה לו שהוא מלשון פקועות שדה שהן דלועים מרים וכן פי' בערוך:

משנה ב

ואין מוסיפין על האשפתות. מסיק בירושלמי דאפי' בכשיעור אסרי רבנן ועלה הוא דקשרי ר"ש:

משנה ג

עושה אדם את שדהו וכו'. נ"ל שהפירוש של זו המשנה הוא על זה הדרך כי למעלה אמר לך עד כמה מזבלין וכו' וכא הוא שחזר לומר אותו הדין עצמו משום דבר א' שנתחדש בו דהיינו התיקון שמלמדין חכמים את הצריך להוסיף על האשפתות דהיינו שיעמיק שלשה וכו' ואע"פ שהיה אפשר לקצר הדבר ולומר הבא להוסיף יעמיק שלשה וכו' ולא

הי' צריך את המחלוקת של ר"ש ורבנן וכ"ש ברישא אלא משום שרבינו הקדוש לא הי' רשאי לשנות לשון רבותיו והוא למד בברייתא א' לשון המשנה הראשונה ובברייתא אחרת למד לשון המשנה הזו ולא היה רשאי לשנות הלשון והוצרך לשתיהן ועל כן כתב את שתיהן כלשונם ממש. ודו"ק. ובא לומר גם בזו שבכל אופן מתיר ר"ש כמו שפי' המפ' וכן הוא בירוש'. עכ"ל ה"ר יהוסף ז"ל:

ויותר מכאן דברי ר"ש. גרסי'. ואית דגרסי ויותר מכאן מותר דברי ר"ש ומלת מחצב מוחקין אותה ומהר"י קארו ז"ל כתב בכסף משנה בפ' שני דה' שמיטה ויובל סי' ב' ויותר מכאן מותר כו'. ופירוש יותר מכאן כלומר אפי' יותר משלש אשפתות לבית סאה מותר לעשות ע"כ. ומתוך מה שנכתב תדע כי יש טעות בדפוס בראש פי' ר"ע ז"ל וכך צ"ל יותר מכאן משלש אשפות לבית סאה וכו'. וכ' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל וא"ת בשלמא למאן דפירש לעיל בירוש' דר"ש דרישא שרי בפוחת מן המשפלות משיעורא שמנו חכמים בשלש אשפות וכ"ש כי אשלים שיעורא בהו דכ"ש דשרי להוסיף אשפה הכא אשמעי' הך מתני' בעושה בכשיעור דבעי' שלש משפלות לכל אשפה ואשפה מהשלש דבבציר משלש משפלות בהו לא שרי ר' שמעון דלא תימא דשרי בפוחת ואפי' משלש משפלות לכל אשפה ואשפה בקמייתא ואשמועי' מתני' דדוקא בעושה כשיעור דמקרי אשפה הוא דשרי ופוחת דשרי היינו פוחת מעשר משפלות לאשפה והיינו דתני תנא עושה אדם את שדהו שלש אשפתות ויותר מכאן דברי ר"ש דבעינן דלהוי בהו בשלש שמא דאשפתות ובהכי הוא דשרי ר"ש להוסיף יותר מכאן אלא למאן דאסיק דלעיל ברישא בעושה יותר מכשיעור במאי מצריך להו. וי"ל דמשום דבעי לאשמועי' תקנתא דרבנן תני לדר"ש בהדייהו וכן כתב הרא"ש ז"ל והאי דתני לה זימנא אחריתי משום דבעי למתני עלה מילתייהו דחכמים ע"כ. עכ"ל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ותירוץ הרא"ש ז"ל הוא תירוץ הר"ש ז"ל ג"כ:

עד שיעמיק שלשה. בפ"ק דמ"ק דף ד' פריך והלא כשמעמיק נראה כעודר ומשני כו' עד זבלו מוכיח עליו. וכ' תוס' ז"ל דליכא למיחש שמא מאן דחזי לחפירה לא חזי ליה לזבל שבחפירה ע"כ:

עושה אדם את זבלו אוצר. שם במ"ק מקשה דראב"ע אדראב"ע דתנינן התם פ"ק. ראב"ע אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וטעמא דשביעית הוי משום דמחזי כעודר והכא שרי מדקאמר עד שיעמיק ושם במקומו הארכנו ע"ש. וההיא שינוייא דהתם מהני נמי לרבנן ולר"מ דשרי הכא להעמיק אע"ג דמחזי כעודר כדכתיבנא אלא דהתם

נקט ראב"ע אע"ג דאיהו בסיפא דמתני' משום דאשכח דידי' אדידי' ובירוש' נמי משני הכא סלו ומגרפו מוכיחין עליו שכוונתו לעשות אשפה ע"כ מה"ר שמשון ז"ל:

היה לו דבר מועט. הרמב"ם ז"ל נראה שפי' הפתרון שני דבירוש' דר"ל כשיהי' לו בתוך שדהו בשביעית זבל מועט מותר לו להוסיף עליו מעט מעט עד שיעשה אשפה בזמן שיהא מותר להוציא הזבלים לאשפות:

ראב"ע אומר וכו'. ירוש' תני הכל מודים שאם היה לו שם סיד או צרורות או אבנים או גפסס מותר לשפוך שם הזבל דכל הני אינם ראויים לזריעה:

או עד שיתן על הסלע. צ"ע במילתייהו דרבנן אי ס"ל דלא מהני נתינה על הסלע וגם צ"ע אי רבנן ור"מ וראב"ע כולהו ס"ל דבר אחד בכל הני בבות או דילמא יש לחלק וכן נמי צ"ע אי ר"ש ות"ק דר"מ ות"ק דראב"ע שוו לגמרי. ומצאתי בתי"ט שכתב או עד שיתן וכו' יע"ש:

משנה ד

סהר של בית סאתים. היקף ששיעורו ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים. ואיני יודע למה צריך לומר סהר כמו סחר בחי"ת דהא אפי' בה"א הוי כמו בית הסהר לחבוש אותם שלא יצאו אנה ואנה:

עוקר שלש רוחות. פי' כי כשמקום זה מלא אי אפשר לבריות לעמוד שם. ה"ר יהוסף ז"ל. ירושל' תני בכל עושין סהרים במחצלאות ובקש ובאבנים ואפי' שלש חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין סהר לסהר כמלא סהר אותו המקום חולב בו וגוזז בו ומוליך ומביא את הצאן דרך עליו:

ומוציא מן הסהר. בירוש' בעי אי צריך להמתין עד שיפסיקו עובדי עבודה ולא אפשטא. ומוציא מן הסהר כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דהא לא קאי אלא אארישא דהמדייר את שדהו ובא לומר שמותר להוציאו ולא אמרי' שהוא אסור להוציאו משום דאז תהיה השדה שדיירה מזובלת אלא מותר ע"כ:

משנה ה

לא יפתח אדם מחצב בתחלה בתוך שדהו. כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל הנכון לפרש שהצור מכוסה בארץ ואין ניכר על פני השדה עד שחופרין ומגלין אותו ומסירין העפר מעל גביו וזהו לשון פתיחה וכשלא התחיל לפותחו מערב שביעית ובא לפותחו עתה בשביעית בתחלה אסור לפתוח המחצב אא"כ יהא שיעור המחצב כ"כ גדול שיהא בו שלש מורביות ופי' בערוך נדבכין דהיינו שורות כמו מורביעות והעי"ן נבלעת והשיעור דשלש מורביות הן שלש על שלש דהיינו ט' על רום שלש אמות דשיעור השלש מורביות

כ"ז אבנים גבהן אמה ורחבן אמה על אמה דכשהמחצב יש בו כל כך אבנים מידע ידעי דלצורך אבנים לבנין קעביד ולא משום עודר ומה שפי' ר"ש ז"ל בשיעור האבנים אין נראה בעיני ע"כ. אמר המלקט והוא רבינו שמשון ז"ל פי' ג"כ בסוף דלכאורה לישנא דמתני' משמע כ"ז לשלש המורביות ושמא כל אבן ואבן היתה של אמה על אמה ברום שלש אמות וניחא טפי דלפי שהאבנים אחרות קרי להו מורביות כמו מורביות של ערבה דפ"ד דסוכה וכן מורביות של תאנה דבפ' שני דתמיד ע"כ אלא דברישא דמילתיה פי' מורביות לשון נדבכין שיש בכל אחת ואחת מן המורביות שלשה אמות אורך ורוחב על רום שלש דהיינו כ"ז אבנים של אמה על אמה לכל מורבית ומורבית ע"כ:

עד שיהיו בו שלש מורביות. פי' ר"ע ז"ל שיהיו נגלין ונראין וכו'. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל קשה דהא לא נאמר במשנה עד שיראו בו אך לשון המשנה הוא שיהיו בו שמשמע שאינו מקפיד אלא שיהיו בו אבנים הרבה כי כשאין בו אלא מעט אבנים הרואה סובר שבודאי אינו עושה את הדבר אלא כדי לסקל את שדהו אבל כשיש בו אבנים הרבה שהוא סלע גדול בודאי שאינו חושש על הקרקע אלא על האבנים כיון שיש בו כ"כ טורח רב ע"כ:

משנה ו

של משאוי שנים שנים. שכל אבן ואבן מהעשר שתים מהן משאוי של חמור כנהוג בארץ ישראל באבנים שיקירין זווייא"ש ואין לפרש דאדם נושא אותן שתים שתים דהיינו אבני כתף. ועוד דשתים שתים הוה לי' למתני דאבן לשון נקבה היא כדכתיב והאבן הזאת. פחות מכאן מחצב. היה הגדר פחות מעשרה טפח או שהיו בו פחות מעשר אבנים או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים נוטל עד טפח סמוך לארץ כ"כ הרמב"ם ז"ל ולי נראה לפ' פחות מכאן שלא היה גבוה כ"כ ואפשר שהוא רחב הרבה הרי הוא כמחצב וצריך כ"ז אבנים גבהן אמה ורחבן אמה על אמה וגומם הגדר עד טפח סמוך לארץ שלא יהא מתקן הקרקע וגוממו דקתני אריש ור"ל גוממו עד שיעמיק בארץ טפח והיינו פחות מן הארץ שאין גומתה שוה לארץ בפחות טפח כן נראה לי דאי כפי' הרמב"ם ז"ל ה"ל למתני וגוממו גבוה מן הארץ טפח. בד"א. אגדר קאי. אבל אם התחיל בו בגדר מערב שביעית להורסו מה שהוא רוצה יטול ונוטל עד גלוי היסוד. הר"ש שירילי"ו ז"ל. ופי' ה"ר שמשון ז"ל הוא מה שהביא כבר ר"ע ז"ל והוא קרוב לפי' הרמב"ם ז"ל. ובערוך פי' מחצב כלומר גדר קטן שהוא פחות מעשרה טפחים קרוי מחצב וכן משמע מן הירושלמי. דגרסי' בירוש' ר' חייא בר אבא שאל הכא את אמר שיעור גדר עשרה טפחים במה אנן קיימין אם כשהיו שני נדבכין ניתני שמונה טפחים אם כשהיו שלשה ניתני

י"ב טפחים כדתנן בריש פי"ד דמס' אהלות. ומשני א"ר יוסי הכא נמי שלשה נדבכין שהן י"ב טפח כדתנן התם מיהו כשבא לסתת האבן ולהושיבה בבנין מחסר חצי טפח מלמטה וחצי טפח מלמעלה וכן בנדבך השני דנדבך הראשון הסמוך לארץ אינו מסתתו אלא השני להשלישי הרי עשרה טפחים בג' נדבכין. תני פחות מכאן אינו לא גדר ולא מחצב ופליגא אמתני'. עוד גרסי' בירוש' תני א"ר יהודה בד"א דגוממו עד פחות מן הארץ טפח בזמן לפ"ז לא הי' להכ"מ מה להגיה בדברי ר"י אבל בכ"מ מבואר שהי' הגי' לפניו בד"א בזמן שלא נתכוין לתקון שדהו אבל אם נתכוין כו' וע"ז הגיה שצ"ל בזמן שנתכוין וכו' ודברי הכ"מ אלו אינן מובנים דהר"מ פוסק בחבור בהדיא לקולא אף שבפי' פוסק לחומרא:] שנתכוון לתקון שדהו אבל אם לא נתכוין לתקון שדהו אפי' יותר מכאן מותר. אמר רשב"ג בד"א שלא נתכוון לתקון שדהו אבל אם נתכוון לתקון שדהו אפי' פחות מכאן אסור פי' אע"פ שמשייר יותר מטפח אמר ר' ביבי הורי ר' ייסא לקולא כר' יהודה וע' בכ"מ פ' שני דה' שמטה ויובל שכ' דרבינו ז"ל גורס הורי ר' ייסא לחומרא וגם הגיה שם בדברי ר' יהודה בד"א שנתכוון לתקון שדהו אבל לא נתכוון אפי' יותר מכאן מותר ע"כ ותימה דברישא נקט לשון יטול ובסיפא נקט נוטל:

בפי' ר"ע ז"ל. הרי אלו ינטלו כולן. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה קשה שהיה לו לומר הרי זה ינטל כיון דקאי אגדר ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל ומניח מן הסלע בארץ וכו'. כ' קשה שהרי לא מיירי בסלע אלא בגדר לפי פירושו ואפשר דט"ס הוא וגרסי' ומניח מן הגדר אך אם היינו מפרשים דהאי וגוממו לא קאי על מה שלפניו פחות מכאן מחצב אלא קאי אאישא דקאמר הרי אלו ינטלו ועלה קאמר וגוממו וכו' וקאי נמי על מחצב שאינו רשאי ליטלו כולו הוה מתיישב הלשון טפי וכן נראה עיקר וה"פ דמתני' גדר שיש בו עשרה אבנים וכו'. הרי אלו העשר אבנים ינטלו ועלה קאי וגוממו וכו' כלומר ולא אותם העשרה אבנים בלבד הוא נוטל אלא גומם את כל הגדר עד פחות וכו' אלא שהפסיק באמצע בדבר אחר לפ' מה נקרא גדר ושיעור גדר עשרה טפחים כדי לומר אח"כ על שניהם פחות מכאן מחצב כלומר אם היו האבנים הגדולים פחות ממשאוי שנים שנים או שהי' גבהו פחות מעשרה טפחים דינו כמחצב שצריך שיהא בו שלש מוריבות וכו' וצ"ע עכ"ל ז"ל. עוד כתב ז"ל וז"ל בס"א גרסי' כאן מתני' דהמזנב גפנים וכו' דלקמן בפ"ד משנה ו' ונ"ל דטעות הוא שם דאף באותו ספר גרסי' לה לקמן ג"כ ותרתי למה לי ע"כ:

משנה ז

אם יש בהם שתים של משאוי וכו'. בברייתא בירושל' פליגא אמתני' ומצרכא דבכל אחת ואחת בעי' משוי של שנים שנים:

גרגר של צרורות. מפני קטנותן קרי להו הכי מלשון שנים שלשה גרגרים בראש אמיר:

גל של אבנים. גדולות ואית דגרסי גרגש בשי"ן וכן הוא שם פרק שני א"ה לכאורה כוונתו אהרמב"ם פ"ב מה' שמטה שהראה בו מקום לפני זה ואנחנו הכנסנוהו בתוך הציונים. אבל לפנינו שם הגי' גרגר.]. ומחק הר"ר יהוסף ז"ל ממשנתו מלות או גל של אבנים וכתב וי"ס אחרים דגרסי לי' וקשה דהא היינו רישא המסקל את שדהו מגל של אבנים ע"כ. וכ' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל דבירוש' מפרש דהאי בבא לאו משום שביעית נקטה אלא אפי' בשאר ימות השנה אשמועי' דאסור ללקט צרורות מתוך שדה חבירו שבבקעה משום דרוצה לקיימן דכי מנכש העשבים הרעים מן הזרוע יהיב להו עלייהו כדי שלא יצמחו כ"כ מהרה אבל אם הזרע בהרים ובטרשים מותר דטיבו חשיב לי' שמפנה המקום ע"כ וכתבתיו אמתני' דבסמוך סי' ח' בשם הראב"ד ז"ל:

משנה ח

אין בונין מדרגות וכו'. י"מ בונה גדר סביב המים שלא יקחנו אדם כדי להשקות שדהו:

ולא יסמוך. ה"ר שמשון ז"ל גריס לא יסבוך בבי"ת פי' לסתום האויר שבין אבן לאבן מלשון נאחז בסבך. והראב"ד ז"ל הביא שתי הנוסחאות בהשגות. וכ' הר"ש שירילי"ו ז"ל. ולא יסבוך בעפר. מדברי הרמב"ם ז"ל נראה שפירושה לא ימלא הגאי עפר מפני שמתקן את הארץ. והראב"ד ז"ל פי' דעל המדרגה שעל שפת הגאי מיירי דכשבונה אותה בשביעית לא יעשנה בעפר מפני שמכשירה לזריעה אלא עושה אותה חיץ אבן על אבן ע"כ. וכתוב שם בכסף משנה ונראה שהוא ז"ל מפרש דרישא אסיפא סמיך וה"ק כשבונים מדרגות על פי הגאיות לא יסמוך בעפר כלומר לא יחזור עפר לגאיות ההם כדי שישוו פניהם ומ"מ יש לתמוה למה לא חלק רבינו בין ערב שביעית משפסקו גשמים. לשביעית משפסקו גשמים כמו שחלקו במשנה וצ"ע ע"כ. ירוש' מהו חיץ חייץ לי' כמה דתימר והוא בונה חיץ:

וכל אבן שהוא יכול וכו'. פי' הרמב"ם ז"ל אבל מה שאי אפשר לו לקחתם עד שירד בגאי אינו מותר לו לקחתם מפני שכשנראה אותו יורד או משלשל עצמו לקחת אותה נאמר שהוא לתקן את שדהו נתכוון. והראב"ד ז"ל פי' ע"פ הירו' דמשום גזל נגעו בה וז"ל כל אבן שכשעומד ברה"ר יכול לפשוט את עצמו וליטול מתוך שדה חבירו תנטל ואין כאן

משום גזל ובונה בה אבל מתוך שדה חבירו פי' מאמצעה לא מפני שהוא רוצה בקיומן דמנכש ויהיב עשבא עליהם עכ"ל ז"ל:
בפי' ר"ע ז"ל. לא יסמוך בעפר אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה קשה דהא לא נזכר כלל למעלה מענין סכירת מקום יציאת המים והי' לו לומר הבונה סכירת מים לא יסבוך בעפר והיאך שייך לומר סתם לא יסבוך בעפר ויותר הי' נראה לפרש דקאי אדלעיל דקאמר אין בונין מדרגות ערב שביעית וכו' אבל בונין בשביעית ועלה קאמר לא יסבוך בעפר שהבונה אותן המדרגות לא יסבכם בעפר ועלה קאמר עוד כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה כשהוא בונה המדרגות וכן נראה מדברי קצת מן המפרשים ע"כ:

משנה ט

אבני כתף באות מ"מ. פי' ה"ר יהוסף ז"ל דכיון שבורר ומחפש ואינו לוקח אלא האבנים הגדולות לבד מינכר מה שא"כ בגדר או במחיצות שנוטל גדולות וקטנות ע"כ:
והקובלן. פי' הר"ש וגם הר"ש שירילי"ו ז"ל דהיינו שקבל לעשות בניינים בקבלנות. מביא מכל מקום אפי' פחותות מאבני כתף שאין כוונתו אלא לקבץ אבנים ואפי' משדותיו שרי ואין חוששין שהוא מתכוון לתקן שדהו דמידע ידעי דלבנין קבעי דאי משדות אחרים אפי' אינו קובלן כדתנן לעיל דמתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול ע"כ. ומתוך זה תבין להגיה הטעות שנפל בדפוס בסוף פי' ר"ע ז"ל שצ"ל ואפי' מביא משדה שלו אע"פ שבעיקר פי' קבלן פי' כפי' הראשון שהוא אריס סמך לו ז"ל על פי' שני דלה"ר שמשון ז"ל שאכתוב בסמוך בס"ד ועל הרמב"ם ז"ל שכתב ג"כ שקבלן הוא ששוכר את הארץ לעבוד אותה דינו כדין מביא מתוך של חבירו שהוא מביא מכל מקום ואיזה שיעור שיזדמן לו מן האבנים יביא ע"כ. ושם בחבורו כתב אפי' אבנים גדולות ע"כ. ומ"מ לשון ר"ע ז"ל מבולבל. והילך כל לשונו של ה"ר שמשון ז"ל. באות מ"מ. אפי' מתוך שלו דמידע ידעי דלבנין בעי להו ולא לתקן את השדה. והקבלן. מלשון מקבלי קבולת שדרכו לעשות בניינים בקבולת. מביא מ"מ. ואפי' פחותות מאבני כתף דאין כוונתו אלא לקבץ אבנים ואפי' מביא משדות שלו שרי. דאי משדות אחרים אפי' אינו קבלן שרי כדתנן לעיל דמתוך של חבירו מה שהוא רוצה נוטל. וי"מ קבלן שקבל שדה באריסות דלא חשיב האי שדה כשלו ונוטל ממנו אפי' קטנות אע"פ שהוא אריס בה ע"כ. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל על פי' ר"ע ז"ל. פי' זה אינו נראה כלל דלא מצינו אריס שיקרא קבלן ותו דהיאך שייך לומר בו מביא מ"מ הו"ל למיתני מביא משדהו דבשאר שדות אין

הפרש בינו לבין אחר על כן נראה דקבלן ר"ל שקבל עליו לבנות בנין שמביא מכל מקום כלומר ואפי' מתוך שדהו כן נראה מדברי ר"ש ז"ל ע"כ:
באחת יד. אלא בשתי ידים ור' יוסי מיקל טפי:

משנה י

צוברו ברה"ר. פי' ה"ר יהוסף ז"ל. אבל אינו צוברו ברשותו שלא יאמרו לזרוע עליו הוא טומנו שם ע"כ:
כך לא יתקנו. כתב ה"ר יהוסף ז"ל על פי' ר"ע ז"ל. פי' זה אינו נראה כלל דבאיזה מקום נזכר זה אלא ה"פ כך לא יתקנו כי אי אפשר לתקן הוא העפר ברשות הרבים אם לא יקלקל תחלה ע"כ:
צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין. הכא נמי בעי בירוש' אי ממתין לכשיפסקו עובדי עבודה ולא אפשטא:
וכן החופר בור ושיח ומערה. פי' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. דר"ל דגם החופר וכו' צובר העפר לתוך שדהו כדרך המזבלין ולא יפזר שמכשיר השדה לזריעה ע"כ:

פרק ד

משנה א

ואבנים. לא גרסי' במתני' וכן משמע קצת מן הירושלמי. וכן נמי משמע קצת מפי' הר"ש שירילי"ו ז"ל וז"ל וכשהוא מלקט את הגס לא תלינן לי' אלא לצורך עצים דלשריפה קעביד דומיא דאבנים דאמרי' דגסים שרי דמוכח דלבנין קבעי להו וקטנים אסור כדאי' בפרקין דלעיל דמיחזי כמסקל שדהו ולהכי בעצים ועשבים כיון דאיכא נמי הך טעמא דמייפה הקרקע לא שרי בשלו אלא הגס הגס אבל בשל חבירו כיון דלא חייש בתקון שדה חבירו וכדלעיל בין דקין ובין גסין שרי כדתנן לעיל גבי אבנים ומש"ה מפרש בירוש' דהגס הגס דקתני אשלו קאי ולא אשל חבירו ע"כ. ועיין ג"כ ברש"י ז"ל ברפ"ק דנדה. וברמב"ם בחבורו משמע דהוה גריס ואבנים וכן ג"כ משמע מפירושו ז"ל. וה"ר יהוסף ז"ל מחק מספרו מלת ואבנים וכתב וי"ס אחרים דגרסינן ואבנים ונ"ל דטעות הוא דהא לעיל אסר באבנים וכמה חילוקים יש בפרקין דלעיל באבנים ע"כ:
שלא בטובה. בירוש' מסיים עלה נחשדו להיות מלקטין בטובה והן אומרים שלא בטובה לקטנו התקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי דאית לי' קלא:
ואין צורך לומר. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ב

שדה שנתקווצה בשביעית תזרע וכו'. בירוש' פליגי אמוראי דבבל עם אמוראי דארץ ישראל תמן אמרין דמיירי בתלושין וכדפירשו רש"י ותוס' ז"ל בפ' כל פסולי. ורבנן דהכא אמרין שנחרש' כי חרישה ראשונה היא להמית הקוצים שצמחו בתוך התבואה:

תזרע למוצאי שביעית. לפי שלא הוכנה עדיין לזריעה לא קנסוהו:

שנטייבה. מאן דמפרש נתקווצה שניטלו קוציה מפ' דנטייבה היינו שנחרשה ומאן דמפרש דנתקווצה היינו נחרשה מפרש דנטייבה היינו שנחרשה פעם שנית. ואמרי' התם במ"ק ובפ' השולח ובפ' כל פסולי א"ר יוסי בר חנינא נקטינן הטיבה מת בנו זורעה דלדידי' קנסו רבנן ולא לבריה:

בפי' ר"ע ז"ל. והוא חרש שתי פעמים וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה מגומגם הרבה כי למעלה פי' שנתקווצה שניטלו קוציה משמע הא נחרשה אסור וכאן אומר דוקא שנחרשה ב"פ. והנה הוא תפס שתי דעות שנזכרו בירוש' דאיכא מאן דאמר שנתקווצה ר"ל שנחרשה ולדידי' מפ' נטייבה שנחרשה ב' פעמים ואיכא מ"ד שנתקווצה ר"ל שניטלו קוציה ולדידי' ר"ל שנטייבה שנחרשה פעם אחת עכ"ל ז"ל:

נדיירה. במה שכבר פי' ר"ע ז"ל כאן ולעיל פ"ג סי' ד' נסתלק דלא קשו מתנייתא אהדדי:

שֶׁנִּטַּיְּבָה אוֹ שֶׁנִּדַּיְּרָה. כך מצאתי שנקד החכם ר"מ די לונזאנו ז"ל שנטייבה הנו"ן בחירי"ק והטי"ת בפת"ח והיו"ד בשב"א ודגושה והבי"ת קמוצ"ה וכן מלת שֶׁנִּדַּיְּרָה:

אין אוכלין פירות שביעית בטובה. דאי מחזיק טובה נראה דמן השמור הוא מלקט. ועיין במ"ש ברפ"ה דעדיות: ובירוש' מייתי עובדא דר' טרפון נהג בהא מלתא כב"ש ואסתכן כההיא דק"ש דתנן בפ"ק דברכות:

משנה ג

בשלומן. פי' בשלומן של עובדי כוכבים אע"פ שהם כולם עוברי עבירה שאינם משמרין ז' מצות שלהם אפ"ה שואלין בשלומן משא"כ לישראל חוטא. ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ד

המדל בזיתים וכו'. עי' בתי"ט וגם ה"ר יהוסף ז"ל הסכים לפ' שהמדל הוא שעוקרם לשרפם כמו המבקיע בזית דבסמוך ואפ"ה המחליק אסור. ירוש' תני דבית רבי נוטל אחד ומניח שניים זהו מדל ופריך והא אנן תנן המחליק שלשה זה בצד זה הא מדל נוטל שנים ומניח אחד. ומשני א"ר יונה מתני' במדל בתחלה ומש"ה שרי מתני' אפי' ליטול שנים ולהניח אחד ורבי מיירי שהדל כבר ועכשיו חוזר לשלוף שעדיין מוכחשת יניקתן שרינן ליטול אחד מבין שניים:

עד שיגום. צריך לדחוק ולפרש דה"ק דאינו מותר שרוש אלא עד שיודה לגום בלבד אז מתירין לו הגימום:

משנה ה

המבקיע בזית וכו'. פי' ה"ר יהוסף ז"ל הזית רגילין לחתוך ממנו בקעיות לשרוף ואינו מזיק לאילן ע"כ:

אין קוצצין בתולת שקמה וכו'. בירוש' מפ' דהא דפליג ר' יהודה ארבנן בקציצת בתולת השקמה אינו בגומם מעם הארץ אלא משלש טפחים ולמעלה עד ט' הוא דפליגי דר' יהודה שרי עד עשרה ועשרה אסר דדרך לקצוץ הבתולה בעשרה טפחים ורבנן סברי דמשלשה עד ט' כעשרה דמי אבל פחות משלשה לכ"ע שרי ושם בברייתא פ' הספינה גרסי' הלוקח בתולת השקמה מחברו מגביה מן הקרקע ג' טפחים וקוצץ דבג' טפחים גזעו יכול להחליף לצורך המוכר כמו שכתבתי שם בפ' הספינה סי' ד'. ופרכינן ובתולת השקמה שלשה טפחים בעי' ורמינהו אין קוצצין בתולת השקמה בשביעית מפני שהיא עבודה שיגדל יותר וכתיב וכרמך לא תזמור ר' יהודה אומר כדרכו אסור אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעם הארץ מעם הארץ הוא דקשה הא אידך מעלי לה אמר אביי שלשה טפחים ודאי מעלי לה מעם הארץ ודאי קשה לה מכאן ואילך לא מיקשה קשה לה ולא עלויי מעלי לה גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשה לה גבי מקח וממכר עבדי' מידי דודאי מעלי לה ופי' רשב"ם ז"ל או מגביה עשרה טפחים ולת"ק איכא למימר דלית לי' האי שיעורא אלא שיעור אחרינא כגון משלשה ולמעלה אסור. קוצץ מלמעלה מעשרה היזק הוא לאילן ומכחישו הא אידך טפח או שני טפחים מעלי לה ואמאי קתני לעיל בברייתא שלשה טפחים במשהו סגיא. מכאן ואילך מן הקרקע עד שלשה ומשלשה עד עשרה לא מיקשה קשה כ"כ ולא עלויי מעלי לה כ"כ. אלא מספקא לן משום דזימנין קשה וזימנין מעלי הלכך גבי שביעית שאסור לזמור אילן כדי שיבריא עבדינן מידי דודאי קשה דפשיטא לן בי' דלא ישביח בזמור זה משום דספק אסור דאורייתא לחומרא אבל גבי מקח וממכר דעת המוכר לשייר לעצמו כדי מחיית האילן ודאי עכ"ל ז"ל:

משנה ו

בפי' ר"ע ז"ל. מקטע זנבות כדי שיתעבה וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דזה ודאי אסור אלא ה"פ שמזנב הגפנים כדי לשרפם או לדבר אחר ע"כ:

ר' יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח. בברייתא ר' יהודה ס"ל כר' יוסי הגלילי:

בפי' ר"ע ז"ל. ירחיק טפח מן הקרקע. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה קשה טובא דאי הכי הול"ל יגביה טפח כמו שאמר לעיל גבי בתולת שקמה ויותר נראה לפ' ירחיק טפח מן המקום שרגילין לזנב או לקצוץ ושייך בזה שפיר לשון ירחיק עכ"ל ז"ל:

ר' עקיבא אומר קוצץ כדרכו. בלא הרחקת טפח ובקורדום ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה ואקנים קאי דדמו לאילן סרק. ובירוש' תני הקוצץ בקורות לא יהא מחליק ומדריג מדריג ומחליק כדרך שעושה בשאר השנים שמחליקין ומנסרין הקורות במקום העבה שבאילן באופן אחד ובמקום הדק שבאילן באופן אחר ודומה כמו מדרגות אלא מתכוון שתהא קציצתן שוה תני רשב"ג אומר מקום שנהגו להחליק ידריג להדריג יחליק וגומם מעם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקורדום וכתב הר"ש ז"ל וגומם מעם הארץ מילתא באנפי נפשה היא ופליג אדר' עקיבא דגומם מעם הארץ אם ירצה כדקאמרי' במתני' גבי בתולת השקמה אלא שלא יקוץ בקורדום ותלתא תנאי נינהו תנא דמתני' בקציצת קורות לית לי' שינוי ותנא דברייתא אית לי' שנוי ואית לי' לא מחליק ולא מדריג אלא קציצתן שוה ורשב"ג שרי או מדריג או מחליק ואסור בגומם בקורדום. ופריך בירוש' איכפל תנא דמתני' דהכא לאשמועי' דר' יוסי הגלילי כבית שמאי דאמרי לעיל בפרקין יגום ולא ישרש משום דחיישי לעבודה ור"ע כב"ה דמשרש ולא בעי הרחקה ומשני שאני מילתא דר' יוסי הגלילי דאיכא עבודה באילן ומש"ה בעי' שנוי אבל המדל דמשרש אין עבודה באותו האילן דהא עוקרו משרשו ובשביל עודר ליכא נמי דלוקט עצים לדליקה הוא ודוקא גבי מחליק דאיכא קרקע מחזי כחורש אבל במדל לא מחזי ולעולם ר' יוסי הגלילי כב"ה:

משנה ז

מאימתי אוכלין פירות האילן וכו'. כתב הר"ש שירי"ו ז"ל דבירוש' דייק מדקתני הכא הפגים משהזריחו וכן בסמוך גבי בוסר קתני משהביא מים ולא קתני הפגים שהזריחו וגבי בוסר שהביא מים כדקתני גבי זיתים משמע דאתא לפרושי אגב אורחא פגין ובוסר דקתני בדוכתא אחריתי והיינו מתני' דעוקצין פ"ג דתנן התם הפגין והבוסר ר' עקיבא אומר מטמאי' טומאת אוכלין ר' יוחנן בן נורי אומר משיבאו לעונת המעשרות דקשה דה"ל למתני ר' עקיבא מטמא מיד ומטעמא דתנן בסוף פרקין ושאר כל אילן משיוציא עלין אסור לקוצצו בשביעית דבההיא שיעורא אסורין משום ערלה ואית בהו דינא דשומר לפרי אלא משום דההיא מתני' דעוקצין בפגי תאנים לחוד מיירי ושיעור פגי תאנים מפורש במתני' דהיינו משהזריחו להכי לא תני מיד הא פגין אחרים דשאר פירות כ"ע מודו דלא חשיב פרי לטומאה עד שיבאו לעונת המעשרות ואע"ג דחשיבי לגבי

דאסור לקוצצן בשביעית מ"מ לא הוו פירא. ולהכי שינה תנא הכא ודק בלישני' ואשמעי' אגב אורחא פירושא דההיא דעוקצין ע"כ. ועוד גרסי' בירוש' ר' פדת בשם ר' יוחנן מודה ריב"נ בשנה השביעית דכיון דחשיב תבואה שאוכל בהן פתו בשדה חשוב נמי לענין טומאה ור' עקיבא יליף משביעית לשאר שני שבוע. וכתב בספר קרבן אהרן וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע אם בחלו חייבין במעשרות וכדתנן בפ"ק דמעשרות והרמב"ם ז"ל נראה דגריס וכן כיוצא בהן ושאר שני שבוע וכו' ופי' וכן כיוצא בהם ר"ל משאר כל מה שיצמח באילנות שהזריחו פגיהם וזו היא הוראה שנתבשלו מעט יאכל מהם מעט בדרך ארעי וכשיגיעו לתכלית בישולם כונס אותם לתוך ביתו ושאר שני שבוע כשיזריחו הפגין אז באים לעונת המעשרות ע"כ. אלא דקשה דהא תנן בפ"ק דמעשרות מאימתי הפירות חייבות במעשרות התאנים משיבחילו משמע דהכא נמי ושאר שני שבוע קאי אבחלו דסיפא. והחכם ה"ר יהוסף ז"ל הגיה ובשאר וכתב כן מצאתי בכל הספרים וצ"ל דה"פ וכן שאר פירות כיוצא בפגים גם כן דינן כן וגם בשאר שני שבוע שחייבין במעשרות משעה שבחלו חייבין במעשרות וכן נ"ל הגירסא הנכונה דלגי' הדפוס לא הי' לו לומר וכן כיוצא בהן כלל אלא הל"ל ובשאר שני שבוע וכו' ע"כ:

משנה ח

הבוסר משהביא מים. מפרש בירוש' שכן דרך נשים מעוברות ששיניהם קהות אוכלות אותו:

הבאיש. פי' הרמב"ם ז"ל והביא על זה הענין שם באשה מפני שהוא קרוב להתעפש ולהשחת כשיניחוהו ע"כ ומצאתי כתוב דנקראו בלע"ז אובא"ש ונהפכו האותיות בלשון:

וכן כיוצא בו ובשאר שני שבוע חייבין במעשרות. כתב ה"ר יהוסף ז"ל גירסת חייבין לפום ריהטא נראה דטעות הוא דבשלמא לעיל בפגין דהוו לשון רבים שייך שפיר לומר חייבין אבל בוסר שהוא לשון יחיד אין שייך לומר בו אלא חייב אכן נראה לתרץ לשון חייבין דקאי על הבוסר ועל כיוצא בו וכן עיקר עכ"ל ז"ל:

משנה ט

זיתים שהכניסו. היא גי' הירוש' כדכתבינן:

הכניסו שליש. מפרש בירוש' דשליש היינו לוג שמן וה"נ תניא בת"כ הכניסו לוג כותש בשדה וכונס לתוך ביתו ע"כ. והפירוש דבמקומות הרעים הן עושין שלש לוגין שמן מסאה של זיתים ובהנהו קא משער תנא ומש"ה קרי ללוג שליש דהסאה ראוי' לעשות שלשה לוגין שמן ואכתי לא עבדא רק חד:

וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע וכו'. וכן תנן נמי בפ"ק דמעשרות התבואה והזיתים משיכניסו שליש. והסכים הראב"ד ז"ל בהשגות דשליש היינו לוג ודלא כהרמב"ם ז"ל דמפרש דשליש הלוג היינו שליש דמתני' וז"ל שם הזיתים משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראוין לעשות כשיגמרו וזה שליש שלהן ע"כ והוא ז"ל גורס בירוש' מהו שליש שליש לוג. וז"ל החכם הר"ס ז"ל הכניסו שליש וכו'. בת"כ פ' בהר סיני יש נוסחאות שגורסין הכניסו לוג כותש בשדה וכונס לתוך ביתו ומדברי הראב"ד ז"ל נראה שגורס שם שליש ומ"מ נראה מפירושו ששליש האמור שם היינו לוג כפי מה שאמר בירושלמי דמתני' בזיתים העושים ג' לוגין לסאה היא. ומדברי הרמב"ם ז"ל שפי' תשיעית ממה שיוציאו נראה שמפרש שליש היינו שליש לוג ועל פי מה שפירשו בירוש' מתני' בזיתים העושים ג' לוגים לסאה היינו תשיעית ומ"מ פירוש הראב"ד ז"ל הוא יותר נכון לפי שהוא הולך על הסדר תחלה רביעית ואח"כ חצי לוג ואח"כ שליש דהיינו לוג כ"ש כפי הנוסחא דבת"כ הכתוב בה לוג בפירוש. ועוד נראה לדעת הרמב"ם ז"ל דמה שאמר בירוש' דמתני' בזיתים העושים ג' לוגין לסאה לא קאי אלא אסיפא דהיינו הכניסו שליש אבל ברישא דהכניסו חצי לוג צריך לומר דמיירי בזיתים העושים הרבה לסאה שנמצא שחצי לוג בערכם הוא מעט בערך שליש לוג לאלו העושין ג' לוגין לסאה ובת"כ משמע דקאי אכולה מתני' דקתני התם זיתים כל זמן שהן עושין ג' לוגין לסאה הכניסו רביעית לסאה פוצע ואוכל בשדה הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה הכניסו לוג כותש בשדה וכו' עכ"ל ז"ל:

משנה י

מאימתי אין קוצצין וכו'. והקשו תוס' ז"ל וא"ת בלאו שביעית נמי תיפוק לי דאסור משום לא תשחית את עצה וי"ל דמיירי היכא דלא טעין קבא דלא שייך בי' לא תשחית כדאי' בפ' החובל א"נ מיירי במעולה בדמים לעשות ממנו קורות דאז לא שייך לא תשחית את עצה ומיהו משום איסורא דשביעית איכא לאכלה ולא להפסד. ור"י בן מלכי צדק ז"ל פי' דמיירי באילן הסמוך לעיר דקוצץ ועתה בשנה השביעית אם ימצא אילן סמוך לעיר יקצץ בד"א עד שלא ירד לפרי אבל משירד לפרי אין קוצצין ע"כ:

משיוציאו. י"מ ר"ל את הפרי וכן פי' רש"י ז"ל שם בברכות אבל בפסחים פי' הוצאת עלין בימי ניסן וכן עיקר דהוצאת פרי קרוי' חנטה בלשון רבותינו ומ"מ ממה שאכתוב בסמוך מוכח בהדיא דקאי אפרי:

משישרשרו. כמו משישלשלו. ואית דגרסי משישלשלו כעין שלשלת וכל הורדה למטה קרוי' כן ותורידם בחבל תרגומו ושלשלתנון:

משיגרעו. ירוש' א"ר יונה משיזחילו מים כמה דאת אמר כי יגרע נטפי מים ובפ' מקום שנהגו מפ' דשיעורן כפול הלבן הר"ש ז"ל. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל בירוש' מפרש משיסחטו אותו ויצא ממנו מים מלשון כי יגרע נטפי מים ונ"ל שהוא ע"ד מה שנקראו המקיז דם מגרע בלשון חכמים כלומר שמטיף ממנו דם ע"כ. ור"ע ז"ל העתיק פי' ראשון מהרמב"ם ז"ל ובודאי שהרמב"ם ז"ל לא אתא לפרושי טעם אחר מדעתו ז"ל דהא שם בגמ' דברכות גרסי' אמר ר' אסי הוא בוסר הוא גרוע ושיעורו כפול הלבן וא"כ משמע דהכי ס"ל להרמב"ם ז"ל דמשיגדלו בו גרעינין הוי כפול הלבן ודייקי' עלה התם בגמ' מאן שמעת לי' דאמר גבי ענבים בוסר הוא דאסור דהוי פרי אבל סמדר לא רבנן הוא דפליגי עלי' דר' יוסי בפ"ק דערלה סי' ז' וקאמר דבשאר אילנות דמשיוציאו הוי פרי הראוי דקתני ושאר כל האילנות משיוציאו ש"מ דבשאר אילנות מודו רבנן לר' יוסי. ועיין בטור א"ח ריש סימן ר"ב בבית יוסף אי הלכה כב"ה גם בהא לענין שמברך ב"פ העץ על כל פירות האילן משיוציא חוץ מחרובין וגפנים וזיתים:

רובע. הקב זיתים:

פרק ה

משנה א

בנות שוח. מצאתי כתוב בס' אגודה בנות שוע ס"א בנות שוח ע"כ. ופי' הראב"ד ז"ל בתו"כ דמדכתב רחמנא שבת שבתון יהי' לארץ ריבה איסור שביעית אפי' למוצאי שביעית שאם חנטו פירותיו בשביעית אסירין למוצאי שביעית הלכך בנות שוח שחנטו פירותיו בשביעית אסורי' בשנה שנייה של שמטה שאין פירותיהן נגמרין עד שנה שלישית ע"כ:

שהן עושות לשלש שנים. מפ' בירוש' דבכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין נגמרין הפירות להתבשל אלא לאחר שלש שנים ונמצא באילן בכל שנה שלש מיני פירות של שנה זו ושל שתי שנים ושל שלש ואע"פ שאלו נגמרו ואלו לא נגמרו זימנין דלא מנכרי כולי האי הנגמרין אלא בטעימה ומפ' ר' יונה דקושרן בחוט פי' הני בחוט לבן והני בחוט שחור והני בחוט אדום ותני שמואל תוחב בהן קסמין לסימן. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל שהן עושות לשלש שנים לא הזכיר כאן הקנבוס והלוף שגם הן עושים לשלש שנים כי הן ירק וביר לא אזלינן בתר חנטה ע"כ:

ר' יהודה אומר הפרסיות וכו'. ירוש' תני אמרו לו והרי עמך בטבריא והן עושות לשנה אחת אמר להן והרי עמכם בצפורין והן עושות לשתי שנים ע"כ. והקשה הרא"ש ז"ל

תימה במאי פליגי בדבר שיש לעמוד עליו אם לא נאמר דבהא פליגי ר' יהודה סבר חנטתם בשנה זו וגמרם בשנה שנייה ורבנן סברי עיקר גידולן בשנה ראשונה אלא שנמשכין לתוך שנה שנייה ע"כ. ואין אנו צריכין לפלפול אלא דבהך ברייתא מפ' במאי פליגי דמר יליף מצפורי ומר יליף מטבריא הר"ש שירילי"ו ז"ל:

אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח. אבל הפרסיות דין ירק יש להן דבתר לקיטה אזלינן. ותמה על זה בתוספות יום טוב דמאי טעמא לא יהא להן דין שביעית כשנגמרו במוצאי שביעית. ונלע"ד דמשום דהוי כמילתא בלא טעמא ליכא לאקשויי הכא אמרו לו היינו ת"ק כדמקשה בריש פרק בתרא דר"ה ובפ' המוכר פירות (בבא בתרא דף צ"ג:)

משנה ב

עד גובה ג' טפחים. מלמעלה למטה הוא דמשערינן לי' דרך משל אם הגובה שמנה טפחים וגם ז' וגם ו' וגם ה' וגם ד' עד גובה שלשה ולא שלשה דשלשה אסור ולרבנן כי הוי יותר מטפח שרי עד טפח ולא טפח. ורבנן פליגי עליה בשיעורא ובגובה הכרי ומודו ליה בגובה עפר. וה"ר יהוסף ז"ל הגיה על גובה ג' טפחים וכו' על גובה טפח. בלמ"ד. וביושלמי פליגי ר' יונה אמר לוף דקתני מתני' לאו דוקא דה"ה בצלים שכן דרך לטומנם ג"כ כדתנן בפ' ששי דפאה ור' יוסי אמר מסתברא בבצלים אפי' פחות מכאן מותר שהן חלקים ואינם צומחין כ"כ ומש"ה לא בעי כולי האי:

משנה ג

לוף שעברה עליו שביעית. ונכנסה שמינית ועדיין נטוע בקרקע והגיע שעת הביעור והיינו ביעור דהיתרא כגון שכלו פירות שבשדה דאז צריך כל אדם להוציא פירות מביתו שיאכלו העניים ובההוא קיימא לן דשביעית אוסרת במינה בכל שהוא ואפי' רבו גדולין של היתר דשמינית על העיקר כיון דלאכילה בקדושת שביעית חזו. דבר שיש לו מתירין מיקרי. ומש"ה פליגי תנאי בעלין. ובירוש' פריך דלאחר גזירת ספיחין דאיתא לקמן רפ"ט הויא לי' עיקר איסור וגדולי היתר מעלין ומוקי לה דמשנתינו מקמי גזירה נשנית דלאחר גזירה ודאי דגדולין מעלין את העיקר כדאסיקנא בפ' הנודר מן הירק הר"ש שירילי"ו ז"ל: בפי' ר"ע ז"ל. דר"א סבר כר' יהודה וכו'. כ' עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' ומטעם זה לא נחלקו בשרש הלוף מפני שכ"ע מודים שהוא מותר אפי' לעשירים ע"כ. ירוש' ר' אבהו בשם ר' יוחנן אתיא דר' יהודה כר' אליעזר ודר' יוסי כר' יהושע. אמר המלקט מה שפי' הרמב"ם ז"ל במשנה זו דר' יוסי אומר שאחר הביעור אינו מותר לאכלם לא לעניים ולא לעשירים הוא לפי גרסתו שגורס לקמן פ"ט סי' ח' ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור וכמו שכתבתי שם בס"ד. וכתב ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. הקשה

רבינו שמשון ז"ל לר' אליעזר אמאי צריך לעשות חשבון והא בירק אזלי' בתר לקיטה כו' וי"ל דמתני' מיירי כגון דעקרוהו כו' עד כאן. ונ"ל דלא אזלי' גבי ירק בתר לקיטה אלא לענין שנות מעשר אבל כשהעיקר הוא חתיכה דאיסורא לאו בתר לקיטה אזלי' דאיסור שבו היכן הלך אא"כ רבו גדולין על העיקר ומשמע בפ' הנודר מן הירק דבעינן כ"כ רבו דבטל בששים העיקר תדע דהא בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם קיימא לן בפ' הנודר מן הירק דאפי' רבו גדולין על עיקרו אסור ואמאי נימא ניזיל בתר לקיטה וכשנלקט הבצל הא נעקר הכרם אלא ודאי כדאמרן. עכ"ל ז"ל:

אין לעניים עמו חשבון. תני לוף שעברה עליו שביעית ר' אליעזר אומר אם עשה בארץ שלש שנים נותן לעניים רובע שתי שנים נותן לעניים שליש שנה אחת נותן לעניים מחצה וכ' רבינו שמשון ז"ל וא"ת והיכי משכחת לה שיחלקו עניים עם בעל הבית למחצה לשליש ולרביע הא אין עלי הלוף מתקיימין ויש להן ביעור כדתנן לקמן בפ' כלל גדול זוטא וי"ל דמשכחת לה כגון שעקר הלוף בחורף עם העלין וטמנו בארץ כדתנן לעיל ואחר שעבר זמן הקרח חזר ונטעו והוסיף גדולין על גדולין וכן בכל שנה ושנה ע"כ. ולא נמצא לי דין זה בחבור הרמב"ם במשנה תורה:

משנה ד

בפי' ר"ע ז"ל. שאם הוסיף צמחים בשביעית אסור לעקרו וכו'. כ' עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה איני יודע מנין בא דהלוף אינו אילן אלא נראה שאם הוסיף יש לו דין שביעית כבצלים שירדו עליהם גשמים דלקמן ע"כ:

פואה של עדית. פי' בערוך עדית שם מקום והרמב"ם ז"ל פי' הפואה הטובה:

פואה של צלעות. פירש הרמב"ם ז"ל שיש לה צלעות והיא בעומק הארץ ואי אפשר לעקור אותה בכלי עץ אלא בברזל:

ומודים בפואה. תנא ומודים לפרושי דבכל פואה שרו ב"ה בקרדומות של מתכת ולא תימא דעדית דוקא קמ"ל דמודו ב"ש היכא דליכא עבודת הארץ ומינה דלב"ה לא חיישי לעבודת הארץ ובכל פואה שרינן. ובתוספתא קתני דפואה של צלעות דמקום שנהגו לחרוש יחרוש דכיון דהיא במקום סלעים וטרשין אין בו משום עבודת קרקע:

בפי' ר"ע ז"ל. כלומר צדי השדה שאין דרך לזרוע שם. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אין נראה דא"כ למה צריך קרדומות יקחו מארופות ותו דהל"ל ומודים בפואה וכו' שעוקרים אותה אפי' בקרדומות ע"כ:

משנה ה

ר' יהודה אומר מיד. ואע"ג דבשאר ירקות מודה דאסור וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט פי' מדלא פליג לקמן פ' ששי משנה ד':

משירבה החדש. ירושלמי תני א"ר יהודה מעשה שהיינו בעין כושים ואכלנו לוף על פי ר' טרפון במוצאי החג של מוצאי שביעית א"ל ר' יוסי עמך הייתי ולא הי' אלא מוצאי הפסח וכ' הר"ש שירילי"ו ז"ל ולא משום דירבה החדש דמתני' הוי פסח דהא גדלו ירקות בימות הגשמים ואין צריך להמתין עד הפסח אלא מעשה שהיה כך היה ולא כדברי הרא"ש ורבינו שמשון ז"ל שפירשו שירבה החדש היינו מן הפסח ואילך כדפי' בירוש' דלא קאמר לה ר' יוסי הכי אלא דטעה ר' יהודה בין רגל לרגל ע"כ:

משנה ו

והדקר. י"ס והדקל. בלמ"ד. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ונ"ל דהכל א' שכן מצינו שהרי"ש מתחלפת ללמ"ד כגון גרעינים גלעינים:

דקר. פי' ה"ר שמשון ז"ל שהוא את בלשון מקרא כדכתיב וכתתו חרבותם לאתים. והרמב"ם ז"ל פי' מחרישה הוא האת:

מגל יד. מצד א' סכין ומצד א' מגל והכי מפ' בהכל שוחטין:

זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה. יש ספרים דגרסי לעבודתו והיא היא:

משנה ז

ואם הביא יותר מכאן מותר. פי' ה"ר יהוסף ז"ל אין נראה לי דקאי על המביא כי מה ענייננו לכאן אלא נראה לי דה"ק לא ימכור לו בתחלה אלא זה השיעור מפני שאין דרך להביא אלא כזה השיעור ומכל מקום אם עבר הבעל הבית והביא יותר אין אנו אומרים לא ימכור כלים יותר ויאבדו אלא מותר למכור לו כלים יותר כדי שלא יפסיד פירות שביעית וצ"ע ע"כ.

ומוכר לעובדי כוכבים בארץ. ואפילו יותר מזה ולישראל בחו"ל ואפילו מן הקנוי בארץ. כך הוא בירושלמי וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דהכי פירושא ואפי' שהכדים שמוכר לו בח"ל הן קנויין בארץ וה"א דכיון דמארץ ישראל הן שמא יכנס ישראל החשוד בארץ ויראו הכדים של הארץ בידו ויחשדוהו שבארץ ישראל קנאן קמ"ל כיון שמוכרן לו בח"ל שרי ע"כ:

משנה ח

ומוכר לו פירות ואפי' בשעת וכו'. כך צ"ל:

משנה ט

משאלת וכו'

החשודה. בירושל' בעי אי חשודין לזרוע ולאכול או לזרוע לחודיה ואיכא נפקותא בדבר ולא משני מידי:

וריחים ותנור. פי' ה"ר שמשון ז"ל ובתנור טמא איירי דאי בתנור טהור אין לו תקנה לטהרות דחשוד אשביעית חשוד אטהרות כדאמרי' בפ' עד כמה ע"כ. ותימה דלא תני כברה וריחים ונפה ותנור כסדר מלאכות הלחם או לכל הפחות ניתני כברה ונפה וריחים ותנור והוה מפרשי' דטעמא משום דמילי דמטלטלי נקט לחוד ומילי דמחברי חנא לחוד ושמא דנקט ברישא היותר שהוא מצוי להשאיל. ועיין במה שכתבתי בגיטין ס"פ הנזקין:

ובוררת וטוחנת. וכל בבא זו תנינא בפ' הניזקין והכא עיקר והתם גרסי' הר"ש ז"ל. ועיין עוד במ"ש בס"פ הניזקין בשם התוספות:

וטוחנת. אי בריחים של מים. מטחנת פי' מכינה צרכי טחינה. ושם ס"פ הנזקין תניא אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה בזמן שהיא טמאה אבל לא בזמן שהיא טהורה ר"ש בן אלעזר אומר אף בזמן שהיא טמאה לא תטחון מפני שחברתה נותנת לה ואוכלת ע"כ. ופי' רש"י ז"ל בזמן שהיא טמאה לפי שבשעת טומאה אינה ראויה ליגע באוכלין ולא בדבר המקבל טומאה ע"כ וראיתי שרב אלפס ז"ל הבליע דברי ת"ק שבברייתא זו בלשון משנתנו שם ס"פ הניזקין. אכן בתשובות הרשב"א ז"ל סימן ק"ג כתב שבדק בנוסחאות ישנות שבסדר המשניות וכתוב בהן וביררת וטוחנת עמה אבל אין כתוב בהן בזמן שהיא טמאה אבל לא בזמן שהיא טהורה. ולספרים דגרסי' לה ואי נמי דגרסי בברייתא ביררת אי אפשר להולמה זולתי לפי מה שפי' רש"י ז"ל בזמן שהיא טמאה אשת חבר שאז נזהרת מליגע וליתן לתוך פיה אבל לא בזמן שהיא טהורה שמא תטול ותתן לפיה וזה אי אפשר שאשת חבר אינה חשודה לגזול ולא להחליף ובגמ' מייתי לה בפ"ק דחולין למידק מינה דע"ה חשודין להחליף ואפילו לגזול. אבל אי לא גרסי אלא בוררת וטוחנת עמה זה אפשר שהרי אין כאן עדיין סיוע בדבר האסור שהרי אין התבואה עדיין מקבלת טומאה ע"כ וע"ש עוד שפי' שם הברייתא. ובעי בירוש' דהכא תנינן דמפני דרכי שלום בוררת וטוחנת ומרקדת עם אשת ע"ה ובפ"ד דמס' ע"ז תנן נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו ותני עלה ולא בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין עמו ומסיק דמתני' מיירי בשלא הוכשרו והתם מיירי בששרה החטים

וְלָתַת אותם דיקא נמי דקתני הכא במתני' אבל משתטיל המים וכו' ולא קתני משגלגלה אלמא משום מים הוא:

מחזקין. בלא יו"ד. וכן ומחזקין. כן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל. והזי"ן בנקודת שב"א:

ומחזיקין ידי גוים וכו'. ירושל' ר' חייא ור' אמי חד אמר חרוש בה טבות ואנא נסיב לה מינך בתר שמטתא וחרינא אמר איישר מאן דאמר חרוש בה טבות מאי שואלין בשלומן איישר. ומ"ד איישר מאי שואלין בשלומן ומשני בשלום ישראל שלום עליכם. ופירשו תוס' ז"ל בס"פ הנזקין דלמ"ד חרוש בה טבות מחזקין ידי גוים בשביעית ושואלין בשלומן חדא מילתא הוא ע"כ:

פרק ו

משנה א

מכזיב ועד וכו'. ירוש' רב הונא אמר כיני מתני' מכזיב ועד הנהר ומכזיב ועד אמנה ומכזיב דקתני קאי אתרווייהו וכמין טבלא משולשת כמ"ש:

אמנה. יש מי שקורא אמנם והוא אמנה ויש מי שקורא אמנוס. הרמב"ם ז"ל. ועיין במה שכתבתי לקמן פ"ט סי' ה'. והגיה ה"ר יהוסף ז"ל בכולה מתני' מגזיב בגימ"ל. וכתב עוד מן הנהר נ"ל דהיינו פרת והוא נקרא בכל מקום הנהר סתם והוא בצד ארץ ישראל לצפון ע"כ. וכתב עוד מן הנהר ומאמנם וכו' פי' דהיינו כל חוצה לארץ ע"כ. גם נקד מלת **וְלִפְנִים** הוי"ו בשור"ק והלמ"ד בשב"א והפ"א בקמ"ץ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ודע דעכו מארץ ישראל היא כדכתיב בשופטים אשר לא הוריש את יושבי עכו ומשמע בפ"ק דגיטין דעכו לצד מקצוע צפונה של ארץ ישראל קיימא וכזיב משוכה ממנה לצד צפון יותר וכולהו נגד חוט מזרח אלא שעומדין מחצי חוט מזרח ולצד צפון ובתורה כתיב דחצר עינן הוא בקרן צפונית מזרחית ואסיקנא בגיטין דרצועה נפקא מארץ ישראל ואזלא מעכו לכזיב ואיכא ארץ העמים במזרחה של הרצועה ולמעלה הימנה ואיכא נמי ארץ העמים ולמטה הימנה למערבה של הרצועה וההולך מעכו לכזיב למעלה לצד מזרחה ויש לו לצד ימינו ארץ העמים ולצד שמאלו שטח הרצועה וטהורה וההולך מעכו לכזיב לסוף הרצועה ששם כלתה לצד חלל הארץ ימינו למזרח הדרך שלו ששם שטח הרצועה וטהור ולצד שמאלו ארץ העמים. והר ההר הכתוב בפרשת מסעי דהיינו אמנום דמתני' וטורי אמנה דגמרא דבני מערבא וטורי אמנוס דגיטין הן בקרן צפונית מערבית והים הגדול עולה ומגיע אליהם וכל שפוע ששופעין לצד ארץ ישראל דהיינו לצד דרום אמרי' בירוש' דהוא קדוש אם יכבשוהו ישראל והיינו דתנן מטירי אמנוס ולפנים ול"ג לחוץ

וטעות ביד מי שגורס כן ונחל מצרים הוא קרן דרומית מערבית של ארץ ישראל ככתוב בתורה ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה דהיינו מערב וסמיך לי' וגבול ים ומפרש חוט קו של מערב ומדבר צין הוא קרן דרומית מזרחית ומשמע ממתני' דלא כבשו עולי מצרים אלא מכזיב לצד דרום ומתני' מתפרשת כמין טבלא משולשת ועוד משמע ממתני' דלא כבשו כלל לא זה ולא זה כל רוחב טורי אמנוס וכל נגד שפוען וזהו צורת השמועה כדי שיתברר למראית העין % מכזיב ועד הנהר וכזיב בכלל מה שכבשו עולי מצרים ועד הנהר משמע בגמ' דהוי נחל מצרים דהוא מקצוע דרומי מערבי וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל פ"א מה' תרומות. ועד אמנוס לאו למימרא דאמנוס למטה מנחל מצרים דזה במקצוע דרומית מערבית וזה במקצוע צפונית מערבית אלא ה"ק מכזיב ועד נחל מצרים דהיינו אלכסונה של כל ארץ ישראל ומכזיב ועד טורי אמנוס דהיינו בקו ישר כמו שציירתי. והאי עד אמנה ולא אמנה בכלל אלא עד זוית מזרחית של ההרים אבל כל שטח שפוען ששופעין לצד הנהר של מצרים דהיינו לפנים וכל נכחן לא כבשו עולי מצרים ולא נתקדש וכ"ש עולי בבל ומשמע ודאי דלא כבשו עולי מצרים חוץ מן הקו היורד מכזיב עד טורי אמנוס וכל אותן עיירות לא נתקדשו ושם נאכל ונעבד ולא איצטריך ליה למיתני דכיון דתני מכזיב ועד אמנוס וכו' מכלל דמכזיב ולהלן לצד צפון לא ופשיטא דנאכל ונעבד והא דתנן מן הנהר ומאמנוס ולפנים נאכל ונעבד איצטריך דה"א כיון דתני מכזיב ועד הנהר ועד אמנוס נאכל אבל לא נעבד משמע דכל עיירות שהן נגד משכו של הנהר ושפוען של טורי אמנוס הכל בכלל להכי תנא מן הנהר דהיינו נגד ארץ פלשתים ומאמנוס ולפנים נאכל ונעבד דכיון דלא כבשום עולי מצרים לא נתקדשו כלל ולפנים קאי נמי אומן הנהר ולפנים ומאמנוס ולפנים נאכל ונעבד עכ"ל ז"ל והוא מיוסד על שרשי פי' רש"י ז"ל שבפרשת מסעי. ועיין בפי' הרב רבינו אליה מזרחי ז"ל בצורה המציירת שם. וכתב הר"ש ז"ל ואמנוס דהכא הוא הר ההר האמור בגבולין בפרשת אלה מסעי ואין זה הר ההר שמת בו אהרן דההוא בגבול ארץ אדום בדרום ארץ ישראל במקצוע דרומית מזרחית של ארץ ישראל ששם היתה ארץ אדום וזה בגבול צפון של ארץ ישראל כדכתיב בקרא. והיינו אמנה דקרא דקאמר בירושלמי לכשיגיעו גליות לטורי אמנום הם עתידות לומר שירה שנאמר תשורי מראש אמנה עד כאן. ירושלמי תני איזו היא הארץ ואיזו היא ח"ל כל ששופע מטורי אמנה ולפנים ארץ ישראל מטורי אמנה ולחוץ ח"ל הנסין שבים את רואה אותן כאילו חוט מתוח מטורי אמנה עד נחל מצרים מהחוט ולפנים ארץ ישראל מהחוט ולחוץ חוצה לארץ ר' יהודה אומר כל שהוא כנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל שנאמר וגבול ים והי' לכם

הים הגדול וגבול והנסין שבצדדין מהן את רואה אותן כאילו חוט מתוח מקפלוריא עד אוקינוס ומנחל מצרים עד אוקינוס מן החוט ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוץ חוצה לארץ ועיין על ברייתא זו בפ"ק דגיטין דף ח':

משנה ב

עושין בתלוש. אפי' אצל החשודים. עכ"ל ר"ע ז"ל וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה כי אין נראה לומר שיתירו חכמים לסייע לעוברי עבירה כי אין אלו נקראים חשודין על השביעית אלא שעוברין על דברי חכמים בפרסום אלא נראה שפי' עושין בתלוש בסוריא אצל העובדי כוכבים אבל לא במחובר וכן משמע בירוש' ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל בסוף מתני' אבל במחובר אסור מדרבנן בארץ אפי' במופקר כתב פי' זה קשה עד מאוד דהלא אף בארץ מותר לקצור במופקר וגם פי' הראשון מגומגם ונ"ל דר' עקיבא פליג את"ק וקסבר דקצירה ובצירה ומסיקה שיש להן היתר בארץ דהיינו במופקר מותר לעשותם בסוריא אצל העובד כוכבים. אע"פ שהוא שמור וכן משמע דר' עקיבא פליג לפי שיטת התלמוד וכיוצא בזה יש במס' שבת פכ"ג כלל אמר אבא שאול וכו' עכ"ל ז"ל:

אבל לא במחובר. הא בארץ אפי' בתלוש אסור וסבר האי תנא כבוש יחיד לא שמי' כבוש מדמיקל בסוריא טפי מבארץ ישראל וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ומן הדין הוה לן למימר דנאכל ונעבד דומיא דמן הנהר ומאמנוס ולפנים דכיון דלא כבשוהו עולי מצרים לא נתקדש אלא דרבנן גזור דלהוי שביעית נוהג בה כדי שלא יהיו הולכין ומשתקעין שם כלומר משום דחמיר עלייהו שמטה דארץ ישראל ויניחו ארץ ישראל וישתקעו לשם. יש ספרים דגרסי כיצד דשין. דשין וזורין וכו'. דשין ודורכין הענבים דכולהו דמו אהדדי דמפרק תולדה דדש הוא והא דתני {הגה"ה וזה לשון ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל לפרש דלא זו אלא אף זו קתני וה"ק לא זו שדשין וזורין שאפשר לומר שהוא מתבואת שנה שעברה אלא אפי' לדרוך מותר ולא זו דריכה בלבד שאפשר לומר שהענבים באו מח"ל אלא אפי' לעמר מותר אע"פ שהוא נראה לכל שהוא מאותה השדה ומשנה זו ע"כ:} בתר וזורין ומעמרין ולא תני כסדר המלאכות כדתני פ' כלל גדול המעמר והדש והזורה נראה דהיינו טעמא דלא זו אף זו קאמר דל"מ דזורה התבואה דאחר דישה הוא וחשיבא מלאכה בתלוש אלא אפי' מעמר דתבואה בקשיה היא ודמיא למחוברת מש"ה תני מעמרין לבסוף ומש"ה לא אצטריך למתני דבוררין וטוחנין דבהא ליכא למגזר אטו מחובר ופשיטא דשרי וכל מלאכה דתלוש שריא אבל לא במחובר כגון קצירה ובצירה משום דלא ליתו למשרי זריעה וחרישה וזמירה דעבודות קרקע היא וגזרו אכל מלאכה דמחובר לקרקע

כן נראה לי ורבינו שמשון ז"ל כתב ודוקא בשמור אבל לא במופקר דהא אפילו בארץ שרי כדתניא בת"כ ואת ענבי נזיריך לא תבצור מן השמור אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המובקר והרא"ש ז"ל כתב דבעי תנא למסמך מעמרין לאבל לא קוצרין לאשמעי' אם כבר נקצרה התבואה ושכרו לעמר מותר אבל אם שכרו לעמר כשהוא קוצר אסור וה"פ ומעמרין אבל לא כשהוא קוצר וכן לא ידרוך כשהוא בוצר ע"כ. כלל אמר ר' עקיבא כל שכיוצא בו מותר בארץ. ר' עקיבא פליג את"ק וקסבר דכבוש יחיד שמיה כבוש הילכך לא שרינן בסוריא אלא דבר שכיוצא בו מותר בארץ כדתנן בפ' בנות שוח דלא תבור ולא תטחן כן נראה לי עכ"ל ז"ל:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. אבל במחובר אסור מדרבנן בארץ אפי' במופקר. אמר המלקט מלות בארץ אפי' במופקר לא מצאתים אפי' בפי' ה"ר שמשון ז"ל שהעתיק ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל משמו ונראה שהם תוספת באור מרבינו עובדי' ז"ל וא"כ צ"ע נמרץ לע"ד אם אין טעות ולא דבר עליהם תוי"ט:

משנה ג

בצלים שירדו וכו'. וז"ל הרשב"א ז"ל בתשובה סי' רפ"ז ה"פ דמתני' בצלים של ששית שעקרן ושתלן בשביעית וירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו אם היו העלין שלהן שחורין ניכר מזה שמן הקרקע ינקו וגידולי איסור הן שגדלו בשביעית והרי הן אסורין ואף הבצל עצמו אסור שגידולי איסור מעלין את ההיתר והכי איתא בהדיא בירוש' דגרסי' התם בצל שעקרו ושתלו מכיון שהשחיר מתעשר לפי כולו אבל הוריקו לא רבו מארעא והבצל בעצמו הוא שהעלה הצמחין והעלין שכן דרך הבצלים ור"ח בן אנטיגנוס אומר אם העלין חזקין כל כך שיכולין הבצלים להתלש בעלין שלהן הן אסורין דהשתא ידעי' דמארעא קא רבו וכנגדן במוצאי שביעית אם עקר בצל של שביעית ושתלו בשמינית כיוצא בזה אם יכולין להתלש בעלין שלהן מותרין דגידולי היתר הן וקסבר דאפי' גידולי היתר מעלין את האיסור וכדאי' התם בנדרים בפ' הנודר מן הירק עכ"ל ז"ל. ופי' הר"ן ז"ל דלאו שחורין ממש אלא משום דירקות הבצל הוא לדרגא בתרא ונוטה לשחרות קצת שזה מוכיח דודאי גדלי ממי שביעית וגדוליו מבטלין את העקר ולפיכך אסורין ע"כ. ושם דף נ"ט שקיל וטרי אי מתני' דקתני שחורין אסורין אע"ג דיש בהן היתר דהיינו מה שהי' כבר משנה ששית אי לא אתיא כרשב"ג דאמר הגדל בחיוב חייב הגדל בפיטור פטור או אי מתני' דקתני שחורין אסורין היינו דוקא התוספת שניתוסף בשביעית וכולה רשב"ג ע"ש. ובירוש' כיני מתני' שחורין אסורין וירוקין מותרין דפי' ירוקין הכסיפו

פניהם וכמושין הם ולא תימא דירוקין לשון ירק ותפיך למתני' ולמימר ירוקין אסורין ושחורין מותרין דמתני' דוקא הוא:

אם אינם יכולים. נראה דגרסת אינם הוא להרמב"ם ז"ל לבדו שכתב וז"ל ור' חנינא בן אנטיגנוס אומר שאם נתלשו העלין מהם ונשארו הם ולא נעקרו עם העלין יהי' דינם כדין הצומת בארץ והן כמו פירות שביעית ע"כ:

וכנגדן למוצאי שביעית וכו'. פי' רש"י והרא"ש ז"ל שאם היו של שביעית וצמחו בשמינית ויש להם כח בעלין מותרין דגדולי היתר חשיבי ומבטלין את העיקר של איסור ע"כ. וכן נראה שמפרש ג"כ הרמב"ם ז"ל קרוב לזה. עוד פי' הרא"ש ז"ל והאי כנגדן לאו בשוה להן ממש דאילו גדולי איסור אוסרין בכל שהן וגידולי היתר אינם מתירין אלא ברוב אלא ה"ק כנגדו למוצאי שביעית היתר מבטל את האיסור האי כדיני' והאי כדיני' ע"כ. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל כנגד כן וכו'. נ"ל שאין זה מדברי ר' חנינא בן אנטיגנוס ע"כ והגיה ר' חנניה. ועוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל עקרן וחזר ונטען בשמינית וכו' כתב פי' זה רחוק הרבה ובירוש' משמע שפירושו כפשוטו וצ"ע שם ע"כ:

משנה ד

בפי' ר"ע ז"ל. לשון ראשון צריך להגיה דתלינן בדהיתר אי נמי וכו':

הותר האפיל. אע"פ שלא עשה כיוצא בו מכל מקום אי אפשר שלא רבה ההיתר על האיסור ועוד דרבי לטעמי' דסבר דשביעית בזמן הזה מדרבנן כדאי' בפ' השולח. רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד כגון ירק שאינו מתקיים תרדים וכיוצא בו אבל בצלים ודבר שאין זרעו כלה לא התיר כדאיתא בירושלמי. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. לפי שהיו מביאין ירק מח"ל וכו'. בס"פ הנודר מן המבושל בברייתא פליגי בה דתניא אין מביאין ירק מח"ל לארץ חנניא בן גמליאל אומר מביאין מח"ל לארץ מ"ט דמ"ד אין מביאין א"ר ירמי' משום גוש שמא יש מעפר ח"ל בעיקרייהו וטמא משום ספק מת ע"כ. וטעמא דהתיר רבי מיד מפי' לה בירוש' דמס' פאה פ' כל זית דף כ'. ובב"ב פ' מי שמת דף י"ז גבי עובדא דהתם שהביאו לפני רבי תרין פוגלין מבין ריש שתא לצומא רבא והי' מוצאי שביעית והוה בהון טעינא דגמלא אמר לון ולית אסור ולאו ספיחין אינון אמרו לו במוצאי ריש שתא אזדרעון באותה שעה התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד ועוד גרסי' בירוש' דמס' דמאי פ' שני דף כ"ב רבי התיר בית שאן רבי התיר קסרין רבי התיר בית גוברין רבי התיר כפר צמח רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד והיו הכל מליזין עליו אמר להן בואו ונדיין כתיב וכתת נחש הנחשת וכי לא עמד צדיק ממשה ועד צדקיהו להעבירו אלא אותה עטרה הניח לו הקב"ה להתעטר בה ואנו העטרה הזאת

הניח הקב"ה לנו להתעטר בה והכא בפירקין גרסי' דכל ירק התיר רבי בר מקפלוטא מה עבדון לי' צפוראי אלבשוניה שקא וקטמא ואייתוניה קומי רבי ואמרו לי' מה חטא דן מכל ירקא ושרא לי' לון:

אין מוציאין וכו'. בתוס' פסחים שם פי' מכח קושיא דמתני' מיירי לאכילה אבל להוציא לסחורה יש סחורה שמותרת ולזה אפיק רב ספרא גרבא דחמרא מארץ ישראל לח"ל אכן הר"ש ז"ל תירץ דשוגג הי' כדמשמע בגרסת רוב הספרים דגרסי' נפק מארץ ישראל לח"ל הוה בהדי' גרבא דחמרא דשביעית משמע דלאו אדעתי' ע"כ:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. וכן פירות שביעית צריכין ביעור דכתיב בארצך תהי' כל תבואתה לאכול ע"כ. אמר המלקט מלת לאכול היא עיקר ראית הביעור ודע כי זה הוא סתמא אליבא דר"ש בן אלעזר דאמר בבריי' שאם יצאו מביאן לארץ ומבערן. ועיי' בפי' ה"ר שמשון ז"ל עם ההגה"ה שהעתקתי עליו בספר שקראתיו בנין שלמה לחכמת בצלאל. ודלא כרבי דאמר מתבערין בכל מקום שהן:

שמוציאין לסוריא. כיון דנהיגי בה קצת מצות. ירוש' הוון בעין מימר דלהוציא לארץ שלא כבשוה עולי בבל דלכ"ע מוציאין דהא לא פליגי אלא בסוריא אשכח תני ר' יהודה אומר עד כזיב מוציאין ולא כזיב בכלל דלא כבשוה עולי בבל ור"ש אומר עד אמנה מוציאין דהיינו כל מה שכבשו עולי מצרים ומשמע דת"ק דמתני' ר' יהודה היא. ומצאתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל בכולה מתני' חוץ לארץ בלא ה"א. גם במתני' דבסמוך:

משנה ו

אין מביאין וכו'. חשו רבנן שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצאו חוץ לארץ להביא את התרומה שאין על הבעלים להביאה אלא מחלקים אותה לכהנים שבחוצה לארץ אבל בכורים דעל כרחן מביאין אותם הבעלים לירושלים תנן בשלהי מס' חלה אריסטון הביא בכוריו מאפמיא שהיא עיר מערי סוריא וקבלו ממנו וכו':

שמביאין מסוריא. דיש מקום ליכנס בה בטהרה כדאמרינן בפרק קמא דגיטין:

פרק ז

משנה א

כלל גדול וכו'. בשבת שם נותן טעם אמאי תני כלל גדול ובשבת ר"פ כלל גדול הארכתי ע"ש. ואעפ"כ אעתיק פה פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל וז"ל בשבת פ' כלל גדול מפרש טעמא הא דתני הכא כלל גדול משום דגדול עונשו ממעשר דאילו קדושת שביעית דהיינו דאין עושין בפירותיה סחורה ואין משנין דבר מדרך תשמישו ולא להפסד ולא למלוגמא איתי'

בין גבי מאכל אדם בין גבי מאכל בהמה כדתנן הכא ובפרקין דלקמן למעוטי מעשר דלא נהיג אלא באוכלי אדם ומש"ה גבי מעשר תני כלל אמרו ולא תני כלל גדול. מאכל אדם ומאכל בהמה. או מאכל בהמה כדפרישית דאפי' באוכלי בהמה נהגא קדושת שביעית כדכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכתיב ולבהמתך וגו' הרי אוכלי אדם ואוכלי בהמה אמורי' כאן. וממין הצובעין {הגה"ה ונלע"ד דגרסי' הַצָּבְעִין הצד"י בשב"א וכן הוא בקצת ספרים בלי וי"ו}. או ממין הצובעין דגם במיני צביעה נהגא קדושת שביעית דילפי' לי' מלכם לכל צרכיכם דכל שלצרכיהן אית להו קדושת שביעית. ואינו מתקיים בארץ {הגה"ה כ' ה"ר יהוסף ז"ל יש ס"א ומתקיים ונ"ל דטעות הוא דהא כל אלו שהוא מזכיר אינם מתקיימין כגון העלים ולקמן השרשים בודאי מתקיימין ע"כ:}. אכולהו קאי אם אינו מתקיים בארץ. יש לו ביעור כשכלה לחיה מן השדה צריך לבער הפירות מן הבית ולשרפן וזמן ביעורן הוא עד שיכלה האחרון שבאותה מדינה לגליל כדיני' וליהודה כדיני' ולעבר הירדן כדיני' כדתנן לקמן בפ' הפיגם ואפי' צבע בגד מקליפי כמון ואגוז שנושרין מאביהן כשיגיע זמן הביעור צריך לשורפו כדתנן בפ' הגוזל קמא בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק. ולדמיו ביעור. וזמן הדמים עד ר"ה של מוצאי שביעית כדתנן לקמן ר"מ אומר דמיהן מתבערין עד ר"ה וכן פירשו התוס' בפ"ק דנדה בשמעתא דר' אליעזר ומשום דאינו מתקיים יש לו ביעור כדמפ' טעמא בפ' בא סימן דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהי' כל תבואתה לאכול כל זמן שחי' אוכלת מן השדה אתה מאכיל לבהמתך בבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך שבבית למעוטי הני דכלו להו עכ"ל ז"ל. פי' אבל בסיפא גבי עיקר הלוף וכו' דמתקיים בארץ דלא כלה לחיה מן השדה אתה מאכיל לבהמתך ממה שבבית. וכ' החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל כלל גדול משום דקבעי למתני עוד כלל אחר תני כלל גדול והא דתנן לקמן כלל גדול אמרו בשביעית ולא קבעי למתני עוד כלל אחר נראה משום דלא אשכחן דנקט כלל אחר משום דתנא כלל גדול אלא כלל אחד דהכי נמי אמרי' בשבת משום דקא בעי למיתני עוד כלל אחר תנא כלל גדול אבל למיתני תרי כללי אגב חד דתנא בי' גדול לא אשכחן מש"ה תני בהאיך גדול לאשמועי' דלאו אגב קמא נקטא ע"כ:

עלי לוף שוטה. ולא תני לוף פקח משום דלוף שוטה אינו מתקיים שנובל בימות החורף ומשמע בעוקצין דמרים הם מאוד ולא מיטמו טומאת אוכלין עד שיכבשום ביין או בחומץ כדתנן התם בפ' בתרא. עולשין מר הוא כך מצאתי כתוב וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דבירוש' מפרש אי נחית עלייהו שביעית בלא מתיקה או לא:

נץ חלב. הרמב"ם ז"ל פי' כאן מקדונס עשב ידוע אצל הרופאים ולקמן פ"ח פי' שהוא מחליב:

וממין הצובעין. פי' רש"י ז"ל. יש להם שביעית שאין עושין סחורה בהם ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה אבל קודם זמן הביעור מותרין הן להסיקן קודם זמן הביעור דהיינו דומיא דלאכלה ע"כ והתם בגמ' מפ' טעמא דיש במיני צבעים קדושת שביעית משום דבשעת רתיחת היורה כלה השרש וקולט הצבע נמצא דהנאתן ובעורן שוה. פ"א צבע הנאתם ובעורם שוה דהנאתם כשלובשן ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום אל יום הילכך חיילא עלייהו קדושת שביעית אבל עצים עיקר הנאתם דהיינו כשנעשים גחלים להסיק בהן תנור לאפות אחר ביעורם הוא ואע"ג דאיכא עצים שמאירים כנר אבוקה והנאתן ובעורן שוה מ"מ סתם עצים להסקה קיימי ואף עצים דמשחן כך הכריחו תוס' לפי' רש"י ז"ל. וכתב בס' יראים סימן קפ"ו וממין הצובעין פי' ולא עפר שצובעין בו שעפר שצובעין בו אין בו קדושת שביעית כדאמרי' בע"ז כל שיש לו עיקר יש לו שביעית שאין לו עיקר אין לו שביעית ע"כ:

ספיחי אסטיס וקוצה. תני ספיחי לפי שאין דרך ללוקטן בשנה שנזרעין אלא לסוף ד' או ה' שנים שהשרשים מתפשטין בארץ ומשביחין ושרש שלהן עיקר ולכל אלו מלבד קדושת שביעי' יש להן ביעור ולדמיהם ביעור כן פי' רש"י ז"ל בפ' כלל גדול. ופי' תוס' ז"ל שם פ' הגוזל קמא ולדמיהן ביעור כגון שלקטן מתחילה לאכילה דיכול למוכרן ויש לשניהם ביעור להן ולדמיהן דפרי עצמו לעולם אסור כדנפקא לן מקדש תהי' לכם ע"כ. וצ"ע אמאי הדר תנא יש להם שביעית וכו' דבשלמא בסיפא שייך למימר דמשום מילתא דר"מ הדר תנא לה ושמא לחזוק הענין וכמו שכתבתי בכיוצא בזה פ"ק דתרומות סי' ו' בשם הרמב"ם ז"ל וע' תי"ט:

משנה ב

ועוד כלל אחר אמרו כל שהוא וכו'. גרסי' אבל מתוך פי' הרמב"ם ז"ל נראה שהוא גורס כל שאינו וכן ג"כ שם בחבורו פ"ז:

ומתקיים בארץ. פי' מהרי"ק ז"ל שם בפ"ז דרבינו מפ' שמה ששנינו בבבא שנית ומתקיים לא קאי אלא למין הצובעין כגון הפואה והרכפא אבל שאר דברים שאינם מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון עיקר הלוף השוטה ועיקר הדנדנה והעקרבנין בין שהן מתקיימין בין שאינם מתקיימין אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור עוד כתב שם בשם הר"י קורקוס ז"ל שה"ר שמשון והתוס' והראב"ד והרא"ש ז"ל כולם גורסים ועוד כלל אחר אמרו כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ומתקיים בארץ וכו' ע"כ:

עיקר לוף השוטה. כתב ה"ר שמשון ז"ל מדקתני לוף שונוה ברישא ובסיפא ולא קתני לוף סתם משמע דחלוק עיקרו (אם יש טעות. ק"ל) מלוף ובירוש' תני ביה תלת מילין עלין שלו יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להם ביעור ולדמיהן ביעור עיקר שלו אין לו ולא לדמיו שביעית ואין לו ולא לדמיו ביעור. פקח שלו יש להם שביעית ולדמיהם שביעית אין להם ביעור ולא לדמיהם ביעור ולא נתברר אי בלוף פקח איירי אי בשאר דברים ולכאורה בהא דאיירי בהא שמעתתא ובכל ענין קשה אמאי לא תני פקח שלו בהדי הנך דאין להן ביעור ע"כ. אבל הר"ש שירילי"ו ז"ל נראה דגריס הורד תני בי' תלת מלין וכו' ובמקום פקח שלו הוה גריס פיקא שלו שכן פי' פיקא שלו יש לורד למטה מעליו כמין פיקה עגולה ע"כ אבל ה"ר שמשון ז"ל נראה דלא הוה גריס ברישא הורד תני בי' תלת וכו' כמו שהוא בירוש' בדפוס:

והערקבנין. פי' רבינו האי ז"ל צמח עבה מאוד ויש בו כמו ראשי המחטין:

והרכפא. פי' הרמב"ם ז"ל רכפא נקרא בקם ובלעז ברזיל. כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ובירוש' בעי גבי עקרבנין ובוכריא דלא תני בהו עיקר בעלין שלהן יש ביעור או אין ביעור והתם מפ' לה:

ר' מאיר אומר וכו'. אמרו לו להן אין ביעור ק"ו וכו'. ירושלמי תני אמר להן ר"מ מחמיר אני בדמים מן העיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו שמן אין מדליקין בו וטעמא משום דשמן או פרי עצמו מינכר ולא אתי לעשות בו סחורה אבל דמים דחליפין הן לא מנכרי ואתי למעבד בהן סחורה וס"ל לר"מ דכיון דמצינו חומרא בדמים נחמיר עלייהו תו דאע"ג דדבר המתקיים לית לי' ביעור דמיו אית להו ביעור:

משנה ג

קליפי רמון וכו'. בירוש' בעי יש להן ביעור או אין להן ביעור ופי' הר"ש שירלי"ו ז"ל נראה בעיני דמבעיא לי' דהא הכא הרמונים נושרין מאביהן וכן האגוזים ולפום כללא דמתני' ה"ל לתנא למיתני נמי הכא יש להן ביעור ולדמיהן ביעור וכן לקמן גבי ורד וכופר וקטף לא גרסי' במתני' יש להן ביעור ולדמיהן ביעור ואילו גבי קטף דהיינו הגומא בלע"ז אפשר הוא דאין דרכו להשיר עליו אבל ורד וכן פרי הלוטם נושר הוא ועוד דגבי ורד תני בתוספתא בהדיא דעלין שלו יש להן ביעור ולדמיהן ביעור והכי נמי איתא בגמ' ירוש' והיינו משום דנושר וא"כ במתני' אמאי לא תני יש להן ביעור ולדמיהן ביעור ותירץ ר' ינאי דכלל גדול דמתני' דוקא הוא והני מהן שדרכן לישור מאביהן ומהן שאין דרכן לישור והתנא לא האריך:

והצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר. קשה לע"ד האי ברייתא דמייתי פ' הגוזל עצים (בבא קמא דף ק"א) למפשט מינה דחזותא מילתא הוא דתניא בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק. ודחי התם שאני דאמר קרא תהי' בהויתה תהא קשה חדא דלא אשכחן בשום דוכתא חומרא גבי שביעית דשריפה דמשמע דיש גבי שביעית איסור הנאה ואדרבה הכא תנן דמותר לצבוע ורק בשכר הוא דאסור משום דהוי כסחורה ומ"מ פשוט הוא שאם צבע בשכר דלא נאסר בהנאה לא הבגד ולא השכר ועוד מאי קא משני לי' שאני התם דאמר קרא תהי' בהויתה תהא דהא האי דרשא לא דרשי' לה בשום דוכתא רק לענין מאי דתנן לקמן פ"ח האחרון האחרון נתפש בשביעית והפרי עצמו אסור משום דכתיב תהי' בהויתה וגם בהדיא תניא בת"כ פרשת בהר סיני תהי' אף להדלקת הנר אף לצבוע פי' למה שיצטרך האדם למעוטי צביעת צורך בהמה כדאיתא הכא בהאי פירקא בירוש' ולא תיקשי לך היכי דרשי' ממלת תהי' תרתי דרשות דדרשא דת"כ הוא מיתורא דמלת תהי' וההיא דהפרי עצמו אסור היא משמעותא דמלת תהי' מכל מקום מוכח בהדיא דצביעה לצורך אדם אפי' במאכלי אדם מותר וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה דה' שמיטה ויובל ותו קשה דאפי' את"ל דההיא דהגוזל לאו משבשתא הוא קשה דלימא לי' התרצן אדפשטת לי מהאי ברייתא דחזותא מלתא היא תיפשוט לי' ממתני' דהכא בשביעית ומברייתא דת"כ דחזותא לאו מילתא היא ושמא דאפי' אי מלתא היא התורה התירתה לצורך עצמו או שמא נפרש דההיא ברייתא מיירי אחר זמן הביעור וכמו שכתבתי בריש פירקין בשם הר"ש שירילי"ו ז"ל ומכל מקום יקשה להרמב"ם ז"ל שסובר שיש ביעור דשריפה בשביעית והסכים עמו בזה הראב"ד ז"ל למה השמיט האי ברייתא דהגוזל עצים בפ"ח מהלכות שמיטה ויובל. ומינה ג"כ יקשה יותר למפרשים ז"ל שסוברים שאין ביעור של שריפה כלל בשביעית:

ולא בנבלות ולא בטרפות. דמאחר דכתב רחמנא טמאים מה צריך לומר תו וטמאים יהיו לכם עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ה"ג שקץ הם לכם ומה ת"ל ושקץ יהיו לכם וכו'. דהכי כתיבי בקראי. ובספרים של הירושלמי כתיב טמאים הם לכם ומה ת"ל וטמאים יהיו לכם וטעות הוא דההוא קרא בתנור וכירים כתיב ולא בשרצים ומהאי קרא דשקץ דריש לי' בת"כ ע"כ. ולענין נבלה דאסר במתני' לעשות סחורה והכתוב אומר או מכור לנכרי אלא לקנות ולהרויח אסור והיכא דנזדמן נבלה ה"ז כלוקח לעצמו והותיר וכציידין שנזדמנו להם דבסמוך ה"ר שמשון ז"ל ורמזו ר"ע ז"ל בסמוך. ולעשות סחורה בעור חזיר אע"ג דחזיר עומד לאכילה נלע"ד דמותר כיון דעור חזיר אין איסורו מן התורה אלא מדרבנן כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד דהלכות מ"א וז"ל

האוכל מנבלה וטריפה או מבהמה וחיה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידין ומן הקרניים ומן הטלפים ומן הצפורנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו ומן השליא שלהן אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור מפני שאלו אינם ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית עכ"ל ז"ל. וכ"ש בעור גמל וסוס ופרד וחמור דמותר הואיל ובחיים חייתן הותר לעשות בהן סחורה מטעם דלמלאכתן הן גדלין ודאי שאחר מיתתן בהיתרן נשארו. ועור חזיר דאמרן יובן דוקא בעור חזיר שאינו של ישוב אבל בעור חזיר של ישוב קיימא לן דעורו רך כבשרו בין לאיסור אכילה בין לטומאה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' הנזכר אבל לא משמע כן בתוס' פ' כל שעה (פסחים דף כ"ג) ודס"פ מרובה וכתבתיו שם ע"ש. ועיין בשלטי הגבורים בפ' בתרא דע"ז דף ש"ף. ובתשובות הרשב"א ז"ל סי' ש"א כתוב דע כי בשר חזיר ושאר בהמה וחיה ועוף טמאים וכן שרצים מותרים בהנאה כדדרשי' בפ' כ"ש מדכתיב בהו לכם שלכם יהו אבל אסור לעשות בהן סחורה ולכוין בהן מלאכתו משום דכתי' וטמאים יהיו לכם בהויתן יהו ע"כ בקיצור. ועיין ג"כ שם סי' תפ"ט:

ולא יהא לוקח ירקות שדה. האי לוקח לאו דוקא דאפי' שלקטן כדי למכרן אף על פי שלא לקחן אסור ולוקח ולוקט הכל אחד וכדקתני בסיפא אבל לוקט הוא ובהדיא קתני בתוספתא לא יהא לוקט אלא משום סיפא נקטיה דתנן לקח לעצמו וכו' הר"ש ז"ל. ותוס' ז"ל כתבו בר"פ בתרא דע"ז וא"ת תיקשי רישא לסיפא דרישא אסרה ליקח למכור בשוק משמע הא לוקט מותר ואפי' בשוק והדר תני לוקט ובנו מוכר על ידו הא למכור בשוק אסור ונראה דיש במשנה ברישא טעות סופר וגרסי' בשניהם לוקט מיהו יש ליישב הגרסא ואשמועי' דדין לוקח ולוקט שוין דבשניהם אסור למכור בשוק ורישא תנא לוקח וה"ה לוקט וסיפא תנא לוקט וה"ה לוקח ויש ליתן טעם למה אסור יותר בשוק שכשמעמיד חנויות בשוק דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית ואף על פי שאמרנו שאסור לפרוע חובו מפירות שביעית משום דלאו לאכילה הוא מכל מקום לקדש אשה מותר אף על גב דלאו לאכלה הוא וכדתנן בפרק האומר בקדושין מעשה באחד שקדש חמש נשים בכלכלה של שביעית ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות הא אחרות מקודשת וטעמא דמשום פרי' ורבי' אקילו בי' רבנן ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד אבל לכתחלה אסור עכ"ל ז"ל:

לקח לעצמו וכו'. וכל שכן אם לקט לעצמו והותיר דודאי שרי למכור הוא בעצמו וכל שכן בנו או בן בתו הר"ש שירילי"ו ז"ל: וה"ר יהוסף ז"ל כתב על הפי' שהעתיק ר"ע ז"ל וז"ל פי' זה אינו נראה כלל דהתנא לא טעה בלשונו לומר פעם לוקט ופעם לוקח

ויותר היה נראה לפ' הלשון כפשוטו ובא להשמיענו שלקנות ולמכור ודאי אסור אבל ללקוט ולמכור מותר ואפילו בנו מותר למכור במקומו ואין אנו אומרים שהוא נראה כאילו מכרן לבנו ובנו חוזר ומוכרן אלא מותר כך משמע לשון המשנה וצ"ע עכ"ל ז"ל:

משנה ד

ולא צרך לו. בלא יו"ד גרסי' וכן הוא ברבינו דוד קמחי ז"ל בשרש צרך וכן בספר מדויק וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל. וכ"ה ברמב"ם. וי"ס דגרסי כיוצא בו לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צרך לו וכו':

מותר למכרו. שם בתשובות הרשב"א ז"ל מסיים בה בתוספתא שהביא ר' אומר אומר אני שלא ימכרנו אלא בדמיו ופי' שלא יראה כעושה בו סחורה ע"כ והתוספתא חמצאנה בפ"ז דתוספתא דשביעית:

צדי חיה וכו' שנתמנו. לשון וימן המלך: וחכמים אוסרין. תימה לע"ד חכמים היינו ת"ק ודוחק לומר דר' יהודה וחכמים פליגי אליבא דת"ק כי ההיא דלא ירבה לו נשים וכההיא דחזקתן שלש שנים דר"פ חזקת הבתים וראיתי ג"כ דברי תי"ט וגם בהם לא נתיישבה דעתי. וכ' ה"ר שלמה שיריל"ו ז"ל שנתמנו דוקא שנזדמנו הוא דלא מצרכינן להו להפקירם אבל לחזר אחריהם ולצודן כדי למוכרן אסור דהיינו סחורה אי נמי אפי' לחזר אחריהם ללוקחן מאחרים כדי למכרן ולהשתכר אסור ואפי' שלא לחזר אחריהם ונזדמנו לו ללוקחן בזול אע"ג דלא הוי צייד אסור ואהא פליג ר' יהודה אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר אע"פ שאינו צייד כיון דלא מחזר אחריהם אלא לפי דרכו באו לו לוקח ומוכרן דלא מחזי סחורה אפי' דלא צד אותן הלוקח ובלבד שלא תהא אומנתו בכך דהא מחזי כמחזר כיון דהרבה פעמים לוקח ומוכר. אומנותו. רגילותו דהא באינו צייד עסקי' ובנתמנה לו עסקי'. וחכמים אוסרין ליקח כדי למכור אף אם נזדמנו לפי דרכו דסחורה הוי עכ"ל ז"ל. ועיין במה שכתב החכם השלם ה"ר מנחם עזריה נר"ו במשנה זו סימן כ"ט. ובירוש' משמע דר' יהודה קאי אפירות שביעית וכדפי' הר"ש ז"ל עיין שם ותמהתי שראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל ובלבד שלא תהא אומנותו לכן בנו"ן. וכתב שכן מצא בכל הספרים ואי הוה מגיה לכך לא הוה תמהנא. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל אלא שמצא עופות טמאים וכו' כתב קשה הלשון לוקח ומוכר אינו משמע כן. ויותר נראה נכון לפ' כפשוטו קונה מיד העובד כוכבים ומוכר ע"כ:

משנה ה

לולבי זרדים והחרובין. לולבין קאי אתרווייהו:

יש להן ביעור ולדמיהן ביעור. אית דלא גרסי לי' ולדידהו קשה דליערבינהו אבל ברמב"ם פסק דגם יש להם ביעור וגם בספרים מדוייקים גרסי' לה. ובירושלמי פריך מלולבים דהכא דאלה ובוטנה ואטדין. אעלין דריש פרקין דלוף שוטה דהכא אמרי' גבי לולבין דאין להן ביעור לפי שאין נושרין מאביהן וברישא דפרקין גבי עלין דלוף שוטה דיש להן ביעור אע"פ שאין נושרין מאביהן ומשני התם אין סופו להקשות והוי עיקר בפני עצמו ועלין בפני עצמן והאי כדיני' והאי כדיני' אבל לולבין דהכא סופן להקשות ולכך נעשין כאביהן ואין להן ביעור כך פי' ה"ר שמשון ז"ל כפי מה שהעתיק ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל:

משנה ו

הורד והכופר והקטף. נראה דה"ר שמשון ז"ל גריס והקטב שכתב קטב כמו קטף:

והלוטם. תמהתי שבשלשת ספרי הדפוס שם פ"ז דה' שמטה ויובל כתיב והלוטס בסמ"ך. וז"ל הרש"ש ז"ל ובכל המשניות לא גרסי' יש להן ביעור אבל בפ"ק דנדה מייתי לה וגריס לה התם יש להם ביעור ולדמיהן ביעור ומתני' איברא דלא גרסי' לה וכבר מיבעיא לן לעיל בירושלמי בכל הני דלא תני בהון ביעור אי דייקא מתני' ותריץ דכללא היא כל שדרכו לישור יש לו ביעור ושאין דרכו לישור אין לו ביעור ואלו מהן שדרכן לישור ומהן שאין דרכן לישור ושרע תנא מיניה הלכך גבי ורד פשיטא דיש לו ביעור כדאמרי' לעיל בירוש' דשלשה דינים יש לו בעלין של הורד ובפיקא ובעיקר ובהדיא תניא בתוספתא דבעלי הורד יש להן ביעור והכופר האשכולות סתמן נובלות מאביהן אבל גבי קטף לא פסיקא לי' לתנא למתני דבשלמא קטף דעלין או דפרי פשיטא דנושר אבל דגזע יש ממנו שאינו נושר. ומש"ה לא תני לי' ושרע תנא מיניה ורש"י ז"ל גריס לי' בנדה ופי' יש להן ביעור כשכלה לחיה מן השדה ואע"ג דיש להן שביעית איצטריך למימר דיש להו ביעור דיש שיש לו שביעית ליאסר בסחורה ומלוגמ' ואין לו ביעור כגון דבר המתקיים בארץ כל ימי החורף שאינו כלה לחיה מן השדה אבל כל דבר שיש לו ביעור יש לו שביעית וגם תוס' ז"ל כתבו שם בנדה יש להן ביעור ולדמיהן ביעור אע"ג דשביעית תופסת דמיה יש חילוק בין ביעור דמיה לעצמה כדתנן בההוא פרקא בשביעית ר"מ אומר דמיהן מתבערין עד ר"ה אבל הן מתבערין עד הפסח ע"כ. והתם בנדה דף ח' מסיק דת"ק דמתני' ר"א היא דקסבר קטפא פירא הוי דשמעי' לי' דקאמר במס' ערלה המעמיד בשרף הערלה אסור וה"ג התם דתניא ר"ש אומר אין לקטף שביעית וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פריו וא"ר יוחנן מאן חכמים ר' אליעזר דאמר קטפו זהו פריו ופרכינן אי ר' אליעזר מאי אריא אילן שאינו עושה פרי כגון האי קטף שהוא

מין אילן שאינו עושה פרי אלא שרף יוצא ממנו אפי' אילן שהוא עושה פירות ס"ל לר"א דקטפו זהו פריו התם בפ"ק דערלה ומשני לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי אפי' אילן העושה פירות קטפו זהו פריו לדידכו אודו לי מיהא באילן שאינו עושה פירות דקטפו זהו פריו ורבנן אמרי לא שנא וכן נמי בירוש' דפרקין ודפ"ק דערלה גרסי' א"ר פדת ר' יוסא בשם ר' יוחנן דר' שמעון כר' יהושע דתנינן תמן בערלה פ"ק א"ר יהושע שמעתי שהמעמיד בשרף העלים ובשרף העיקרים מותר בשרף הפגים אסור מפני שהוא פרי א"ל ר' זעירא לר' פדת כמה דתימר תמן הלכה כר' יהושע וכא אמר הלכה כר' שמעון א"ר יונה ודמיא היא לכל שיש בה בתמיה והא לא דמי אהדי כלל דגבי ערלה אין אסור אלא בקטף של פרי והוא בטל אגב שרף הנוף והעיקרין ואין כ"כ מתיקות באותו שרף כיון שמפזר גם הלחות בעיקר ובעלין דשרו גבי ערלה אבל גבי שביעית האילן עצמו כל מה שמוציא אית בי' קדושת שביעית כגון עלין ולולבין ושרף ופרי הכל אית בי' דין שביעית וא"כ כל האילן הוא קדוש דכיון דחזי למאכל בהמה יש כאן שביעית וביעור אם כלה דאוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן מה שאין כן בערלה א"ר אבין עוד יש לך טענה אחרת דר"ש ור' יהושע לאו חדא נינהו שהרי ר' יהושע אמר דבריו מפי השמועה ור"ש בשם גרמיה ואם איתא דחדא נינהו הו"ל לר"ש למימר נמי שמעתי ע"כ:

משנה ז

ורד חדש וכו'. נלע"ד דמכאן וגם ממתני' דלעיל יש להוכיח דערלה נהגא בורדים ג"כ מדנהגא בהו שביעית ואת"ל שאינה ראיה לכל הפחות הוי בכלל מאי דתנן בסוף מס' ערלה ספק ערלה בארץ ישראל אסור וכן הבנתי ג"כ מס' בדק הבית דף כ"ד שהביא שם דברי הראב"ד והרשב"א ז"ל ע"ש: וכתב הב"י יו"ד סי' ק"ה בשם המרדכי בכ"מ פירש"י ז"ל כבוש בחומץ אבל בלא חומץ אינו כמבושל ואא"ל כן דהא תנן הכא ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור אלמא בלא חומץ הוא נו"ט כמבושל ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. אבל ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכו'. אמר המלקט זהו פי' הירושלמי על בבא דוישן בחדש חייבין בביעור. אבל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל כתב וזה העתק כל טופס לשונו ורד חדש של שביעית שכבשו בשמן ישן של ששית מלקט הורד בשביעית והשמן אין צריך לאכלו בקדושת שביעית מפני שלא יכנס בשמן כח הורדים וטעמן דאין השמן מקבל טעם הורד אא"כ יניחוהו זמן רב. חרובין חדשים של שביעית ביין ישן של ששית וישנים של ששית ביין חדש של שביעי' ס"ל לתנא דמתני' דמיד נכנס ביין טעם החרובין ומפני כך חייבין לבער היין והחרובין ולא דמו חרובין לורדים והיינו דתנן כל שהוא בנותן טעם חייב לבער מין בשאינו מינו. ומין במינו כל

שהוא מפרש בירושלמי פ' שלש ארצות דאין שביעית אוסרת במינה בכל שהוא אלא בביעור ופי' הר"ן ז"ל בנדרים דף נ"ח לענין שצריך לאכול התערובת קודם הביעור דכיון דאפשר לאכלו קודם הביעור הוי דבר שיש לו מתירין. והראב"ד ז"ל סובר דשני ביעורין הן חד כשכלין פירות העיר ותחומיה וחד כשכלה כל פירות הגליל או פירות יהודה מארץ יהודה דאחר שכלין פירות הארץ שאדם יושב בה מוציאין כל אדם מה שבבתיהם ומביאין אותם לאוצר ליד ב"ד והן מחלקין לכל אדם לשלש סעודות וכן בכל יום ויום עד שיכלו ואם אין שם אוצר ולא ב"ד מוציאן לשוק ומפקירן ואף הוא יכול לחזור ולזכות בהן ככל אדם ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותן הפירות מכל המדינה ובגליל מכל הגליל וביהודה מכל ארץ יהודה ואחר שיכלו מכל המדינה משדותיה אז יתבערו לגמרי לשריפה או לאיבוד ומאותו הביעור ואילך אינו אוסר במשהו לפי שאין לו שום היתר אבל לביעור הראשון כיון שיש לו היתר אכילת שלש סעודות אוסר במשהו ע"כ ונכון הוא הירוש' לפירושו ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. וחרובין חדשים וכו' הכא מיירי בבא לשתות היין אחר זמן הביעור וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נזכר כלל לא במשנה ולא בשום מקום ונ"ל דחדש וישן שנזכר בבבא זו של חרובין הכל ר"ל שביעית ושמינית חרובין חדשים של שמינית ויין ישן של שביעית וישנים היינו של שביעית ביין חדש היינו של שמינית ומטעם זה הכל אסור שכבר הגיע זמן הביעור וצ"ע בירושלמי עכ"ל ז"ל:

שביעית אוסרת. פי' רש"י ז"ל בפ' הנודר מן הירק על מילתי' דר"ש דקאמר התם אף אני לא אמרתי דשביעית אוסרת כל שהוא במינה אלא לביעור אבל לאכילה בנ"ט פי' אלא לביעור שאם נטל בצל של ששית ונטעו בשביעית והוסיפה כל שהוא אותו כל שהוא מבטל את העיקר ומחייב כולו בביעור דמוצאי שביעית. אבל לאכילה שאם נתערבו פירות שביעית בפירות שמינית לאחר שנתחייבו בביעור ולא ביערן דהשתא קיימי באיסור אכילה אינה אוסרת אלא בנ"ט ואם אין בה בנ"ט מתבטל ע"כ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל והא תנא לי' רישא ולא תני לה אלא לפרושי דלא תימא דכללא הוא בכל הדינים מין במינו במשהו אלא דוקא גבי שביעית וכדאוקימנא בזמן הביעור הראשון דהוי דבר שיש לו מתירין ואפ"ה שלא במינו בנ"ט וכן הוא בכל הדינים דבר שיש לו מתירין במינו אפי' באלפא לא בטיל ויש לרבינו שמשון ז"ל דרך אחרת בבבא דחרובין ואינו נכון אלא דפליגא מתני' אתנא דברייתא וכאשר פירשתי הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז ע"כ. ואלשון הירוש' פירש דהכי פריך הכא את אמר ילקט את הורד והשמן מותר דהשמן אינו מקבל ולא תנא יבער את הורד אלא ילקט את הורד שאוכלו בקדושת

שביעית משמע דאינו חייב לבערו אפי' לאחר הביעור וסיפא תני חייב בביעור הכל משמע דאחר הביעור חייב ומשני ר' אבהו בשם ר' יוחנן תרין תנאין אינון דתנא דסיפא סבר דאחר הביעור מבער את הכל דהורד נמי יש בה טעם ובליעה מהשמן ותנא דרישא סבר דמין בשאינו מינו הוא ובטיל לגבי השמן ואין חייבין לבערו דכל עיקר טעם הורד בשמן ואין בו ממש הלכך ילקט ולא יבער ומסיק לה ר' זעירא בתרי פתרי דאין חדש וישן דסיפא כמו חדש וישן דרישא דסיפא קרי ישן לשל שביעית לגבי מוצאי שביעית דהשמן של שמינית הוא חדש ורישא בשביעית מיירי ולא לאחר הביעור מש"ה תני ילקט וסיפא כיון דהשהה הורד עד שהגיע ובא השמן של שמינית כבר נתחייב בביעור ואם יש בו בנ"ט חייב לבער הכל ובמה שפירשתי תקנתי מה שהקשה רבינו שמשון ז"ל עכ"ל ז"ל.
וכדומה לזה הפירוש כתוב בתי"ט:
סליק פרקא. הדרן עלך כלל גדול זוטא. ואית דקרו ליה כלל גדול דביעור.

פרק ח

משנה א

כלל גדול וכו'. כתבו תוס' ז"ל בשבת פ' כלל גדול (שבת דף ס"ח) אע"ג דלא קתני בתריה כלל אחר כיון דקתני כלל קטן קמיה בפרקין דלעיל שייך למתני בתריה הכא כלל גדול.
ועיין במה שכתבתי ריש פרק דלעיל בשם החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל:
חומרי בהמה. פי' הרמב"ם ז"ל חומרי בהמה הוא שיהיה כמו מאכל בהמה שאין בהמה אוכלת אותו אלא כל זמן שהוא נמצא אותו המין בשדה לחיות השדה ע"כ. אבל בחבורו כתב חומרי מאכל בהמה שאין שולקין אותו ע"כ:

משנה ב

ולסיכה. דוקא סיכה לאדם אבל סיכת כלים אסור כדתנן לקמן סי' ח' ט':
ה"ג לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתו' ולסוך דבר שדרכו לסוך. וכ"ה בס' מדוייק והכי מוכח בירו' דמפ' נמי כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות אין מחייבין אותו לשתות אניגרון ולא אכסיגרון ולא יין בשמריו. וכ' ה"ר משה פיזנטי ז"ל דתני עלה כגון אכילה ושתיה וסיכה וצביעה והא דלא תנא הכא ולצביעה איכא למימר דלא חשיב הכא אלא דבר דאיכא פלוגתא כדקתני לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך אבל לענין צביעה בכל ענין שהוא לאדם מותר ע"כ:
לא יסוך יין וחומץ. פי' שהוא מפסידן בסיכה ואסור להפסיד פירות שביעית אבל השמן דרכו בכך ומותר. הר"ר יהוסף ז"ל:

אבל סך הוא את השמן. כך הוא הל' ג"כ שם ברמב"ם וק"ק דשפיר טפי הול"ל אבל סך הוא בשמן ושמא נקט הכא סרכא דמתני' דריש פ' שני דמס' מעשר שני ועיין במ"ש שם:
קל מהם שביעית. בירוש' בעי מהו לפטם יין של שביעית דבתרומה תנן בר"פ בתרא דמס' תרומות פלוגתא דת"ק ור' יהודה ומשני נישמועינה מן הדא קל מהן שביעית שניתנה וכו' וכ"ש דשרי מאי דשרי בתרומה ופריך והתני בתוספתא דאסור לפטם ומשני דמתני' ר' יהודה היא דשרי נמי גבי תרומה דתנן ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו:
שניתנה להדלקת הנר. דכתיב תהיה כל תבואתה אף לצביעה אף להדלקה ואף על גב דמשוי הכא שביעית למעשר שני תני בתוספתא מילי דאיתנהו במעשר שני וליתנהו בשביעית ומילי דאיתנהו בשביעית וליתנהו במעשר שני:

משנה ג

אין מוכרין פירות שביעית לא במדה וכו' ולא תאנים במנין. קשיא לי דאמאי אצטריך למהדר ולמיתני תו ולא תאנים במנין דכיון דתנא אין מוכרין פירות שביעית וכו' הכל בכלל דבשלמא ירק אפשר דלא הוי בכלל פירות ואת"ל דהוי הדר תנייה לאשמועי' ביה פלוגתא דב"ש וב"ה אבל תאנים קשה ואי הוי דרכן של תאנים לימכר בשאר השנים במשקל או במדה הוה אמרי' דאתא לאשמועי' דאפי' ע"י שנוי אסור וגלי בתאנים וה"ה בשאר פירות דלא תימא דוקא כשמוכר במדה דבר שדרכו לימדד ובמשקל דבר שדרכו לשקול ובמנין דבר שדרכו למנות אבל אי אפיך ושינה לית לן בה קמ"ל כך נלע"ד וכן מצאתי אח"כ שכתב קרוב לזה בתי"ט. וגם הר"ר יהוסף ז"ל מצאתי שכתב וז"ל ולא תאנים במנין פי' אע"פ שאין הדרך למכרן בכך וכן הירק אין הדרך למוכרו במשקל אפ"ה אסור כן נ"ל עכ"ל ז"ל:
את שדרכו לאגוד אותו בבית. יש גורסין לבית והרמב"ם ז"ל פי' וז"ל שם פ' ששי דברים שדרכן ליאגד בבית למכרן בשוק אגודים אוגד אותם כדרך שאוגדן להביאם לבית לא כדרך שאוגדן לשוק כדי שלא יהא כמוכר בצמצום אבל דברים שאין דרכן ליאגד אלא לשוק אין אוגדין אותן ואפי' אותן שדרכן ליאגד בבית כשמוכר אותן בשוק מוכרן אכסרה לא במשקל ולא במדה ולא במנין ע"כ בהרחבת לשון קצת. והראב"ד ז"ל פי' לאגוד אותו בבית לאכלו והואיל שדרכו לאגדו אפי' לאכלו בביתו כדי שידע בכמה אגודות הוא מסתפק בשבוע גם כשימכור אותן בשוק אוגד אותו שאין אגודתו דרך סחורה אא"כ אין דרכו של ירק זה ליאגד אלא לימכר בשוק ע"כ. וקרוב לזה פי' ה"ר שמשון ז"ל. הכרישין ונץ החלב דרכן לאגדן אפי' בבית. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל יש ס"א דגרסי' ליאגד בבית אוגדין אותו בשוק ונ"ל דטעות הוא דמה מועיל זה שהוא אוגדו בשוק כיון שהטעם הוא

שאסור למכרו כדרך שמוכרו בשאר השנים ותו דכל הדברים אין אוגדין אותם בבית אלא בגנה אלא נראה דגרסי' לבית לשוק בלמ"ד וה"פ כל דבר שדרכו לאוגדו לבית כלומר המוליכו לביתו אוגדו כדי שלא יתקלקל או מטעם אחר ולא מטעם שרוצה למוכרו במנין האגודות אלא אף המוליכו לביתו לצרכו אוגדו אותו המין אוגדין אותו אף בשביעית לשוק כלומר כדי למכור עכ"ל ז"ל:

משנה ד

האומר לפועל וכו'. ראיתי במשניות כתיבת יד דלא גרסי ברישא דמתני' האומר לפועל רק הא לך איסר וכו' ובירוש' משמע דלא נהירא לי' טעמא דפי' שם בע"ז רש"י ז"ל וה"ג התם מה בין האומר לקט לי לאומר לקט לי בו ומשני ר' אבין דמהלכות של עמעום היא דראוי הי' לאסור אלא שעמעמו עליה והתירו משום כדי חייו דפועל {הגהה פי' אבל אם הי' חמר שמרויח הרבה קנסו אותו שכל שכרו בקדושת שביעית כדאי' התם בר"פ בתרא דע"ז:} וכן נמי מתני' דרפ"ג דמס' מעשר שני יש לשאול עליה מה בין האומר לחלק לאומר העלם שנאכלם אלא מה' של עמעום היא וכן נמי מתני' דרפכ"ג דשבת יש לשאול עליה מה בין האומר הלוני לאומר השאילני וכן פתן של עובד כוכבים שהוא אחד מי"ח דבר מהלכות של עמעום היא שעמעמו עליה והתירוה משום חיי נפש כשאין פת של ישראל מצויה. ור"ש בן לקיש תירץ דמתני' דשרי כשאמר לו לקט לי ירק היינו דוקא במראה לו את הירק שאינו נותן לו רק שכר טורח רגלו שהרי הוא בעצמו יכול לילך וללקטו ור' יוחנן אמר אפי' לא הראה לו כמה שהראה לו דהקלו בשביעית שהיא מדרבנן:

שכרו אסור. ואינו יכול להוציאו אלא באכילה ושתיה כפירות שביעית:

כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר. ירקות שדה הן כל הני דתנן בפרקין ודתנן לקמן בפ' הפיגם. ובירוש' תני ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין שאין ירקות שדה מצויין:

משנה ה

אבל נותן הוא לבייר לשתות. בברייתא אמרי רבנן דפירות שביעית אין לוקחין בהן מים ומלח ור' יוסי אומר דלוקחין אלא דהכא בברייתא פליגי בשל תשמיש לבהמה ולפיכך אסרי רבנן ואם הוא בייר הדולה מים לתשמיש אדם כגון לכביסה ר' יוסי מתיר בברייתא דסבר יש בהן חיי נפש וחכמים אוסרין אבל בייר הדולה מים לשתיית אדם לכ"ע מותר כפשטה דמתני'. ולא לבלן אפי' ר' יוסי מודה בהא דהא אדם יכול לגלגל בלא רחיצה ואינו יכול לגלגל בלתי כביסה:

ולכולן הוא נותן מתנת חנם. ואע"פ שידוע שבשביל שנתן לו מתנה לא יתבע ממנו שכר הא תנן לעיל בפ"ד אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה:

משנה ו

תאנים של שביעית וכו'. הרמב"ם ז"ל בחבורו שם גם כאן בפי' המשנה גריס חורבה וז"ל מוקצה שם מקום שהן שוטחין עליו שטיחין התאנים והענבים חורבה ידועה ע"כ ולזו הגרסא הסכים הר"ש שיריליו"ו ז"ל שכן הוא בספרים ישנים. ובערוך גריס אין קוצצין ופי' מוקצה של ברזל וחרבה סכין מלשון חרב ואין מתיישב פירושו על סדר המשנה דלא איירי כולה מתני' בלקיטת הפירות אלא במלאכתן שלאחר לקיטה ועוד דאין דרך לקיטת התאנים אלא ביד ואפשר ליישב הגרסא לפי דרכו דכשמייבשין התאנים קוצעין אותן בכלי של ברזל הנקרא מקצוע והכא קרי לי' מוקצה וקוצעין את עוקציהן כדי לעשותם קציעות ודבלה וקתני דאין קוצעין אותן בכלי המיוחד אלא בסכין רחב וקרוי חרבה עכ"ל ז"ל. ונלע"ד שלפי זה הגרסא

חַרְבָּה החי"ת בפתח והרי"ש בשב"א והבי"ת בקמ"ץ והוי כמו חרבא באל"ף שתרגום חרב חרבא. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל חרבה סכין כן פי' בערוך אך קשה כי אין זו החלוקה דומה לענבים ולזיתים שנזכרו אח"כ ובירוש' משמע שכולם למדנום מפסוק אחד דהיינו לא תבצור את כרמך פי' שלא תבצור כדרך הבוצרים שבוצרים לגת ותו כי לשון מוקצה בכל התלמוד פירושו מקום עשיית התאנים כדתנן ולא תאנים למוקצה ותו כי ברוב הספרים גרסי' בחורבה ויותר הי' נראה נכון לפ' כפשוטו וצ"ע ע"כ:

ואין עושין זיתים. מלשון ושם עשו כו' תי"ט. ולפי זה צריך לגורסו בדגש:

קוטב. פי' הרמב"ם ז"ל גת קטן לזיתים ובודידה גת קטנה עד מאוד. ובספרים ישנים גרסי' ובקוטבי ביו"ד. ובערוך פי' בשרש קטב משימין עץ גדול וכבד על הזיתים שבבית הבד ונקרא קוטב ובראשו אבן גדולה וכן הביא בשמו ה"ר שמשון ז"ל וכן פי' ר"ע ז"ל אלא שנהפך שם הלשון קצת:

טוחן. הוא בבית הבד ולא בקוטבי ובירוש' איכא מאן דשרי קוטבי:

ומכניס לבודידה. בהא מודה לת"ק:

משנה ז

אין מבשלין ירק וכו'. בזבחים מפ' רב יוסף דאפי' לכתחלה שרי ר' שמעון דאי דוקא דיעבד כגון שנתערב שמן בירק דעל כרחו יבשלם יחד מאי טעמייהו דרבנן דפליגי עליה דר"ש הא אינהו מודי ליה התם בפ' התערובת גבי נתערבו חתיכות בחתיכות דכיון דלית להו תקנתא ברעייה דיאכלו כחמור שבהן אע"פ שמביא קדשים לידי פסול והכא נמי אי בדאיערב מיירי לית לי' תקנתא דאי אפשר לסוחטו כולו מן הירק דאי נסחוט טובא קמפסיד לירק ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד ניסחוט פורתא סוף סוף איערובי מיערב

אלא ודאי ר"ש אפי' לכתחילה שרי וכן מוכיח נמי התם בגמ' ממתני' דאין לוקחין תרומה בכסף מעשר דברפ"ג דמס' מעשר שני. ור"ש אזיל לטעמי' דס"ל מותר להביא קדשים לבית הפסול הכא גבי שביעית ובפ"ג דמס' מעשר שני כמו שכתבתי ובפ"ט דמס' פסחים ובפ"ח דמס' זבחים שהוא פ' התערובת גם שם בפ' עשירי והתם פליג עלי' ר"מ וסתם לן תנא הכא כר' מאיר. ופי' הר"ש ז"ל שלא יביאנו לידי פסול פי' שלא יביא שמן של תרומה לידי פסול דשביעית עד הביעור ותו לא ע"כ:

והאחרון האחרון וכו'. ופרי שני דרך מקח אסור דרך חלול לא:

משנה ח

עבדים וקרקעות ובהמה טמאה. דאינם בני אכילה ולאכלה אמר רחמנא וכתוב בה"ר שמשון המוגה ירושלמי א"ר ייסא זאת אומרת שאסור לאדם ליקח אשה מפירות שביעית דאשה ליקוחין כתיב בה דאם לא כן מה בין הקונה אשה לקונה שפחה. ויש לחלק דגבי אשה איכא מצות פרי' ורבי' וראוי להקל ע"כ. ולשון הרמב"ם ז"ל יוציא מממונו מה שהוא שוה הדבר ההוא ויקנה בו פירות מלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית ע"כ:

יאכל כנגדן. כדי שלא יהא חוטא נשכר:

אין מביאין קיני זבין וכו'. דהאחד עולה למזבח ולאכל' אמר רחמנא:

אין סכין כלי' בשמן של שביעי'. דמיתקנים הכלים בכך ונבלע השמן בהם וכי מטי זמן הביעור קיימין:

משנה ט

ידלק. כדין פירות שלאחר הביעור והכי נמי אשכחן בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק ורבנן פליגי עליה ושאני בגד דחזותא מלתא היא וה"ל כקליפין בעין אבל הכא השמן מבוער הוא משעה ראשונה וליתיה בעולם כיון דנבלע בעור וכדי שלא יהא חוטא נשכר שרצה להרויח באותו שמן ולא לאכלו יאכל כנגדו הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ר' אליעזר אומר ידלק. פי' כי כיון שהוא שמן של שביעית שהוא הפרי של שביעית שאסורין לעולם ואינו יוצא לחולין אינו מועיל מה שיאכל כנגדו ולפיכך ידלק וחכמים סברי שכבר נתבטל בעור ועל כן הוא מותר כן נ"ל וקצת קשה אמאי לא פליג ר' אליעזר לעיל גבי כלים שהרי גם שם מדבר בשמן שגדל בשביעית וצ"ע עכ"ל ה"ר יהוסף ז"ל:

לא אומר לכם מה ר"א אומר בו. אי אפשר לי לאמרו הרמב"ם ז"ל. ירושלמי מה אמר בו ר' אליעזר א"ר ייסא עצמותיו של אותו האיש ישרפו ר' חזקיה בשם ר' אחא אמר מותר לסוכו הוא דאמר ר' אליעזר ולאו ידלק:

משנה י

כאוכל בשר חזיר. דקסבר גרי אריות הם ולא מעשרי כלל ומישראל מומרים לעבודת כוכבים קא אתו ופירותם טבל הן ובירוש' א"ר ייסא זאת אומרת שאסור ליקח בתו של ע"ה שחשודה על המעשרות ועל החלה ופתה דמי לפת כותי ר' חזקי' בשם ר' אחא מתיר הי' ר' אליעזר חמצן של כותים אחר הפסח מיד וא"כ מאי דקאמר ר' אליעזר גבי פת כותי מותר קאמר ור' חזקי' אזיל לטעמי'. הר"ש שירילי"ו ז"ל. וה"ר שמשון ז"ל פי' דשמא דמחמיר בפת כותי יותר מבשר חזיר משום דלא מעשרי וטבל במיתה ע"כ כלומר והיינו דקאמר לא אומר לכם מה שר"א אומר בו. וכתבו תוס' ז"ל בחולין פ"ק די"ג בפרקי ר"א יש וכו'. ולפי פי' זה האחרון שכתבתי בשם תוס' משמע דמתני' זו נשנית לאחר שעשאום כעובדי כוכבים גמורים ואין זולתה בכל המשניות וכפי' זה מוכח מפי' הרמב"ם ז"ל שהעתיק ר"ע ז"ל:

משנה יא

בתבן ובקש של שביעית מותר. י"מ דהיינו משירדה רביעה שנייה כדתנן בפרקין דלקמן. אבל הר"ש ז"ל פי' מותר לרחוץ אע"ג דתבן וקש של שביעית אסור כדתנן בפרקין דלקמן. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל בתבן או בקש כל אלו מאכל בהמה ואסור לשרפן ע"כ:

ואם מתחשב הוא. פי' הרמב"ם ז"ל כלומ' אם אדם חשוב הוא ונכבד בעיני עמו שמפני כבודו אפשר לשרוף בכלל העצים מה שאינו עצים כדי להשיב ריח המרחץ כגון דברים שי"ל ריח טוב והן עריבין לאכול ע"כ ובחבורו כ' וז"ל מרחץ שהוסקה בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה בשכר ואם אדם חשיב הוא אסור שמא יסיקו בו דברים אחרים כדי שיהא ריחה נודף ונמצאו מפסידין פירות שביעית ע"כ והראב"ד ז"ל בהשגות כתב אמר אברהם המשנה לא אמרה אלא מותר לרחוץ בה ואם מתחשב הוא לא ירחוץ ופירשו בגמ' אם אדם חשוב הוא לא ירחוץ ונראה לי מותר לרחוץ דקתני ברישא בחנם קאמר אבל בשכר לא דהוי כסחורה ואם אדם חשוב הוא לא ירחוץ דחנם דידיה כשכר דמי ואם כדבריו אדם חשוב לא ירחוץ בשום מרחץ בשביעית ומאי אריא כשהוסק בתבן ובקש של שביעית ע"כ ובכ"מ תירץ בעד הרמב"ם ז"ל והביאו בתי"ט:

סליק פרקא. פרק כלל גדול רבא. ואית דקרו ליה כלל גדול דמלוגמא.

פרק ט

משנה א

הפיגם. אית דגרסי הפיגס בסמ"ך:

והירבוזין. בערוך פינוגי בלע"ז:

השוטים. מפי' הרמב"ם ור"ע ז"ל משמע דהשוטים קאי אירבוזין וכן ממה שנקד ה"ר יהוסף ז"ל ולא כן משמע בפי' רש"י ז"ל בפ' לולב הגזול אלא שהם שני מינים. ירוש' א"ר חגי סרוגין וחלגלוגות ומי נכנס ראשונה המופלג בחכמה או המופלג בשנים אלו שלשה עניינים הוצרכו לשאול אותם החברים כי לא ידעו מה רוצה לומר סירוגין ומה רוצה לומר חלגלוגות אמרו נעלין ונשאל לאילן דבית רבי עלו ושאלו יצאת שפחה משל בית רבי ואמרה להן הכנסו המופלגין בשנים קודם יכנס פלוני קודם יכנס פלוני קודם ועמדו על שאלה אחת. וכיון שראו המופלגין בחכמה שהזקנים נכנסין תחלה לא רצו ליכנס מיד אחריהן דנראין טפלין אליהן אלא שהו מעט ואח"כ נכנסו ואמרה להם מפני מה אתם נכנסין סירוגין סירוגין ולמדו דסירוגין פירושו קטועין. חד דבי ר' ינאי הוה טעין פרפחנין בחגורו ונפלו ממנו אמרה לי' רבי רבי נתפזרו חלגלוגותיך ע"כ וכ"ה ג"כ בירוש' פ' שני דמגילה אבל בבבלי בראש השנה פ' שלישי דף כ"ו ובמגילה פ' שני דף י"ח גרסי' שמעוה לאמתא דבי רבי דאמרה לי' להוא גברא דהוה קא מבדר פרפחני עד מתי אתה מפזר חלוגלוגות:

כרפס שבנהרות. יש מפרשים פריגיל בלע"ז. דהיינו בקדוניש בערבי והקשה הר"מ דילונזאנו ז"ל דיקשה לפי' זה כי הפריגיל נשמר הוא וכ' דנ"ל דכרפס שבנהרות בראצא בערבי ע"כ. וכ' בתי"ט לא ידעתי מ"ט נקטו בברייתא כחצי איסר כו'. וגם אני הייתי תמה על זה ושמא דכל פחות מכחצי איסר קים להו לרבנן דלא חשיב בעיניה דבן אדם כדי לשומרו ולהצניעו:

בפי' ר"ע ז"ל. כדי מזון שלש סעודות. אמר המלקט היינו דאתמר בירוש' וגם התם פ' לולב הגזול בכדי מָן שנו ומשום כדי חייו דשלש סעודות הן מזון צורך לשבת:

ונלקחין מכל אדם בשביעית. מפ' בפ' בתרא דמעשרות דהאי מכל אדם היינו שאינו יודע אם חשוד הוא אם לאו דאילו בחשוד ודאי התנן במס' בכורות פ' עד כמה החשוד על השביעית אין לוקחין הימנו פשתן ואפי' סרוק והאי אינו יודע אם חשוד הוא אם לאו היינו עם הארץ וקמ"ל דאע"ג דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ דאינו יודע להזהר בדיניהם ה"מ כשמוכר דברים שחזקתם יש בהם שימור אבל אלו אין כיוצא בהן נשמר והוי לוקח מן המופקר ודוקא מינים אלו שלעולם חזקתן הפקר הוא שמותר למכור לו כדי מזון שלש סעודות אבל דברים שדרכן להיות נשמרין כגון תאנים וענבים וכיוצא בהן כלל כלל אינו יכול למכור לו וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ח דה' שמיטה ויובל אע"ג דלא משמע כן מפי' רש"י ז"ל דבפ' לולב הגזול (סוכה דף ל"ט.) ולדעת הרמב"ם ז"ל צ"ל

דברייתא דקתני התם פ' לולב הגזול אין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה יותר ממזון שלש סעודות במינים הללו דוקא מיירי כך נלע"ד. ובירוש' פריך ולמה לא תנינן הסיאה והאזוב והקורנית ומשני דהני אצטר' לי' לאשמועי' לענין היתר ספיחין דלא תימא הואיל ורוב המינין נזרעין והייתי יכול לומר דאסירי משום עוברי עבירה דהיינו טעמא דאיסור ספיחין לפום כן צריך לומר דמותרין אבל אותן שאין דרך בני אדם לזורעם כלל אלא הן מאליהן יוצאים בהרים ובגבעות ובנהרות פשיטא דאין בהם איסור כלל אע"פ שצמחו בשביעית והיינו דלא תנא הכא שום בעל בכי ובצל של רכפא וגריסין הקלקין והעדשים המצריות דתנן להו בפ' בתרא דמעשרות דניקחין מכל אדם בשביעית משום דלא תני במתני' אלא מידי דדרכן לזורען ואפ"ה שרי משום דניכרין או שרובן מצויין בכל מקום אי נמי משום דלא תני הכא אלא מיני ירקות השוין בכל מקום מה שאין כן בעדשים דאין ניקחין אלא המצריות וכן שום בעל בכי מה שא"כ בשאר שומין וכן בבצל וכן בגריסין והא דלא תני נמי זרע לוף העליון וזרע כרישין דתנן להו התם דניקחין מכל אדם בשביעית משום דלא תני הכא אלא מיני ירק והנהו דהתם זרעוני גנה שאין נאכלין הן הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ר' יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין. שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה פי' ה"ר יהוסף ז"ל מותרין באכילה כי לא גזרו עליהן חכמים כמו שגזרו על שאר הספיחים כי על שאר הספיחים גזרו שיהו אסורין באכילה כדי שלא יביאו מן השמור ויאמרו ספיחין הן אבל על ספיחי חרדל לא חששו כי לא נחשדו עליהן ור"ש סובר שכל הספיחי' לא גזרו עליהן כדי שלא יביאו משום כי כל הספיחים ניכרין כי יש הפרש בין מה שהוא ספיח שגדל מעצמו ובין מה שנחרש ונזרע וגדל ע"י עבודה חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן ירק אחר שאינו ניכר אם הוא ספיח אם לאו כן משמע בירושלמי עכ"ל ז"ל. ובת"כ תניא הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו אם אין זורעין היכן הם אוספין א"ר עקיבא מכאן סמכו על הספיחין שיהיו אסורין בשביעית וחכמים אומרים אין ספיחין אסורין מן התורה אלא מד"ס והיינו משום עוברי עבירה ור' יהודה ס"ל כרבנן. ופי' הרמב"ם ז"ל בפ"ד דה' שמיטה ויובל למה גזרו על הספיחין מפני עוברי עבירה שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר וכשיצמח יאכל מהן ויאמר ספיחין הן לפיכך אסרו כל הספיחין הצומחין בשביעית ע"כ:

ר"ש אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב. פי' ה"ר שמשון ז"ל רבנן סברי גזרינן הר"ש כ' כן מגמ' דפסחים לפי הגי' דהתם בברייתא רש"א כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב כמ"ש בסמוך אבל לפי הגי' שלפנינו במשנה אין לדברים אלו מקום כלל

וצ"ע.] ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין ור' שמעון סבר לא גזרינן ע"כ ובפסחים פ"ד דף נ"א מייתי ברייתא דקתני אפכא ר' שמעון אומר כל הספיחין אסורין וכבר הקשו שם בתוס' ז"ל וז"ל הקשה רבינו נסים גאון ז"ל דאפכא שמעינן להו במסכת שביעית פ"ט דקתני התם ר"ש אומר כל הספיחין מותרין וליכא למגרס התם אסורין דבירוש' מוכח בהדיא דגרסי' התם מותרין ותירץ דהתם מיירי בספיחים שגדלו בששית בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור ולכך שאר ספיחין שרו דלא אתו לאחלופי בהנהו בשביעית דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים אבל של כרוב שגדלין הרבה בזמן מועט אין היכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית והכי איתא בירוש' א"ר שמואל בר רב יצחק כל ירק אתה יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי והך דשמעתין איירי בשביעית עצמה ע"כ וע"ש בתירוץ אחר לרבינו נסים גאון ז"ל. והר"ש ז"ל ג"כ האריך בפי' משנתינו. ובירוש' בפרקין ובפ"ק דברכות גרסי' ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטה וחמא חד מלקט ספיחי שביעית ירקות שיצאו בששית ונכנסו לשביעית א"ל ולית אסור א"ל ולאו ספיחין אינון ואת הוא מתירן א"ל ואין חבירי חלוקין עלי דס"ל דירק בתר לקיטה אזלי' בין לקולא בין לחומרא קרי עלי' ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות לי'. ובירוש' דס"פ שני דערלה אמרי' דר' אלעזר בריה ס"ל כאבוה:

משנה ב

שלש ארצות לביעור. כן צריך להיות גרסת המשנה ונוסחתה שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל. ושלש שלש ארצות לכל אחת ואחת גליל העליון וגליל התחתון והעמק. מכפר חנניה ולמעלן כל שאינו מגדל שקמין גליל העליון. ומכפר חנניה ולמטן כל שהוא מגדל שקמין גליל התחתון ותחום טברי' הוא העמק. וביהודה ההר והשפלה והעמק. ובעבר הירדן שפלת לוד והר שפלה של לוד ומבית חורון ועד הים. שפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך. ומבית חורון עד הים מדינה אחת. ונלע"ד דהר המלך הוא ההר שנזכר ברישא ביהודה וכמו שאכתוב בס"ד. וקשה לע"ד דהכא במתני' לא קא מפרש לא במאי דפתח בי' ולא במאי דסליק מיני' ואפשר לומר דהכא נמי בגליל דסליק מיני' קא מפ' ברישא אלא משום דבעי לאורוכי גבי עבר הירדן דשפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך וכו' שבקיה בסיפא אבל יהודה דזוטר מלתי' נקטי' ברישא כך נלע"ד. אבל בפירוש ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל מצאתי מוגה ותחום טברי' והעמק וביהודה ההר והשפלה והעמק שפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך ע"כ. ופי' ותחום טבריא הוא עמק הגליל. והעמק בירוש' מפ' איזהו עמק שבגליל

זו בקעת גינוסר וחברותיה וביהודה ההר המוזכר בתורה דכתיב בהר ובשפלה ובנגב ותניא בספרי בהר זה הר המלך ובשפלה זו שפלת דרום. והעמק בירוש' מפ' מעין גדי ועד יריחו {הגה"ה גם הר"ר יהוסף ז"ל ראיתי שכתב וז"ל נראה לי מה שלא פירש השלש ארצות של עבר הירדן כי אינה נוהגת בה שביעית בדורות הללו כי לא נכבש ע"י עולי גולה ותנן לעיל כל שהחזיקו עולי בבל וכו' וכל שהחזיקו עולי מצרים וכו' נאכל אבל לא נעבד וצ"ע עכ"ל ז"ל:} ולא מפרש במתני' גבי עבר הירדן הר ושפלה ועמק ובירוש' מפרש לי' ולא תנא אלא דגליל משום דלא תימא כיון דקרוי גליל גליל חד הוא ומש"ה קפיד ויהיב סימנא דלא תטעי ועוד {הגה"ה צ"ע לע"ד אם אין טעות:} משום דבעי למתני דינין בהר ושפלה שבלוד ומדמי לי' לשפלה שביהודה והר דיהודה דתני ושפלת לוד כשפלת הדרום דהיינו שפלה דיהודה והר שלה כהר המלך דהיינו הררי יהודה ע"כ. ובירוש' איזהו הר שבעבר הירדן תני ר"ש בן אלעזר אומר כגון הרי מכוור וגדור וכן כיוצא בהן ושפלתה חשבון וכל עריה אשר במישור דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון וכן כיוצא בהן כדכתיב בספר יהושע בנחלת ראובן בתר הני ויהצה וקדמות ומיפעת ועמק שלו בית הרם ובית נמרה וכן כיוצא בהן כדכ' בספר יהושע בנחלת בני גד ובעמק בית הרם ובית נמרה וסוכות וצפון יתר ממלכות סיחון מלך חשבון:

ומבית חורון ועד הים מדינה אחת. ירוש' א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק מבית חורון ועד אמאום הר. מאמאום ועד לוד שפלה. מלוד ועד הים עמק. ופריך אי הכי דאית בי' הר ושפלה ועמק ניתני במתני' ד' ארצות ומשני מעורבות הן ונכנסין תוך גבולים הנזכרים במשנה. תני אין בסוריא שלש ארצות ואע"ג דחמירא מעבר הירדן דהא אינה נעבדת ועבר הירדן דהיינו עמון ומואב דמשה נאכל ונעבד בהא קילא סוריא מעבר הירדן לענין הר ושפלה ועמק דכולה חשיבא ארץ אחת ואוכלין בה כל זמן שנמצא באיזה מקום בכולה. ופי' הרמב"ם ז"ל וענין שאמר שפלת לוד כשפלת הדרום ר"ל שדין שפלת לוד כדין שפלת הדרום ואוכל מפירות של שפלת לוד כל זמן שהמין ההוא נמצא בשפלת הדרום ויאכל מפירות הר שפלת לוד כל זמן שימצא כמותם בהר המלך הוא הר הגדול רב הפירות מכל הרי ארץ ישראל ע"כ. ואפשר שכן ג"כ הוא פי' ר"ע ז"ל:

משנה ג

ולמה אמרו שלש ארצות וכו'. הואיל וג' ארצות בכל אחת הרי כאן תשע ארצות וכו'. לשון ר"ע ז"ל וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה מגומגם הרבה דהא נשארה קושיא גדולה מזו בידנו א"כ למה אמרו שלש לכל א' ותו מה ענין ר"ש לכאן ואם נאמר דה"ק מתני' ולמה אמרו שיש שלש ארצות לכל א' הוה אתי שפיר אך נ"ל דקצת קשה דהול"ל ולמה

אמרו וכו' שלא יהו אוכלין וכו' אלא על האחרון שבה וצ"ע ונ"ל דה"ק למה אמרו שלש ארצות לביעור וה"ה שבא לשאול גם למה אמרו שיש שלש לכל א' אלא ששאל על הראשונה וה"ק והרי לשון הפסוק משמע שכל מקום שכלה מן השדה יבער מינו א"כ מה זה שאמר שיש שלש ארצות לביעור ומשני שיהו אוכלין בכל אחת וכו' כלומר בא להשמיענו שאין צריך לבער עד שיכלה האחרון שבה ועל כן אמר שיש שלש ארצות שיש בכל א' שלש ארצות חלוקות עכ"ל ז"ל. ורש"י ז"ל פי' שם עד שיכלה האחרון שבה עד שיכלה האחרון שבשלש ארצותיה וכמו שהביא ר"ע ז"ל וכן פי' גם הרמב"ם ז"ל אבל תוס' ז"ל כתבו על פי' רש"י ז"ל דאין נראה דאם אינם חלוקות למה שונה שלש ארצות בכל אחת ועוד קשה לר"י דמדקאמר ר"ש אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה מכלל דלת"ק שלש ארצות חלוקות שכל אחת חלוקה לביעור ור"ש נמי מודה להו ביהודה לכך נראה לפרש דאחרון שבה היינו כגון פירות שבהר עד שיכלה אחרון שבהר ופירות שבעמקים עד שיכלה אחרון שבעמקים וכן שבשפלה עד שיכלה אחרון שבשפלה ע"כ {הגה"ה לשון החכם הר"ס ז"ל פי' הרמב"ם ז"ל שאין נפקותא במה שכל ארץ מאלו הג' ארצות מחולקות לשלש ארצות שכל השלש ארצות שיש בכל אחד כולן נחשבות כאחת וכן כתב בחבורו הגדול וקשה הרבה למה חלקום כל א' לשלש ארצות כיון שאין נפקותא כלל. אמנם הרב ר"ש ז"ל פי' בשם הירוש' שאין חיה שבהר גדלה בעמק ולא שבעמק גדלה בהר ועל פי זה פי' שבכל א' משלש ארצות אלו יש הר ושפלה ועמק וחיה של הר אינה הולכת לעמק ולא לשפלה וכן של העמק אינה הולכת להר ולא לשפלה וכן של שפלה אינה הולכת לא להר ולא לעמק אבל הולכת מהר להר ומעמק לעמק ומשפלה לשפלה. אבל חיה שביהודה אינה הולכת לעבר הירדן ולגליל אפי' מהר להר ומעמק לעמק ומשפלה לשפלה וכן של עבר הירדן אינה הולכת ליהודה ולא לגליל וכן של הגליל אינה הולכת ליהודה ולא לעבר הירדן ומעתה מבואר טעם חילוק ג' ארצות וכל א' מחולקת לשלש ואין להאריך. עכ"ל ז"ל:}. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל אבל הנכון הוא דלעולם בכולן הר בפני עצמו ושפלה בפני עצמו ועמק בפני עצמו ומתני' תרתי קמ"ל חדא דאין כל ההרים שוים ולא כל השפלות שוות ולא כל העמקים שוין אלא הרים דיהודה לעצמן והרים דעבר הירדן לעצמן והרים דגליל לעצמן וכן שפלה דיהודה לעצמה ושפלה דעבר הירדן לעצמה ושפל' דגליל לעצמה וכן עמק דיהודה לעצמו ועמק דעבר הירדן לעצמו ועמק דגליל לעצמו והיינו רישא דתנן שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ובסיפא אשמועינן דכל הפרכיא והפרכיא מתחלקת לשלש הר לחוד ושפלה לחוד ועמק לחוד והאי דינא בכל הפרכיא והפרכיא והיינו דתנן ושלש

שלש ארצות לכל אחת ואחת לאשמועי' דיהודה עצמה מתחלקת לשלש וכן עבר הירדן והשתא בעי ולמה אמרו שלש ארצות שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון דכל הר המלך אחת ונפקא מינה להא דאמרי' בפ' הניזקין ששים ריבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך דכולן שיעורן אחד:

לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודה. שגבולו גדול ולכך יש חלוק בו בין הר ושפלה ועמק אבל כל שאר הארצות הן כהר המלך דהוא דיהודה. ואי גרסינן בהר המלך בבי"ת ה"פ שיעור זמן כל הארצות כל זמן שיש בהר המלך:

וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. סתמא הוא וכולי עלמא ובירוש' מפרש זמן ביעור דידהו וה"ג התם תני אף לחרובין כל הארצות כאחת. תני אוכלין על התמרים עד שיכלו מיריחו שהיא עיר התמרים כדכתיב בקעת יריחו עיר התמרים עד צוער ושם בפסחים קתני עד שיכלה האחרון שבצוער. ועל הזיתים אוכלין עד שיכלו ממרון ומגוש חלב. וכי קתני מתניתין שלש ארצות לביעור בשאר כל פירות האילן:

משנה ד

אוכלין על המופקר וכו'. בירוש' מפ' דהאי ת"ק ר"ש הוא. ומאי טעמא דר"ש את הוא שגרמת לך שלא לאכול ששמרתו ועברת אעשה דתשמטנה ונטשתה ושוב אין לסמוך על אותן פירות. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל כיון דבירוש' פירש דמתני' יחידאה היא לא קיימא לן כסתם יחידאה והדרינן לכללין ר' יוסי ור"ש הלכה כר' יוסי ע"כ:

ר' יוסי אומר אף על השמור. שאלמלא שהן שמורים החיה יכולה לאכול מהן:

אוכלין על הטפיחין. פי' הרמב"ם ז"ל שהוא לשון רבים מטופח הנזכר בריש כלאים הפורקדן והטופח נקרא בערבי קורטמן ורוצה לומר הגרגרים הקשין ממיני התבואה והקטניות שאינם נזרעין ושם בחבורו פ"ז לקח ג"כ הדמיון בענבים קשים. אבל בירוש' מפ' טפיחים שבעכו ור' יוסי קאמר לה ופי' בערוך שהן כלי חרס הבנוים בכותלים שמקננים בהן העופות. ולפי זה ר' יוסי אזיל לטעמי' דאוכלין אף על השמור דר' יוסי הוא דתני לה כדאמרן:

אבל לא על הסתוניות. פי' ה"ר יהוסף ז"ל בין שהן ממין אילן שאינו טוען אלא פרי אחד ובין מאילן דופרא כולן אסורין ע"כ:

ור' יהודה מתיר וכו'. פי' ה"ר שמשון ז"ל והכי נמי פליג ר' יהודה בדיופרא הגר"י לנדא מגיה כבסתוניות.] סתוניות דתניא בירוש' ר' יהודה מתיר בדיופרין והן שבכרו עד שלא יכלה הקיץ:

משנה ה

הכובש שלשה כבשים וכו'. כתבו תוס' ז"ל בפ' מקום שנהגו במגילת סתרים דרבינו נסים ז"ל פי' דראשון היינו שניתן ראשון בכבש ואחרון היינו שניתן אחרון בכבש והכי אמרי' בירוש' מה טעם דר' אליעזר וכו' ע"ש. וע' בקרבן אהרן על הת"כ שם:

בפי' ר"ע ז"ל. ר' יהושע אומר וכו' דאמר קרא מן השדה תאכלו וכו'. כ' ע"ז ה"ר יהוסף ז"ל וז"ל טעם זה אינו ברור כ"כ ובירוש' קאמר טעם מפני שכבר נתבטל קודם הביעור כיון שבלע טעמו של האחר עכ"ל ז"ל:

רבן גמליאל אומר וכו'. כתב הרמב"ם ז"ל והלכה כר"ג ולא מטעם שנאמר בכאן והלכה כדבריו {הגה"ה עיין במה שכתבתי בפ' החולק סי' י"ג:} אלא מטעם שהוא מחמיר ע"כ משמע שגורס במשנה והלכה כדבריו. אבל בירוש' מוכח דלא גרסי' לי' במשנה דה"ק התם תני והלכה כדבריו משמע שהיא תוספתא וכן במשניות מדוייקות אינו כתוב ועוד מצאתי שכתוב שם הנוסחא כך כל שכלה מינו מן השדה יבער מן הבית ר"ש אומר וכו' ופי' ה"ר שמשון ז"ל ואפשר דר' יהושע ורבן גמליאל מודו לר"ש מדאורייתא ולכן מקילין לענין נתינת טעם ע"כ. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דר"ש לא פליג אכל הני דלעיל אלא קסבר דלא דברו בירק וצ"ע ע"כ: וכתב הרמב"ן ז"ל בפי' התורה בפרשת בהר סיני דכל זה מדרש מפני שלא אמר מן השדה תביאו ותאכלו וסמך האכילה לבשדה שלא יאכלו אלא בו ויתכן שהוא סמך מדבריהם ולכך הי' ר' יהושע מקל בו ור"ג מקל בטעמו דאולי אפי' הביעור כולו חומר מד"ס והברייתות השנויות בת"כ בענין הביעור אסמכתא מדרבנן ועל דרך זו תתפרש יפה משנתינו זאת וכן משנת שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו וכו' דהקלו באכילה לאחר הביעור יותר מן העבודה ואפשר לדברי ר"ג שמצות הביעור מן התורה אבל הטעם כיון שנבלע מתחלה מבוער הוא ע"כ בקיצור ומעורב משני מקומות מפירושו שעל שני פסוקים עיין עליו. ועיין ג"כ במה שכתבתי לקמן סוף סי' ח':

אוכלין ברגילה. משמע קצת דכ"ע תני לה וסתמא היא ולאו סיום מלתי' דר"ש:

רגילה. היא חלגלוגות דריש פרקין וירדולאגאש בלע"ז:

סנריות. פי' ה"ר שמשון ז"ל בשם הערוך קרדי דומשתקי בלע"ז. סנריות. בנו"ן:

משנה ו

המלקט עשבים לחים וכו'. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל המלקט לאכילת אדם. והמגבב לאכילת בהמה. עד שייבש המתוק. פי' הרמב"ם ז"ל מתוק הוא חנטל לשון נקייה כמו שקורין לעור סגיא נהור. וה"ר שמשון ז"ל כתב ובירושלמי א"ר מנא פקעא דבקעתא ופי' בערוך בשם רבינו דניאל כגון פקועות שדה וכן פי' רבינו האי ז"ל ודבר תימה הוא

מי סני לי' לתנא למתני פקועות כמו ששנה בבמה מדליקין שמן פקועות לכך נראה דהוא לחלוח הארץ לשון פקע כדא דכשהארץ מתייבשת היא מתבקעת עכ"ל ז"ל. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל עד שייבש המתוק פי' כי כשייבש המתוק לא יש עוד לחים בשדה וא"כ כלה לחיה מאותו המין בשדה ואע"פ שיש עדיין יבשים חייב לבער ע"כ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דהך ביעור הוא דאיסורא ודכולה מתני' נמי הכי הוא:

עלי קנים ועלי גפנים. ירוש' ר' אבין בשם ר' יוחנן לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים דעלי קנים אין להן ביעור והכי תניא בתוספתא נמי עלי קנים ועלי זיתים ועלי האוג ועלי חרובין אין להן ביעור מפני שאין מינם כלה וכן פסק הרמב"ם ז"ל:

משנה ז

עד הגשמים עד שתרד רביעה שנייה. דגשמים תרי משמע:

המודר הנאה מחברו וכו'. ולאפוקי מרשב"ג דאמר בפ' קונם יין דלא בעי' ירדה ממש אלא יגיע זמנה אע"פ שלא ירדה ובירוש' מפ' כי נדר עד הגשם עד שירד גשם אחד וכן בנדרים בגמ' דילן וכמו שכתבתי שם:

עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות. ליטול לקט שכחה ופאה ופרט ועוללות ובשאר השנים מיירי וקשה לי קצת דבזיתים לחוד תנן בפ' בתרא דפאה משתרד רביעה שנייה ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל דמשם ואילך אינם יכולין ליכנס דכבר גדלה התבואה וקשה לה דוושא ע"כ. מצאתי כתוב במשנת החכם הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל וז"ל עד שתרד רביעה שנייה פי' הרמב"ם ז"ל שזמנה בשנה המבכרת בי"ז במרחשון ובשנה בינונית וכו' וקשה אם זמן רביעה שנייה בשנה המבכרת בי"ז במרחשוון אימתי הוא זמן רביעה ראשונה ובפ"ק דתעניות פלוגתא דר"מ ור' יהודה ור' יוסי איזו היא רביעה וקאמר זמן הבכירה והבינונית והאפילה למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' וקאמר בגמרא בשלמא רביעה ראשונה לשאול פי' לשאול תן טל ומטר שלישית להתענות פי' אם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית היחידים מתענים ב' וה' וב' שנייה למאי וקאמר התם לנדרים דתנן הנודר עד הגשמים וכו' א"נ לזיתים דתנן מאימתי כל אדם מותרין וכו' כדאי' התם ולפי זה הבכירה והבינונית והאפילה דקתני היינו ראשונה ושנייה ושלישית וכל אלו נקראין יורה שיורה יש בו ג' זמנים אלו ולפי זה רביעה שנייה דתנן בכל מקום היינו בשלשה במרחשון לר' יוסי וי"ז לר' יהודה וז' לר"מ וזה לא ישתנה כלל ולא שייך לומר בו בשנה המבכרת כך ובשנה בינונית כך וצ"ע ונ"ל שטעות נפל בספרים וצריך להגיה בכל המקומות הכא ובפאה ובנדרים זמן הרביעה הבכירה בי"ז במרחשון והבינונית בכ"ג

במרחשון והמאוחרת בר"ח כסליו וזהו כדרך האמור בגמרא ובפ' שני מה' מתנות עניים כתב כמו שכתב בפי' המשנה וצ"ע עכ"ל ז"ל:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. אבל כשנתבטל ממה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית וכ' עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה קשה הרבה דהא אדרבה כשכלה מן השדה חייב לבער מן הבית ונראה דודאי חייב לבער כמו שאמר גבי עשבים ועלים לעיל עד שתרד רביעה שנייה אך אף אותו שמותר ליהנות בו אחר זמן הביעור הוא מותר אפי' להפסידו כיון שכבר יפסד מעצמו ע"י הגשמים כיון שכבר ירדה הרביעה ונ"ל דהיינו מה שכבר נתבער כבר כדינו כגון שהופקרו או מה שנתחלקו וצ"ע עכ"ל ז"ל:

מאימתי נהנין וכו'. כגון לשרותו בתוך הטיט או לתתו בתוך הכר דאמרי' בירוש' תבן של שביעית אין שורין אותו בטיט תבן של שביעית אין נותנין אותו בכר. משתרד רביעה שנייה. שאז נסרח ונפסל ממאכל חיה וכיון שכלה לחיה מן השדה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית ומותר ליהנות ממנו תני ר' אושעיא אפי' שלש שנים עד שיסרח ומשמע דברייתא דר' אושעיא פליגא אמתני' א"נ מתני' בסתם ארצות שממהר לירקב מלחות הארץ שמתלחלחת בגשמים אבל דר' אושעיא במקום הרים וטרשים שהקרקע קשה ואין התבן ממהר לירקב ה"ר שמשון ז"ל. ובפ"ק דתעניות דף ו' גרסי' הכי רב נחמן בר יצחק אמר לבער תבן וקש של שביעית דתניא עד אימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שנייה דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית כָּלֶה לחיה מן השדה כָּלֶה לבהמתך מן הבית משמע דמרביעה שנייה ואילך אסור וקשיא אמתני' ותירץ הרש"ש ז"ל וז"ל ונראה לי דהתם בהיתר אכילה לבהמה מיירי וכיון דנסרח בשדה לא חזי לבהמה ובעי ביעור דאחד אוכלי אדם ואחד אוכלי בהמה שוין והיינו דקאמר מ"ט דכתיב ולבהמתך וגו' וה"נ תניא בתוספתא דמכלתין פ' בתרא מאימתי פורשין מן השבלין שבשדות משתרד רביעה שנייה ע"כ. דמשתרד רביעה שנייה פורשין מהן שלא להאכילן לבהמה וכ"ש לאדם וה"פ עד אימתי נהנין בתבן וקש של שביעית להאכילו לבהמה דמשם ואילך אין נהנין אבל שורפין עד שתרד וכו' ומשירדה רביעה שנייה אסור ליהנות ובעי ביעור דהיינו שריפה ובזה תקנתי כל מה שקשה לרבינו שמשון ז"ל עכ"ל ז"ל. וכתב עוד וז"ל ואיכא למידק מ"ש הכא דתני תבן גבי קש ומ"ש דבפרק כירה לא תני ליה ומ"ש דלא קתני הכא גבבא גבי קש ומ"ש התם דתני גבבא גבי קש. וי"ל דהכא מעניינא דשביעית והתם מעניינא דהסקה דקש הוא מה שנשאר בארץ אחר הקצירה מחובר ויש לו כח להסיק תנור וחזי נמי למאכל בהמה תני ליה הכא והתם גבי הסקה ותבן דתני הכא שהוא קצות השבלים

הנקצרים כמו שכתבו שם התוס' ז"ל וגבי שביעית חזי למאכל בהמה ואין בו כח להסיק תנור ולא הוי היסק מש"ה לא תני ליה התם ותני ליה הכא משום נהנין דהיינו ליתנו בכר וכדפרישית. וגבבא תני התם דהיינו מה שנשאר מן התבן באבוס מעורב עם הזבל דמסיקין בו המרחצאות וחזי להסקה ולא חזי למאכל בהמה ומש"ה לא תני ליה הכא והכי מוכח בפי"ז דכלים דתנן של בלנים בגבבא ע"כ:

משנה ח

מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור. מפרש הר"ש שירילי"ו ז"ל דפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בביעור דהיתרא דהיינו משעה שהעשירים מוציאין מה שבביתם והכל אוכלין כר' יוסי דקיימא לן כוותיה מפני שעדיין יש בהרים וביערים הרחוקים וזו היא שביעית שאוסרת במינה בכל שהוא מפני שיש לה היתר בביעור מביתו וכן נראה דעת בר נחמן ז"ל בפי' החומש ויש עוד ביעור אחר לאיסור דהיינו כשכלה פירות או ירק שביערים או במדברות כל חד וחד כמו ששיערו חכמים לירק ולזיתים ולתאנים והרב רבינו משה והרבה מן החכמים ז"ל סבורין שהביעור אוסרן לגמרי וטעונים שריפה או מפרר וזורה לרוח או מטיל לים ואינו כן אלא אם עכבן בביתו אחרי הביעור כדי לאכלן אסורין הן באכילה לגמרי וזו היא שביעית שאוסרת בנ"ט לאחר הביעור שאין לה מתירין. ואפשר שהאיסור זה מדבריהם הוא ע"כ:

ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין. גרסינן ומפרש טעמיה בירושלמי מקרא דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם פי' וגם יתרם דהיינו העשירים שהן בעלי היתר כלומר בעלי נכסים כמו ויתרם אכלה אש וכגון שעדיין יש פירות לחיה והיינו דכתיב תאכל חית השדה כלומר כל זמן שחיה אוכלת מן השדה. אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' שמטה ויובל סי' ג' גריס ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור ופסק שם כר' יוסי דאסור לאכול וכן כתב לעיל בפ"ה סי' ג' ורמזתיו גם אני שם וכן הוא בספר יראים סי' קפ"ו. אכן הירושלמי ורבינו שמשון והראב"ד והרמב"ן ז"ל גורסים כגירסא שכתבתי ראשונה דגרסי' אוכלין. ובירושלמי תני ר"ש אומר עשירים אוכלין מן האוצר ופי' הרש"ש ולדעת ר"ש אין יכולים העשירים לזכות במה שיפקירו אלא אוכלין מן המופקר והיינו כגון אוצר שבעיר דאוכלין מיד ב"ד. ועיין על ברייתא זו בפי' התורה להרמב"ן ז"ל בפסוק ולבהמתך ולחיה. וכתב עוד שם. והכלוי הזה לא פירש רש"י ז"ל מהו ועניינו שיכלה הפירות אחר זמן מביתו להפקירן והוא שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום ואין הענין שיהיו הפירות אחר זמן הביעור אסורין בהנאה ובאכילה ויהא מחוייב לאבדם שלא מנו חכמים במשנה פירות שביעית לא מן הנשרפין ולא מן הנקברין

ואינו אלא שהוא צריך לבערן מרשותו ולהפקירן לעניים ולכל אדם כענין בערתי הקדש מן הבית וכן שינינו העניים אוכלין אחר הביעור אבל לא העשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ופי' עניים כל שלקטו הפירות משדות של אחרים מן ההפקר ועשירים בעלי השדות עצמן שלקטו אותן מן השדות שלהן בהפקרן ור' יהודה אסרן להן מדבריהם מפני חשד ור' יוסי מתיר והלכה כדבריו ומצאתי לרש"י ז"ל שכתב במס' פסחים וזהו ביעורן שמפקירן במקום דריסת רגלי אדם ובהמה אולי חשב הרב ז"ל שצריך שיהא מפקירן גם לחיה ולבהמה לקיים בהם ואכלו אביוני עמך ולבהמתך ולחיה אשר בארצך והפליג ומ"מ אינם נאסרין באכילה כלל וכבר שנו בתוספתא שביעור שביעית כביעור מעשר שני ולא שיהא בהן חילוק באיסור אכילה והרב רבינו משה והרבה מן החכמים ז"ל סבורין שהביעור אסור לגמרי וטעונין שריפה או מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואינו כן כמו שנתבאר אבל אם עכבם בביתו אחר הביעור כדי לאכלן אסורין הן באכילה לגמרי וזו היא שביעית שאוסרת בנותן טעם לאחר הביעור שאין לה מתירין ואפשר שהאיסור הזה מדבריהם הוא ע"כ בקיצור מופלג:

משנה ט

שנפלו לו בירושה. מפרש ריש לקיש בירושלמי דבפירות עבירה היא מתני' וכגון דמורישו נעל הכרס ולא הניח לעניים ליכנס לזכות בהן א"נ שנהג בהן כדרך שאר קציר בשאר שני שבוע וקאמר ר' אליעזר כגון שנפלו לזה היורש בירושה דזכה בהן על כרחו כלומר לא מפני השתדלותו אין ראוי לקונסו כלל אלא יזכו בהן היורשין דהיינו אוכליהן ואתי שפיר דאמרי ליה רבנן אין החוטא נשכר כלומר הראשון שחטא לא תתקיים מחשבתו אלא ימכרו אותם ב"ד ליורשים עד סוף פרוטה אחרונה ויתחלקו הדמים לכל ויתקיים מצות שביעית שיד הכל יהיו שוין בו. ור' יוחנן מפרש לה בפירות שביעית של היתר וכמו שהעתיק ר"ע ז"ל שהוא פירוש הרמב"ם ז"ל. אבל ה"ר שמשון והרא"ש ז"ל פירשו בגוונא אחרינא עיין עליו שהם ז"ל גורסין בירוש' דר' אליעזר שמותי הוא ותנינן ברפ"ה דמס' עדויות אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה כדברי ב"ש דס"ל כר' יהודה דאמר התם וגם לעיל פ"ד דזו מקולי ב"ש וחומרי ב"ה. וה"ר שמשון ז"ל עצמו כתב ולא נתברר פירוש בירושלמי: ר' אליעזר. תלמיד מתלמידי ב"ה אלא אחר שמת רבן יוחנן בן זכאי הלך לו לישיבת בית שמאי ונטה אחרי דעתם כך מצאתי וכך הוא בפי' המשנה להרמב"ם ז"ל וכן בירושלמי ס"פ שני דבכורים דף ס"ה ע"ב גרסי' ורבן גמליאל ור' אליעזר לא מן בית הלל אינון הוו וז"ל הר"ן ז"ל בפ"ק דשבת דף ק"א דר' אליעזר שמותי הוא ופירושו מתלמידי שמאי כדמוכח בהדיא בירוש' בפ"ק דביצה דאע"ג דר'

אליעזר תלמידו של ריב"ז היה וריב"ז תלמידו של הלל כדאיתא בפ' יש נוחלין שמא חזר ושימש את שמאי או לאחד מתלמידיו או שחזר ונמנה עמהן ע"כ. גם בספר הליכות עולם פ"א דשער החמישי כתוב דאע"פ שהוא תלמיד ריב"ז קים ליה לתלמודא דבכל דבריו קאי כב"ש ע"כ:

אין החוטא נשכר. כתב ר"ש ז"ל לא נתברר פירושו בירוש' ולשון לאוכליהן משמע למי שדרכן לאכול בלא ביעור עכ"ל ז"ל:

וחכמים אומרים אין החוטא נשכר. פי' ה"ר יהוסף ז"ל בתמיה פי' וכי לפי דבריך אין החוטא נשכר שאתה מניחם בידו ליתנם למי שירצה כאילו היו שלו והרי הוא נשכר בזה שיתנם לאוהביו אלא לפי סברתך צ"ל ימכרו והמעות יתחלקו לכל אדם ולא לאוהביו וצ"ע בירושלמי עכ"ל ז"ל:

האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. פי' הרמב"ם ז"ל דבשביל שפירות שביעית פטורות מן המעשרות שמא יעלה על דעתנו שהיא פטורה מן החלה בא ללמדנו שהיא חייבת בחלה ע"כ. והתם ספ"ק דבכורות מפרש טעמא דגבי חלה כתיב לדורותיכם משמע אפילו בשביעית:

פרק י

משנה א

השביעית משמטת. בה"א גרסינן לה. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל נראה לומר דתנא הכי השביעית ולא תנא שביעית משמטת דתנינן במתני' להא דת"ר בספרי וזה דבר השמטה שמטה משמטת מלוה ואין יובל משמט מלוה שהיה בדין ומה שמטה שאין מוציאה עבדים משמטת מלוה יובל שמשמט עבדים אינו דין שמשמט מלוה ת"ל וזה דבר השמטה שמטה משמטת מלוה ואין יובל משמט מלוה ע"כ. ובירושלמי בעי ר' יוחנן לתרוצי מתני' דקתני דבשטר ג"כ השביעית משמטת בשטר שאין בו אחריות וכר"מ דאמר בפ' שנים אוחזין דאחריות לאו טעות סופר הוא וכן פירשה ג"כ שם בגיטין:

ואם עשאו מלוה ה"ז משמט. אלמא דזקיפת מלוה כפרעון דמי כ"כ בתשובות הרשב"א ז"ל סימן תתקפ"ט:

רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת. בירושלמי בעי מי נימא דכיון דר' יוסי נמי לא בעי זקיפה כדקתני כל מלאכה שפוסקת וכו' נימא נמי דגבי הקפת חנות ס"ל כר' יהודה ואתו ר' יוסי ור' יהודה בחדא שיטתא ומשני לא ר' יהודה כר' יוסי ויודה לו דאע"ג דר' יהודה לטעמיה אזיל דאמר בפ"ז דשביעית אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שהוא נוטל

דינרו והה"נ גבי מתני' דדרכו של חנוני להיות בטוח ולהעמיד ממונו על הודאי ואע"ג דלא זקף כזקף דמי מ"מ מודה הוא לר' יוסי בשכר שכיר דבעינן פוסקת ואי לא פסקה לא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ומש"ה בעינן דוקא פוסקת דכשפסקה בשביעית נתחייב בשכרו וקרינן ביה לא יגוש לפיכך משמטת דשביעית משמטת בסופה אבל בשלא פסקה בשביעית לא נתחייב עדיין ולא קרינן ביה לא יגוש לפיכך אינה משמטת אבל גבי חנוני אפשר דפליג ר' יוסי אדר' יהודה וס"ל כרבנן דשבועות דלפעמים נותן הפרוטות תחלה ומאמין ואח"כ מקבל הדינר והכא נמי לא חשיב כזקיפה. ועיין על זה בפירוש הר"ש ז"ל. ותוס' ז"ל כתבו בר"פ אע"פ דלר' יוסי דאית ליה כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת ה"ה דמשמט הקפת החנות וכל מילי אפילו דלאו הלואה אבל לרבנן אית להו דאין משמט אלא מלוה ע"כ:

משנה ב

אם היה החדש מעובר משמט. בירושלמי מוקי לה כר' יהודה דאמר במתני' דלעיל הקפת החנות ראשונה ראשונה משמט הלכך הכא נמי כשנתעבר אלול ונמצא אותו היום סוף שביעית דהוא משמט אף על גב דליכא זקיפה כר' יהודה וכגון שחזר והקיף ממנו בו ביום דברים אחרים אבל לרבנן כל הקפת החנות אינה משמטת {הגה"ה נלע"ד שהמלוה לחבירו מיני פירות או מיני אוכלין מידי דלא הדר בעיניה דהוי דומיא דהלואת כסף דלא הדר בעיניה. השביעית משמטת. לא מיבעיא אם זקפו עליו במלות מעות שאמר לו דמי כ"כ מדות חטה או דמי כ"כ מדות שמן או יין אן דמי כ"כ ביצים ואגוזים אתה חייב לי דהא ודאי הוי ממש זקפן במלוה ושביעית משמטתן אלא אפילו שא"ל הרי הלויתי לך בכמה פעמים כ"כ מדות חטה או כ"כ מדות שמן ויין או כ"כ ככרות לחם מיקרי נמי זקפן עליו במלוה ולא זו בלבד שזקפן עליו כדאמרינן שביעית משמטת אלא אפילו ככר לחם א' שהלוהו או ליטרא שמן או יין שהלוהו השביעית משמטת דל"ד לשוחט את הפרה והנך דמתני' דבעינן זקפן עליו במלוה משום דהנך מעיקרא לא באו לידו בתורת מלוה אבל המלוה לחבירו ככר לחם או מדה של שמן או יין או ביצים וכיוצא בהן דמעיקרא בתורת מלוה באו לידו. ודאי שהשביעית משמטתן אם לא עשה פרוזבול דלשון כספים בהשמטה לאו דוקא אלא ר"ל כסף או שוה כסף וכדמשמע מלישנא דקרא דכתיב כל בעל משה ידו סתם והא דלא הזכירו רז"ל בלשונם שמטת מלוה במקום שמטת כספים משום דכוונתו למעט דוקא שמטת קרקע דשמטת קרקע אינה נוהגת אלא ביובל ושמטת כספים או שוה כסף ממידי דלא הדר בעיניה לא נהיג אלא בשביעית וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד כך נלע"ד פשוט וברור:}:

האונס והמפתה. ירושלמי אמר רב יהודה אמר רב דר"מ היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי פי' דאינו משמט אלא מלוה דמשה ידו כתיב ד' מלות אלו כתובים בהכ"י בין השיטין ולא ידעתי לכונם. ופ' בהשגת הראב"ד ה"ז ובכ"מ שם ובהי"ב ובפני משה כאן. וצ"ע:] (והני מלוה בשטר הם) ומפ' בפ' שני דגיטין דהיינו שלא עמד בדין דלאו ממונא הוא דאי מודי ביה מיפטר ולא קרינן ביה לא יגוש ומש"ה אינם משמטין אבל משעמד בדין ממונא הוא ומשמטין. ועי' בב"י שם בחשן המשפט דף פ"ד עמוד ד':

המלוה על המשכון. ירו' אמר שמואל ואפילו על המחט:

והמוסר שטרותיו לב"ד. מדאורייתא אינו משמט והדר בסמוך תני פרוזבול דמדרבנן וסמכוהו לדבר תורה וכן ג"כ כתב הר"ן ז"ל בפ' השולח דף תקע"ב. וראיתי שהחכם ה"ר יהוסף ז"ל בכ"מ ששנינו משמט או משמטין הגיה משמיט או משמיטין ביו"ד:

משנה ג

פרוזבול אינו משמט. כלומר מאחר שכתב פרוזבול. אינו משמט חובו בשביעית ואפי' השטרות ברומי:

וגו' התקין הלל וכו'. בספר כתיבת יד מצאתי עמד והתקין פרוזבול וזהו גופו של וכו'. וכן הוא בהר"ן ז"ל שם פ' השולח:

בפי' ר"ע ז"ל והשמטת כספים בזה"ז דרבנן וכו' אמר המלקט רבי היא דדריש הכי בברייתא בגיטין שם. ומה שתקנו רבנן שמטת כספים בזה"ז מפ' התם אביי טעמא דיש להם כח משום דשב ואל תעשה הוא ולרבא הוי טעמא משום דהפקר ב"ד היה הפקר ויליף לה מקרא דכתיב כל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם הוא וכל רכושו ואיכא דיליף לה מקרא [הגה"ה תמהתי שמצאתי כתוב בספר הלבוש בחשן המשפט ריש סי' ס"ז וז"ל ולפ"ז אפילו מן התורה הפקר ב"ד הי' הפקר דקרא דאלה הנחלות בתורה כתיב ע"כ ושמא הוא ז"ל סובר דאע"ג דהאי קרא בספר יהושע כתיב כיון דיהושע תלמיד משה הוא ועוד דעל פיו עשה כדכתיב בפרשת מסעי אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו אלא שבכאן רמז הקש ראשים לאבות חשיב ליה כאילו הוא כתוב בתורה:] דאלה הנחלות וגו' ראשי האבות וכי מה ענין ראשים אצל אבות ה"ל למכתב ראשי המטות אלא לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין את בניהם כל מה שירצו. וכתוב בבית יוסף בחשן המשפט סי' ס"ז שכ' בעל התרומות בשם ה"ר יהודה אלברצלוני ז"ל זהו נוסח השטר של הפרוזבול אנו ב"ד החתומין כך היה שבא לפנינו פב"פ ואמר לפנינו רבותי הרי שיש לי חובות על פלוני ופלוני והריני מוסר לכם פרוזבול ויהבית לכון במתנה בקנין ד' גרמידי מן

ארעא דאית לי ועל גביהון ארשיתי יתכון למיגבא כל שטר חוב דאית לי על כל אינש ומעתה תהוו לי דייני ותגבוהו ותקבלוהו לי ואם לא תגבוהו אתם מעתה כיון שמסרתי לכם פרוזבול זה הריני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה ואנו ב"ד כיון שראינו דבריו נכונים והואיל ומסר קדמנא מילי דפרוזבול כד אמור רבנן כתבנא וחתמנא ביום פלוני בירח פלוני לשנה פלונית הא שטרא דפרוזבלא כד נהגנא מיומי דהלל הזקן וכתיקון רבנן מיומא דנן ולעלם ומדאתעבד הדין עובדא קדמנא ייפינו כחו דלא תשמט ליה להדין פלוני כל חוב ורשו שיש לו אצל כל אדם עד יומא דנן וכן החזקנו כחו כתקנתא דרבנן והכל שריר וקיים עכ"ל ז"ל וע"ש עוד אבל לא ראיתי מי שהקפיד בזמן הזה על נוסח ארוך כזה ולא על הזכרת הקנאת ד' אמות קרקע כנזכר אפילו לכתחילה:

משנה ד

מוסרני לכם. שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש שאינו תובעו כלום אלא מב"ד תובעו שהפקרן היה הפקר והן יורדין לנכסיו:

שכל חוב שיש לי. כתב נמוקי יוסף ז"ל בר"פ ארבעה וחמשה ומדאמרינן כל חוב ולא אמרינן כל שטר חוב שמעינן דאפילו במלוה על פה כתבינן פרוזבול ע"כ וכן מוכח בפ' השולח כמו שכתבו תוס' ז"ל שם ברפ"ד וה'. וז"ל הר"ן ז"ל שם פרק השולח וכי תימא כיון דבמסירת שטרות סגי למה הוצרך לתקן פרוזבול וי"ל מפני שאין הכל רוצין למסור שטרותיהם ועוד שלפעמים אינם בידן ועוד דפרוזבול מהני אף למלוה על פה ואף על גב דבמתנה בשעת הלואה על מנת שלא תשמטנו [הגה"ה פי' שלא ישמט הוא חוב זה אפילו בשביעית דמהני משום שחייב עצמו בממון שהתורה לא חייבתו אבל אם אמר ע"מ שלא תשמטנו שביעית לאו כל כמיניה דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל:] בשביעית סגי זימנין דלא דכירי עכ"ל ז"ל וראיתי שמה וגם שם בנמוקי יוסף הלשון כך מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני את כל חוב שיש לי שאגבנו וכו' ע"כ וישר בעיני מאוד וכן הוא ג"כ שם בבית יוסף בדף פ"ה ע"א. ושם בטור עצמו הלשון כך מוסרני לכם כל חוב בלא שי"ן:

משנה ה

שטרי חוב המוקדמין וכו'. ושטרי מקח אפילו המאוחרין פסולין כמו שכתוב בסמוך. ובתוספתא דחולין תניא כשר בגט פסול בפרוזבול כשר בפרוזבול פסול בגט פי' כשר בגט דהיינו מאוחר פסול בפרוזבול כשר בפרוזבול דהיינו מוקדם פסול בגט ופי' הר"ן ז"ל בפ' שני דגיטין דף תקס"א דלדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל בפ"א מה' גירושין דגט מאוחר

פסול האי גט דקתני בהאי ברייתא גט חוב קאמר דאף שטרות נקראות גט אבל לעולם גט אשה המאוחר פסול ומשמע דהוי דינא כגט שאין בו זמן דפסול ואם נשאת הולד כשר ע"כ בקיצור. ובפ' מי שמת מוקי לה כר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל והלכך מאוחרין כשרין שאם כתב בתוך השטר שום אחריות כתב דקנאי ודעתיד אנא למקני שאין כותבין אחריות לחצאין דליכא למיחש למידי וגם אם לא נכתב בו אחריות ליכא למיחש כלל דהא לר"מ לא טריף ממשעבדי בשנים אוחזין ומיהו אם כתב דקנאי ולא כתב בהו דאקני בהא ודאי מודה ר"מ דמאוחרין פסולין דילמא אתי למטרף קרקעות שקנה בין זמן הלואה לזמן כתיבת השטר מיהו לא שכיחא מילתא לכתוב אחריות לחצאין ע"כ עם פי' רשב"ם ז"ל. ובפ' גט פשוט מוכח דמאוחרין כשרין היינו דלא כר' יוסי דלא מכשר מאוחרין אלא כגון שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי משום דבשאר מאוחרין נפיק מיניה חורבה כדמפ' התם דכיון דס"ל לר' יוסי כותבין שובר ונותנין ללוה להודיעו שפרע כל חובו הלכך האי שטר מאוחר פסול דזמנין פרע כל חובו ואמר ליה הב לי שטראי ואמר אירכס לי וה"ה בלא אירכס היכא דפרע חצי חובו וכתבו שובר ללוה יכול המלוה להוציא אחרי כן שטר חובו שכתוב זמנו אחר זמן השובר ויאמר ממון אחר הוא זה שלוית ממני אחרי כן ויגבה כל חובו משלם שהרי אין ידוע שהוא מאוחר אבל שטר שכתוב זמנו בשבת ועשרה בתשרי לא מצי למימר השתא הוא דיזפת מינאי וגרסינן התם אמר רב המנונא לא שנו אלא שטרי הלואה אבל שטרי מקח וממכר אפי' מאוחרין נמי פסולין מ"ט דזימנין דמזבין ליה ארעא בניסן וכתיב ליה בתשרי ומתרמי ליה זוזי ביני ביני וזבין לה מיניה וכי מטי תשרי מפיק ליה לשטרא ואמר ליה הדרי זבינתה מינך ואמרינן התם דר' המנונא ס"ל כר' יהודה דפליג התם אר' יוסי ואמר אין כותבין שובר דלא נפיק חורבא דמפ' התם דכיון דאין כותבין שובר לעולם אינו פרוע עד שיקח השטר ויקרענו וכיון שנקרע השטר תו ליכא למיחש למידי. וכתב הר"ן ז"ל ברפ"ק דר"ה המוקדמין פסולין ולא גבי ממשעבדי ומיהו מבני חרי מיגבא גבי והכי מוכח בפ' איזהו נשך וא"ת והיכי גבי אפילו מבני חרי והרי העדים פסולין הן כיון שהקדימו הזמן {הגה"ה נראה דדעתו ז"ל נוטה לדעה הר"י בר ששת שהביא בית יוסף בחשן משפט סי' מ"ג דע"כ לא אמרו דגובה מבני חרי אלא כשלא יקדימו העדים בכוונה אבל אם הקדימו בכוונה ודאי דאפילו מבני חורין לא גבי שהרי העדים פסולין שחתמו שקר. ע"כ:} איכא למימר כגון דהוי השטר מוקדם במידי דעבידי אינשי למיטעי ביה וכגון שכתבו שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו בשטרי דלא אקנייתא שאע"פ שאין כותבין אלא בשטרי אקנייתא וכדרב אסי דבפ"ק דב"מ כל מאן דלא גמר לדרב אסי לאו רשע הוא עכ"ל ז"ל. ויותר מבואר ענין זה בנמוקי

יוסף פ' איזהו נשך דף ק"ה. אבל דעת התוס' דשטר מוקדם פסול לגמרי ואפילו מבני חרי לא גבי ודקדקו כן מלשון פסולין דקתני דמשמע לגמרי:

והמאוחרין כשרין. פי' רשב"ם ז"ל בין שכתבו בשעת הלואה ואיחרו הזמן בין שלא כתבו עד לאחר הזמן כולן בכלל מאוחרין הן וכשרין ע"כ:

אחד לוה מחמשה. כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד דחמשה נוגשים אית ליה. חמשה לוין מן אחד אין צריך לכתוב אלא פרוזבול אחד כגון מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי על פלוני ופלוני ופלוני וכו' שאגבנו כ"ז שארצה. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ו

אין כותבין פרוזבול וכו'. בגיטין שם פי' רש"י ז"ל טעמו דלא תקון הלל אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע דהויא מילתא דשכיחא כדאמרינן בכמה דוכתי דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא ע"כ פירושו. והפי' שהביא ר"ע ז"ל הוא פי' רבינו שמשון ז"ל וע' בהר"ן ז"ל שם בפ' השולח שכתב ומסתברא דמאי דאמרינן מזכהו בשדהו כל שהוא שאם היה שם וצווח לא מהני שאין אדם זוכה בעל כרחו ומיהו אם לא היה שם משמע דמהני ומכאן נ"ל דמאי דקיימא לן זכין לאדם שלא בפניו כל שהדבר בעצמו זכות אע"פ שנמשך ממנו חוב שהוא יתר על הזכות זכה וקנה דהא הכא כשמזכהו קרקע כל שהוא מתחייב הוא בכך שאין שביעית משמטת חובו ואפ"ה אמרינן דמהני אלא שאפשר לדחות ולומר שאף זה מקולי פרוזבול והיכא שצווח כששמע לדברי רש"י ז"ל שכתב דהאי דבעינן קרקע היינו משום דבעינן שיהא החוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע וקרוב הדבר לומר דכיון דבשעת כתיבת הפרוזבול היה הקרקע בחזקתו מהני אבל לדברי רבינו שמשון ז"ל שכתב דהיינו טעמא מפני שאז החוב כגבוי ביד ב"ד משמע דלא מהני וכן הדין אם היה לו קרקע בשעת כתיבת פרוזבול ומכרו קודם שביעית שהדבר תלוי בסברת שני הפירושים זהו דעתי עכ"ל ז"ל. וראיתי שם ברמב"ם פ"ח שכתב אין קרקע ללוה מוכר לו המלוה כל שהוא בתוך שדהו וכן הוא בכל הדפוסים:

כל שהוא. מפ' התם בגמ' פ' השולח וכמה כל שהוא קלח של כרוב וכן פסק ברמב"ם וכן בסמ"ק סי' רנ"ח:

היתה לו שדה ממושכנת. כתב הרמב"ם ז"ל ואע"פ שהיא משכנתא דסוריא שאוכל פירות עד זמן ידוע שיסכימו עליו ואז תחזור המשכונא לממשכן ולא יפרע כלום וכן היה

כותב לו במשלם שנייא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף ואין לו בה רשות כלל עד ישלם הזמן. ומלת בעיר דקתני מתניתין לאו דוקא וכמו שכתב שם ברמב"ם פ"ט מהרי"ק ז"ל:

ר' חוצפית אומר. הרא"ש ז"ל פ' השולח סי' ט"ו. והלכתא כר' חוצפית:

כותבין לאיש וכו'. בירושלמי בעי מהו לכתוב לאפוטרופוסין על נכסי יתומין נשמועינה מן הדא כותבין לאיש על נכסי אשתו מהו לכתוב לאשה על נכסי בעלה נשמועינה מן הדא וכן ליתומין על נכסי אפוטרופים. וכתב בית יוסף שם בחשן המשפט דף פ"ה ריש עמוד ד' דמשמע ליה לרש"י ז"ל ממתני' שאם היתומין הן לוין כותבין על קרקע האפוטרופוס וכן אם הם מלווין יכולין לזכות קרקע האפטרופוס ללוה ולכתוב עליו פרוזבול דכדידהו דמי אלמא איכא גוונא דבעי יתומים לכתוב פרוזבול וכיון דתנן במתני' דברי ר' חוצפית בלא שום חולק הכי קיימא לן ומש"ה דחה רש"י ז"ל ההיא דספרי ע"כ בקיצור:

משנה ז

פרוזבול אינו משמט. כלומר מאחר שכתב פרוזבול. אינו משמט חובו בשביעית ואפי' השטרות ברומי:

וגו' התקין הלל וכו'. בספר כתיבת יד מצאתי עמד והתקין פרוזבול וזהו גופו של וכו'. וכן הוא בהר"ן ז"ל שם פ' השולח:

מוסרני לכם. שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש שאינו תובעו כלום אלא מב"ד תובעו שהפקרן היה הפקר והן יורדין לנכסיו:

שכל חוב שיש לי. כתב נמוקי יוסף ז"ל בר"פ ארבעה וחמשה ומדאמרינן כל חוב ולא אמרינן כל שטר חוב שמעינן דאפילו במלוה על פה כתבינן פרוזבול ע"כ וכן מוכח בפ' השולח כמו שכתבו תוס' ז"ל שם ברפ"ד וה'. וז"ל הר"ן ז"ל שם פרק השולח וכי תימא כיון דבמסירת שטרות סגי למה הוצרך לתקן פרוזבול וי"ל מפני שאין הכל רוצין למסור שטרותיהם ועוד שלפעמים אינם בידן ועוד דפרוזבול מהני אף למלוה על פה ואף על גב דבמתנה בשעת הלואה על מנת שלא תשמטנו {הגה"ה פי' שלא ישמט הוא חוב זה אפילו בשביעית דמהני משום שחייב עצמו בממון שהתורה לא חייבתו אבל אם אמר ע"מ שלא תשמטנו שביעית לאו כל כמיניה דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל:} בשביעית סגי זימנין דלא דכירי עכ"ל ז"ל וראיתי שמה וגם שם בנמוקי יוסף הלשון כך מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני את כל חוב שיש לי שאגבנו וכו' ע"כ וישר בעיני מאוד וכן הוא ג"כ שם בבית יוסף בדף פ"ה ע"א. ושם בטור עצמו הלשון כך מוסרני לכם כל חוב בלא שי"ן:

בפי' ר"ע ז"ל [במשנה ג] והשמטת כספים בזה"ז דרבנן וכו' אמר המלקט רבי היא דדריש הכי בברייתא בגיטין שם. ומה שתקנו רבנן שמטת כספים בזה"ז מפ' התם אביי טעמא דיש להם כח משום דשב ואל תעשה הוא ולרבא הוי טעמא משום דהפקר ב"ד היה הפקר ויליף לה מקרא דכתיב כל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם הוא וכל רכושו ואיכא דיליף לה מקרא {הגה"ה תמהתי שמצאתי כתוב בספר הלבוש בחשן המשפט ריש סי' ס"ז וז"ל ולפ"ז אפילו מן התורה הפקר ב"ד הי' הפקר דקרא דאלה הנחלות בתורה כתיב ע"כ ושמא הוא ז"ל סובר דאע"ג דהאי קרא בספר יהושע כתיב כיון דיהושע תלמיד משה הוא ועוד דעל פיו עשה כדכתיב בפרשת מסעי אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו אלא שבכאן רמז הקש ראשים לאבות חשיב ליה כאילו הוא כתוב בתורה:} דאלה הנחלות וגו' ראשי האבות וכי מה ענין ראשים אצל אבות ה"ל למכתב ראשי המטות אלא לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין את בניהם כל מה שירצו. וכתוב בבית יוסף בחשן המשפט סי' ס"ז שכ' בעל התרומות בשם ה"ר יהודה אלברצלוני ז"ל זהו נוסח השטר של הפרוזבול אנו ב"ד החתומין כך היה שבא לפנינו פב"פ ואמר לפנינו רבותי הרי שיש לי חובות על פלוני ופלוני והריני מוסר לכם פרוזבול ויהבית לכון במתנה בקנין ד' גרמידי מן ארעא דאית לי ועל גביהון ארשיתי יתכון למיגבא כל שטר חוב דאית לי על כל אינש ומעתה תהוו לי דייני ותגבוהו ותקבלוהו לי ואם לא תגבוהו אתם מעתה כיון שמסרתי לכם פרוזבול זה הריני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה ואנו ב"ד כיון שראינו דבריו נכונים והואיל ומסר קדמנא מילי דפרוזבול כד אמור רבנן כתבנא וחתמנא ביום פלוני בירח פלוני לשנה פלונית הא שטרא דפרוזבלא כד נהגנא מיומי דהלל הזקן וכתיקון רבנן מיומא דנן ולעלם ומדאתעבד הדין עובדא קדמנא ייפינו כחו דלא תשמט ליה להדין פלוני כל חוב ורשו שיש לו אצל כל אדם עד יומא דנן וכן החזקנו כחו כתקנתא דרבנן והכל שריר וקיים עכ"ל ז"ל וע"ש עוד אבל לא ראיתי מי שהקפיד בזמן הזה על נוסח ארוך כזה ולא על הזכרת הקנאת ד' אמות קרקע כנזכר אפילו לכתחילה:

ואינה מקבלת טומאה במקומה. וגם הדבש שבתוכה אינו מקבל טומאה דבטל לגבי כוורת ודוקא במקומה אבל אם נטלה משם אז מקבל הדבש טומאה כמ"ד בפ' המוכר את הספינה דלא בעי מחשבה דאיכא מאן דמצריך התם מחשבה הלכך אתא לאשמועינן דכיון דנטלה ממקומה אין צריך מחשבה והלכך אצטריך הכא גבי טומאה למתני במקומה וה"ה לכל הנך מילי עכ"ל רשב"ם ז"ל בפרק המוכר את הבית:

ומקבלת טומאה. וגם הדבש דלא בעי מחשבה כדתניא בפ' המוכר את הספינה. ותוס' ז"ל הקשו שם וא"ת מה טעם נקט גבי טומאה במקומה דאין חילוק בין במקומה בין שלא במקומה דהא לאו מחוברת היא ואומר ר"ת דשלא במקומה מקבלת טומאה כיון דמטלטלין אותה ממקום למקום ודמי לשאר כלים שבבית וגזרו בה רבנן טומאה דילמא אתי לאיתלופי ע"כ. ונלע"ד דבמה שכתבתי בשם תוס' ז"ל מתורץ קצת דלא מצי למתני וחכמים חולקין בכולן:

משנה ח

המחזיר חוב בשביעית. פי' חוב שהיה חייב בשביעית מחזירו בשמינית דשעה אחרונה של שביעית משמטת. בגיטין שם אמרינן ותלי ליה עד דאמר הכי פי' רש"י ז"ל יתלהו על העץ אם גברה ידו עליו עד שיאמר לו אעפ"כ במתנה אני נותן לך ויש שהקשה עליו וכו' ופירשו הם שרוצה לומר שיהא עיניו של מלוה תלויות כלומר יושב ומצפה ע"כ וכן הוא בסמ"ק סי' ר"מ דמה שאמר בתלמוד ותלי ליה עד דאמר הכי הוא מה שאומר בירושלמי דיכול לומר בשפה רפה משמט אני והיד פשוטה לקבל ע"כ:

שנאמר וזה דבר השמטה. ממלת וזה דרשינן דאין צריך אלא דבור ראשון וכן גבי וזה דבר הרוצח אבל רש"י ז"ל פי' שם פ' השולח שנאמר וזה דבר השמטה צריך לומר דבור של שמטה ע"כ ולפי זה אריסא מהדר כמו שכתב הר"ן ז"ל שם פרק השולח:

ורצו אנשי העיר לכבדו וכו'. ירושלמי א"ר יוסי זאת אומרת מי שיודע מסכתא אחת ומכבדין אותו על שתיים צריך להודיעם במסכתא אחת אני חכם ולא יותר:

משנה ט

המחזיר וכו'. ובריש תני המחזיר חוב בשביעית דקאי אלוה שלא אמר למלוה אעפ"כ והשתא תנא המחזיר חוב בשביעית שאמר הלוה למלוה אעפ"כ:

רוח חכמים נוחה הימנו. רוח חכמה וחסידות בקרבו דאינו רוצה ליהנות מממון אחרים אמנם בפ' כל כתבי (שבת דף קכ"א) פי' רש"י ז"ל אין רוח חכמים נוחה פי' נוחה עריבה ומיושבת עמו כלומר אין מתרצין במעשיו:

הלוה מן הגר שנתגיירו וכו'. יש מן הפוסקים שמפרשים דדין פקדון שביד ישראל מהגר כדין מלוה ויש מחלקין לומר דדוקא גבי הלואה שעשה לו טובה רוח חכמים נוחה הימנו שאינו משלם רעה תחת טובה אבל גבי פקדון שטרח לשמרם אע"פ שלא יחזיר אפשר שרוח חכמים נוחה הימנו ובקדושין פ"ק מייתי ברייתא דקתני אין רוח חכמים נוחה הימנו ומשני להו דלא פליגי וכדמפ' ר"ע ז"ל אלא שרש"י ז"ל מפ' התם בהפך דהיכא דלידתו בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו משום דמיחלף בישראל גמור והקשו עליו

מעובדא דאיסור גיורא דבפ' מי שמת וכו' ועוד דלשון מתני' דקתני נתגיירו בניו עמו משמע דלאו בלידתו בקדושה מיירי וכמו שהאריך רבינו שמשון ז"ל ע"ש וגם בהר"ן ז"ל בפ"ק דקדושין דף תרכ"ז:

כל המטלטלין נקנין ממשיכה. לאו דוקא. עיין במה שכתבתי בפ' שלישי דדמאי סי' ב':

וכל המקיים את דברו. בלי נתינת דמים מיירי שאם נתן דמים החוזר בו קאי במי שפרע. וכתב בס' הלבוש חשן משפט סי' קכ"ז ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו כשהורתן ולידתן שלא בקדושה דהוי זלזול גדול לבני ישראל שמקל כ"כ בכבודן שמשוה הגר ובניו לבני ישראל אבל אם היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה אע"ג דמדינא גם זה אינו יורש את אביו מ"מ אם עשה לפנים משורת הדין והחזיר לבניו רוח חכמים נוחה הימנו שעשה לפנים משורת הדין וגם לא הקל כ"כ בכבוד ישראל להשותו להן כיון שלידתו היתה בקדושה עכ"ל ז"ל:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת שביעית ובעה"י שוכן עליות תחתיות ורומות נתחיל מס' תרומות: